

Sverigedemokraterna Örebro län

875002-4187

Räkenskapsår: 20-01-01 - 20-12-31

Resultatenhet: Hela föreningen

Period: 20-01-01 - 20-12-31

Resultatrapport

Preliminär

Sida: 2(2)

Utskrivet: 21-01-02

08:08

Senaste vernr: A188

	Perioden	Akkumulerat
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	375 148,81	375 148,81
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	375 148,81	375 148,81
Resultat före skatt	375 148,81	375 148,81
Beräknat resultat	375 148,81	375 148,81
8999 Årets resultat	-375 148,81	-375 148,81

Redovisning av regionalt partistöd 2020 till Kristdemokraterna i Örebro län

Det regionala partistödet 2020 på 997 672 kr är en viktig budgetpost för partidistriktet i det regionala demokratiarbetet.

Medlen används i huvudsak i regionen för att finansiera

- Mötesomkostnader och sammanträden
- Utbildningar av förtroendevalda
- Organisationsutveckling
- Gemensamma kanslilokaler med personal i Örebro
- Medlemsinformation och medlemstidning
- Valkostnader avseende framför allt
  - valinformation via olika mediekanaler
  - annonsering och affischering
  - offentliga möten

Vi betalar också vissa kostnader till riksorganisationen gällande

- Medlemsregister
- Intranät och hemsidor
- Konferenser och besök vid utåtriktade respektive partiinterna aktiviteter
- Kampanjupplägg, kampanjmaterial och diverse support

Örebro 17 juni 2021

Agne Ericsson

Partidistriktets revisor

Kumlins väg 12, 703 83 ÖREBRO

070-570 59 48

agne.ericsson@kristdemokraterna.se

ORGAN

Regionfullmäktige

Region Örebro län

Redovisningsblankett

1 (1)

Blankett för redovisning av kommunalt/regionalt partistöd

(Blanketten lämnas till Regionkansliet, senast den 1 juni varje år)

Partiets namn

Centerpartiet i Örebro län

Redovisningsperiod

20200101 - 20201231

Av partiet utsedd granskare

Namn: Kenneth Andersson

Adress: Kalle Posts väg 31, 70229 Örebro

Telefonnummer: 0768-727 857

E-postadress: kenneth.andersson@centerpartiet.se

Redovisning:

(Här anges på vilket sätt partistödet har använts för att stärka partiets ställning i den regionala demokratin och hur det har använts för det regionala partiarbetet som riktar sig till medlemmarna i regionen.)

- till demokratiutveckling och föreningsutveckling i syfte till att få fler politiskt aktiva.
- till utbildning och fortbildning av medlemmar i föreningskunskap och politik för att på så sätt stärka rekryteringsbasen för tillsättning av politiska uppdrag.
- till informationsverksamhet
- till intern och extern mötesverksamhet
- till kontaktknytande verksamhet för att få inspel till partiets politik.
- till kontakt och samarbete med andra ideella föreningar och organisationer
- till besök hos företag och offentlig förvaltning
- till utskick, t ex papper och kuvert, framställning av kallelser och inbjudningar
- till kopieringskostnader och porto
- till grafisk framställning, t ex flygblad, foldrar och informationsblad
- till skötsel av Hemsidor, underhåll och uppdateringar
- till medlemsregister, skötsel av medlemsregister, uppdateringar
- till reklamartiklar, t ex giveaways till utåtriktad verksamhet, roll-ups m m

Härmed intygas riktigheten i ovanstående uppgifter:

Örebro den 23/3 2021

 Kenneth Anderson

Namn/namnförtydligande (utsedd granskare för ovan nämnda parti)

15

Region Örebro läns life science-strategi

20RS9290

Region Örebro läns life science-strategi

Förslag till beslut

Regionstyrelsen beslutar

att godkänna föreslaget till Regional life science-strategi 2021-2030, samt

att uppdra åt regiondirektören att implementera strategin inom regionorganisationen.

Sammanfattning

Regeringen fastställde under slutet av 2019 en nationell life science-strategi. I regionorganisationens verksamhetsplan föreligger ett uppdrag till Forsknings- och utbildningsnämnden och Regional tillväxtnämnd att i samverkan ta fram ett förslag på en regional life science-strategi att beslutas i regionstyrelsen.

Region Örebro läns life science-strategi bygger i innehåll och form på den nationella strategin. Initialt definieras en regional målbild 20 för life science utifrån perspektivet invånare och samhälle och dess fyra huvudprocesser, hälso- och sjukvård, tandvård, forskning och utbildning samt regional tillväxt. Precisionshälsa och precisionsmedicin är centrala begrepp inom life science-området för utveckling av moderna och effektiva insatser för folkhälsoarbete, prevention, diagnostik, och behandling såväl inom den nära vården som inom högspecialiserad vård. Målbilden innehåller en hög ambitionsbild med inriktning bred patientnytta.

Inom forskning och utbildning betonas det nära samarbetet med Örebro universitet men även med näringsliv, kommuner och civilsamhället. Life science-området bedöms som strategiskt även för lärosätets och regionens internationella positionering.

Inom regional tillväxt ses life science-området som ett strategiskt

utvecklingsområde i samverkan med innovationssystemet och lärosätet. Genom stimulans för utveckling av SME och smart specialisering har etableringar inom life science-området ökat.

Strategin sätter sedan den nationella strategins 8 prioriterade områden och 30 målsättningar i ett regionalt sammanhang avseende förutsättningar, utvecklingsområden och åtgärder.

Avslutningsvis diskuteras genomförandet utifrån perspektiven process och resurs samt metoder för aktualitetshållande av strategin och uppföljning.

Beredning

Forsknings- och utbildningsnämnden har behandlat ärendet den 16 juni 2021.

Forsknings- och utbildningsnämnden föreslår regionstyrelsen besluta att godkänna förslag till Regional life science-strategi 2021-2030.

Regional tillväxtnämnd har behandlat ärendet den 16 juni 2021.

Regional tillväxtnämnd föreslår regionstyrelsen besluta att godkänna förslag till Regional life science-strategi 2021-2030.

Konsekvenser för miljö-, barn- och jämställdhetsperspektiven

Life science och då särskilt precisionsmedicin och precisionshälsa ger förutsättningar för en individualiserad bedömning avseende såväl folkhälsoarbete, prevention, diagnostik och behandling vilket bör ge positiva effekter utifrån ett barn- och jämställdhetsperspektiv.

Ekonomiska konsekvenser

Strategin är en långsiktig styrande handling där ekonomiska konsekvenser för regionorganisationen förutses både vad gäller resursbehov som positiva effekter avseende regional tillväxt.

Uppföljning

Strategin föreslår dels uppföljning via verksamhetsplaneprocessen och dels en särskild utökad uppföljning av sektorsövergripande nyckeltal årligen till regionstyrelsen.

Tjänsteställe, handläggare
FoU stab, Mats G Karlsson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS9290

Beslutsunderlag

FöredragningsPM regionstyrelsen 2021-08-31

Regional life science-strategi 2021-2030

Rickard Simonsson
Regiondirektör

Skickas till:

(Ange vem/vilka beslutet ska skickas till)

Life science strategi Region Örebro län 2021 - 2030

Regionstyrelsen
Region Örebro län
2021-xx-xx

Förord

”Sverige ska vara en ledande life science-nation¹” är den målsättning som inleder ”En nationell strategi för life science²” som regeringen presenterade hösten 2019. Region Örebro läns life science-strategi syftar till att, utifrån den nationella strategins ramverk, lyfta fram områden med stor utvecklingspotential inom life science-sektorn inom regionen. Strategin visar också regionorganisationens möjligheter att genom ett stort engagemang och hög ambitionsnivå inom life science-området vidareutveckla strukturer och initiativ för gemensamma och enskilda insatser från aktörer som Region Örebro län, Örebro universitet, länets kommuner, näringsliv, patientorganisationer och myndigheter. Målbilden för strategin är att stärka Örebro län som en life science-nod med, inom nischade områden, nationell och internationell spets.

Arbetet med att utveckla regionens life science-sektor ska kommuniceras regionalt, nationellt och internationellt i syfte att vidareutveckla regionens egna verksamheter och i det breda regionala sammanhanget attrahera talanger, investeringar och företag. Regionorganisationens life science-strategi är en del av arbetet med forskning, utbildning, innovation, näringslivsutveckling och regional tillväxt. Ett nära samarbete med kommunala, regionala och nationella aktörer, civilsamhället och näringslivet kring gemensamma frågeställningar och utmaningar är av strategisk vikt för Sverige och Örebro län. En fördjupad samverkan mellan offentlig sektor och näringslivsaktörer, i ett stärkt innovationsstödsystem, kan skapa förutsättningar för nyttiggörande och kommersialisering av forskning samt även skapa förutsättningar för en ökning av innovationer kopplade till life science-området.

Life science-sektorn är även i det regionala perspektivet under starkt tillväxt inom offentlig verksamhet, inom såväl Örebro universitet som regionorganisationen, särskilt sedan etableringen av en fullständig medicinsk fakultet och statlig forskningsfinansiering till klinisk forskning. I förordet till den nationella strategin benämns vissa strategiska områden, precisionsmedicin, välfärdsteknik, högspecialiserad vård, artificiell intelligens samt morgondagens kompetensförsörjning. Inom länet finns goda förutsättningar för att, i aktörsövergripande samverkan, inta ledande positioner inom alla dessa områden. Detsamma gäller för länsöverskridande samarbeten av regional utvecklingskaraktär, dels inom Mellansvenska samverkansregionen, dels inom Östra Mellansverige där life science, E-hälsa och välfärdsteknologi är ett av fyra specifikt prioriterade utmaningsområden för insatser ur Europeiska Regionala Utvecklingsfonden under perioden 2021-2027.

Life Science verksamheten och dess utvecklingspotential kräver stort engagemang av regionala aktörer men är även starkt beroende av de förutsättningar som skapas av den nationella nivån. I det breda perspektivet är t.ex. internationalisering med ett aktivt varumärkesbyggande för regionens attraktionskraft, goda förutsättningar för internationell samverkan både digitalt och för resande och transporter samt inte minst förutsättningar för universitet att verka på liknande villkor som övriga etablerade bredduniversitet.

Regionorganisationen vill med denna strategi både internt och externt tydliggöra ambitionerna att etablera Örebro län som en internationellt attraktiv life science-nod inom strategiska och specialiserade områden.

---

¹ En nationell strategi för life science, Regeringskansliet, 2019

Innehållsförteckning

Förord	1
Regional målbild 2030 - life science	5
Hälsa- och sjukvård samt tandvård	5
Forskning och utbildning	5
Regional utveckling.....	5
Inledning.....	6
Regionala förutsättningar och utvecklingslinjer.....	7
1. Strukturer för samverkan	9
1.1. Stärkt regional roll i nationell samordning inom life science-området	9
1.2. Partnerskap för regional och nationell kraftsamling	9
1.3. Norden som globalt ledande life science-hubb	10
2. Nyttiggörande av hälso- och sjukvårdsdata för forskning och innovation	11
2.1. Effektivt och säkert utbyte av vårddata.....	12
2.2. Ökat nyttjande av hälsodata för forskning och innovation	12
2.3. Effektiv, säker och etisk användning av registerdata	12
2.4. Bättre utnyttjande av biobanker	13
2.5. Uppföljning med hjälp av real world data	13
3. Ansvarsfull, säker och etisk policyutveckling.....	14
3.1. En effektiv process för implementering av nya terapier	14
3.2. Accelererad, säker och etisk policyutveckling	14
3.3. Implementering av nya medicinsktekniska förordningar	15
3.4. Ökat fokus på förebyggande insatser och egenvård	15
4. Integrering av forskning och innovation i vården.....	16
4.1. Incitament och goda möjligheter att kombinera kliniskt arbete och forskning	17
4.2. Fler företagsinitierade kliniska studier i svensk hälso- och sjukvård	17
4.3. Hög kvalitet i kliniska studier	17
4.4. Sverige ska vara ett föregångsland för införande av precisionsmedicin i vården	17
5. Välfärdsteknik för ökad självständighet, delaktighet och hälsa	18
5.1. Nyttiggörande av välfärdsteknik.....	18
5.2. Utveckling av samverkan och implementering.....	18
6. Forskning och infrastruktur	19
6.1. Stärkt tvärssektoriell forskning inom life science-området	20
6.2. Excellent forskningsinfrastruktur inom life science-området.....	20
6.3. Ökat och breddat nyttjande av forskningsinfrastrukturer.....	20
6.4. Stärkta infrastrukturer för datadriven forskning och innovation	20

6.5	Ökat (svenskt) deltagande i EU program	20
7.	Kompetensförsörjning, talangattraktion och livslångt lärande	22
7.1.	Goda möjligheter till livslångt lärande.....	22
7.2.	Effektiv samverkan för kompetensförsörjning	22
7.3.	Sverige ska erbjuda konkurrensmässiga förutsättningar för internationell rekrytering ...	22
8.	Internationell attraktivitet och konkurrenskraft	23
8.1.	Bättre företagsvillkor för forskning och utveckling	23
8.2.	Ökat främjande för export och investeringar	23
8.3	Företagsinkubatorer i världsklass	23
8.4	Kontinuerlig omvärldsbevakning, analys och uppföljning	23
	Genomförande	24

Ordlista/förkortningar/förklaringar

AI	Artificiell intelligens
ALF	Avtal om läkarutbildning och forskning, se faktaruta sid 7
ATMP	Advanced Therapeutical Medical Products www.atmpsweden.se
BIS	Biobank Sverige www.biobanksverige.se
GMP	Good Manufacturing Procedures
GMS/GMC	Genomic Medicine Sweden / Genomic Medicine Center www.genomicmedicine.se
RWD	Real World Data, se faktaruta sid 7
Samverkansregion	Regionorganisationernas samverkansstruktur för framför allt Hälso- och sjukvårdsfrågor, omfattar följande regionerorganisationer, Uppsala, Gävleborg, Dalarna, Västmanland, Södermanland, Värmland samt Region Örebro län
ÖMS	Östra mellansverige, ÖMS är en regional indelning på EU nivå samt samverkan via Tillväxtverket, omfattar fem län, Uppsala, Västmanland, Sörmlands, Östergötland och Örebro län

Regional målbild 2030 - life science

Life science-sektorn inom Örebro län är inom strategiska områden nationellt ledande och internationellt framstående och bidrar för individen, regionorganisationen, näringslivet och civilsamhället till att förverkliga visionen "Tillsammans skapar vi ett bättre liv".

Region Örebro läns verksamhetsplanering utgår från tre perspektiv, invånare och samhälle, process och resurser.

Life science utvecklingsscenarier inom perspektivet invånare och samhälle inom de fyra huvudprocesserna beskrivs nedan. Utvecklingen har möjliggjorts genom ett långsiktigt arbete med stödjande processer och resurssatt utveckling utgående från denna life science-strategi.

Hälsa- och sjukvård samt tandvård

Precisionshälsa och precisionsmedicin bidrar till en god folkhälsa och individpasserade preventivt arbete inom hälso- och sjukvård och tandvård. Life science skapar förutsättningar för modern och effektiv diagnostik och behandling både i den nära vården och i nationellt högspecialiserade nischer. Regionen är inom ramen för nationella och internationella nätverk en aktiv aktör inom individbaserad "omics"-baserad diagnostik och behandling samt avancerade cellterapi med tonvikt på applikationer med bred patientnytta.

Forskning och utbildning

I nära samverkan med Örebro universitet har regionorganisationen, länets kommuner och samverkande näringsliv utvecklat life science-sektorn till ett tydlig life science-kluster av nationell och internationell betydelse. Moderna ämnesöverskridande utbildningar knyter samman life science-konceptet från basvetenskaper inom medicin, artificiell intelligens och samhällsvetenskaper till tillämpningar inom region, kommuner och näringsliv. Forskningen, både inom regionorganisationens verksamheter, lärosäte och näringsliv har ytterligare utvecklats och bidragit till att Örebro universitet i det nationella sammanhanget ses som ett etablerat bredduniversitet och som därmed genom ökade forskningsresurser ytterligare kan stärka denna positiva utveckling.

Regional utveckling

Life science-sektorn har utvecklats till en central drivkraft för regionens utveckling. Offentlig sektors life science-utveckling både inom regionens nischade verksamheter såsom högspecialiserad vård och vid lärosätet är en utvecklingsmotor. Riktade insatser inom innovationssystemet har möjliggjort en påtaglig nyetablering av kunskapsintensiva avknopningsföretag utgående från den regionalt baserade forskningen och med kompetensförsörjning från universitetets utbildningar på forskarnivå.

Genom andra satsningar inom perspektiv regional utveckling såsom att säkra goda internationella kommunikationer, hållbara och attraktiva boende- och arbetsmiljöer ökar även länets internationella attraktivitet. Utvecklingen har även lockat till etablering av internationella kunskapsintensiva företag inom regionen i life science-klustrets centrala miljö, Alfred Nobel Science City.

Inledning

”Sverige ska vara en ledande life science nation” är den målsättning som inleder ”En nationell strategi för life science³” som regeringen presenterade hösten 2019. Den nationella strategin belyser life science-sektorns spännvidd och bredd; från spetsforskning, via E-hälsofrågor och verksamhetsnära innovationsarbete till välfärdsteknologisk utveckling. I det regionala perspektivet kan, inom dessa områden, identifieras ett antal styrkeområden och utvecklingsmöjligheter. Detta avspeglas också i den under 2021 reviderade regionala utvecklingsstrategin där ett flertal prioriterade områden direkt kan relateras till regionala aspekter av den nationella life science strategin. Det finns således ett behov av, och en möjlighet i, att utifrån denna strategi länka samman flera av Region Örebro läns verksamhetsdelar.

Regionorganisationens strategi för klinisk forskning och innovation 2019–2030 med inriktning mot det medicinska vetenskapsområdet och den nära samverkan med Örebro universitet omfattar också till stora delar det nationella strategidokumentets åtta prioriterade områden.

Både den regionala utvecklingsstrategin och strategin för klinisk forskning och innovation innehåller effektmål och indikatorer som har en direkt koppling till life science-området.

Vad är life science-sektorn?

Life science-sektorn omfattar de företag, universitet och högskolor samt offentliga aktörer på kommunal, regional och statlig nivå, som genom sin verksamhet bidrar till att främja människors hälsa. Sektorerna innefattar forskning, högre utbildning och innovation, utveckling av läkemedel, medicintekniska produkter och behandlingar, samt prevention, implementering och uppföljning.

Den regionala, nationella och internationella utvecklingen inom life science måste lyftas ur ett antal olika aspekter, de demografiska och socioekonomiska utmaningarna, regional tillväxt och hälso- och sjukvårdens hållbara utveckling både i ett kompetensförsörjningsperspektiv och ur ett ekonomiskt perspektiv

I den nationella life science strategins analyser av fem starka life science-kluster är dessa lokaliserade till orter med s.k. etablerade bredduniversitet, Stockholm/Uppsala, Göteborg, Lund/Malmö, Umeå samt Linköping. I rapporten som ligger till grund är koncentrationen till de tre förstnämnda klustren uppenbar men där framkommer också att Örebro läns position i sammanhanget följer direkt efter de ovan nämnda life science klustren. Vidare lyfts, i den underliggande rapporten från Tillväxtanalys, trots att data är från 2016, en stark utveckling inom Örebro län. Detta bekräftar bilden av tydlig regional utvecklingspotential i det som kan benämnas som life science sektorn.

Regionala förutsättningar och utvecklingslinjer

Örebro universitet etablerades 1999 såsom ett av de s.k. ”nya universiteten”. Utvecklingen har varit mycket positiv för lärosätet i hela dess bredd. Regionorganisationen har sedan 1980-talet satsat relativt stora resurser på utveckling av såväl lärosätets breda utveckling som klinisk medicinsk forskning. Detta tillsammans med ytterligare insatser tillsammans med länets kommuner stöttade etablerandet av läkarutbildningen och universitetssjukvården. Den för regionen och universitetet gemensamma satsningen på universitetssjukvården med dess bredd, inklusive samverkan med den kommunala nivån, och spets med regionalt och nationellt högspecialiserad vård är en språngbräda för regionens life science-satsning. Universitetets höga kompetens inom artificiell intelligens (AI) är ett annat exempel på strategisk framtidskompetens med stora tillämpningsmöjligheter inom life science.

Vad är ALF avtalet?

ALF-avtalet omfattar nära 2 miljarder kronor per år i ersättning för klinisk forskning från staten till regionerna (1,89 miljarder kronor 2020).

Genom att regionorganisationen 2014 blev en avtalsslutande part i det nationella ALF-avtalet (avtal om läkarutbildning och forskning) stärktes också förutsättningarna för den kliniska forskningens finansiering. Genom ALF-avtalet har nya resurser, i dagsläget cirka 68 MSEK årligen, för främst klinisk forskning tillförts regionen vilket lett till en ökande forskningsaktivitet där också forskningens betydelse för att bygga ett innovationsklimat och skapa nya innovationsdrivna företag är under uppbyggnad i nära samverkan med universitet och det övriga innovationssystemet.

En bred och utvecklad avtalsstruktur för samverkan mellan lärosätet och regionorganisationen är sedan 2020 också på plats och kommer successivt att öka såväl den gemensamma strategiska samverkan som den operativa förmågan.

Genom att Region Örebro län och Örebro universitet nu på det nationella planet är en av sju etablerade aktörer inom det medicinska vetenskapsområdet är deltagandet i flera nationella initiativ, med stöd från Vetenskapsrådet, Vinnova och andra nationella aktörer inom life science-området, etablerade såsom Genomic Medicine Sweden, Biobank Sverige och inom avancerade cellterapi (ATMP). Universitetet driver också ”omics” aktiviteter inom metabolomik och proteomik, samtliga nyckelområden inom utveckling av precisionsmedicin.

Vad är precisionsmedicin?

Med precisionsmedicin avses diagnostiska metoder och terapi för individanpassad utredning, prevention och behandling av sjukdom, applicerade på individnivå eller på delar av befolkningen. De nya möjligheter som precisionsmedicinen erbjuder baseras på senare års framsteg inom bl.a. molekylära biovetenskaper (”omics”-teknologier) och bioinformatik, samt tillkomsten av nya högupplösande utbildningstekniker.

Precisionsmedicin som koncept kan också utvecklas till precisionshälsa där kunskapen om individuella faktorer och förutsättningar kan styra övergripande insatser inom folkhälsan för att på individnivå optimera insatser och resurser för hållbar hälsa.

Örebro universitet har, trots en mycket positiv utveckling av forskningen och då inte minst inom ett utvecklat life science-arbete, inte samma grundförutsättningar som de s.k. etablerade

bredduniversiteten⁴ då deras fasta forskningsresurser är avsevärt större och deras möjligheter att ytterligare stärka detta via såväl statliga forskningsråd som andra externa forskningsfinansiärer därmed är väsentligt bättre. Detsamma gäller nischuniversitet såsom Karolinska institutet.

För att generera ny kunskap krävs en hög andel forskarutbildade i verksamheterna. I dagsläget har regionens invånare en utbildningsnivå som, vad gäller andel disputerade, är avsevärt lägre än storstadsregionerna och de äldre universitetsregionerna. Situationen skiljer sig dock åt mellan kompetensområden och universitetssjukvården är den verksamhet som ligger närmast övriga aktörer. Detta i sig ger goda förutsättningar inom life science-sektorn, men kräver såväl en hållbarhet inom universitetssjukvårdens kompetensförsörjning som utvecklande av nya akademiska kompetenser i ett ämnesöverskridande life science-koncept med naturvetenskap, teknikvetenskap, humaniora, ekonomi och medicin. Ett ungt och flexibelt universitet är en bra grund för sådana satsningar.

För nyttiggörande av life science-forskning och utveckling av nya innovativa framsteg inom såväl offentlig sektor som i näringslivet krävs att interna och externa innovationsstrukturer stärks. I det avseendet bär Region Örebro län ett övergripande ansvar i egenskap av Regionalt Utvecklingsansvarig (RUA)⁵ och har under flera år byggt kapacitet i det regionala innovationsstödssystemet för att möjliggöra en långsiktigt hållbar tillväxt i olika sektorer. Regional attraktivitet för att till exempel behålla och rekrytera in i innovationsföretagande, såväl nyetablerade avknopningsverksamheter som etablerade aktörer, ställer krav på den regionala kontexten såsom tillgång till riskkapital, kommunikationer, logistik och internationalisering.

Regionens och de regionala aktörernas internationella igenkänning är låg inom life science-området. Initiativet "Personen Alfred Nobel" med de tydliga kopplingar till näringslivets life science-verksamheter inom regionen och den stora potential som finns i konceptet "Personen Alfred Nobel" är strategiskt intressanta för att stärka den internationella attraktionskraften för life science-satsningar inom länet.

---

⁴ Avser universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg, Umeå och Linköping

⁵ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2010630-om-regionalt-utvecklingsansvar_sfs-2010-630

Figuren representerar pågående verksamheter och aktiviteter inom precisionsmedicin inom Region Örebro län och Örebro universitet

1. Strukturer för samverkan

”Samverkan är särskilt viktig i förhållande till det regionala ansvaret att planera och genomföra hälso- och sjukvård, samt samordna och facilitera regional utveckling. De regionala styrke- och specialområdena behöver stimuleras till att fungera som motorer för att lyfta svensk life science internationellt. Regionala strategier för life science, vilka utarbetas genom regionernas egna initiativ, är viktiga för utvecklingen av svenska styrkeområden, samtidigt som de behöver synkroniseras med insatser som görs inom ramen för den nationella strategin.”¹

På nationell nivå har regeringen etablerat ett flertal arenor för samverkan mellan life science-sektorns olika aktörer. I det regionala perspektivet finns ett övergripande samverkansavtal mellan regionen och Örebro universitet medan formella samverkansytor med kommunerna med direkt koppling till strategisk utveckling inom life science-området saknas. Formella regionala strukturer för samverkan med andra life science-aktörer inom näringsliv eller statlig förvaltning, till exempel SCB saknas. En viss koppling till främst Vetenskapsrådet på samverkansregional nivå sker regionalt via strukturer inom Kliniska Studier Sverige samt på nationell nivå inom ramen för ALF-avtalet.

Sammanfattningsvis finns på regional nivå en grundstruktur på plats för samverkan mellan akademi och regionorganisation. Inom vissa nationella strukturer för samverkan finns behov av en bättre regional representation, vilket delvis försvåras av att Mellansvenska samverkansregionen i motsats till övriga sjukvårdsregioner har två universitetssjukvårdsaktörer. Inom andra sammanhang såsom nationell styrgrupp ALF, GMS, BIS och ATMP sker dock den strukturella samverkan utifrån de sju ALF-/universitetssjukvårdsregionerna.

Dagens och den framtida kompetensförsörjningen har en relativt nyetablerade samverkansstruktur utgående från det Nationella vårdkompetensrådet⁶ som verkar inom delar av life science-området. Inom den s.k. ÖMS samverkan (Östra Mellansverige) finns även arenor för såväl kompetensförsörjningssamverkan som operativa insatser främst knutna till EU:s regionalfondsprogram.

Inom innovationsområdet är även NIVO, Nationellt forum för innovationsstödjare inom vård, hälsa och omsorg, en resurs för samverkan mellan kommuner, akademi, regioner och näringsliv.

Samverkansstrukturer för såväl det interna som det externa innovationsarbetet och nyttiggörande av kunskap relevant för Region Örebro län bör ytterligare stärkas såsom samverkan med Örebro universitet och andra närliggande innovationsstrukturer, ORU Holding, Inkubera, ALMI och AI Impact Lab. Vidare bör strategin möjliggöra för resurstillförsel för att fortsatt stärka uppbyggnaden av nödvändiga interna processer som möjliggör idéutveckling och innovationsledning för ökat nyttiggörande.

1.1. Stärkt regional roll i nationell samordning inom life science-området

Regionstyrelsen bedömer att en stark och aktiv närvaro i samtliga tillgängliga nationella samverkansstrukturer är av strategisk betydelse för att det regionala strategiska och operativa arbetet med den regionala life science-strategin.

1.2. Partnerskap för regional och nationell kraftsamling

Regionstyrelsen bedömer att det i det regionala perspektivet behövs ytterligare och mer

⁶ <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/organisation/rad-och-namnder/nationella-vardkompetensradet/>

utvecklade arenor för samverkan med kommuner, länsstyrelse, statliga verk och myndigheter och näringsliv med tydlig regional förankring.

För att relevansgöra Region Örebro län i dessa sammanhang ska resurser avsättas som utvecklar Region Örebro läns gränssnitt i relation till dessa sammanhang, till exempel avseende relevanta tillämpningar inom starka domänkunskaper och prioriterade kunskapsområden.

Vidare ska redan etablerade initiativ och samverkansstrukturer inom Östra Mellansverige (ÖMS) bekräftas och utvecklas i relation till kommande EU-programperiod, där life science, E-hälsa och välfärdsteknologi pekas ut som ett av fyra prioriterade utmaningsområden.

1.3. Norden som globalt ledande life science-hubb

Regionstyrelsen bedömer att life science-verksamheten, inom akademi, universitetssjukvård och näringsliv i det regionala sammanhanget strategiskt bör inriktas mot tydligt specialiserade områden i de nationella, nordiska och internationella kontexterna.

Detta ställer särskilda krav på attraktiva kommunikationer, internationellt syftande varumärkesarbete, sömlös samverkan mellan de regionala aktörerna och inte minst att kunna erbjuda internationellt attraktiva lösningar för att rekrytera och behålla spetskompetens.

Regionstyrelsen ser det pågående arbetet med konceptet "Personen Alfred Nobel" som en attraktiv plattform för att utveckla sådana koncept.

Bild hämtad 210515; <https://nobelkarlskoga.se/utställningar/alfred-nobels-laboratorium/>

2. Nyttiggörande av hälso- och sjukvårdsdata för forskning och innovation

”Systemlösningar för nyttiggörande av hälso- och vårddata är en förutsättning .. inom life science.”¹

Hälso- och sjukvårdsdata inom den svenska modellen med en väl sammanhållen vårdgivarstruktur har i många sammanhang lyfts som en strategisk tillgång, inte minst kopplat till kvalitetsregister och andra strukturer såsom biobankar. Stora datamängder med hälso- och sjukvårdsdata genereras dagligen inom såväl den kommunala som regionala hälso- och sjukvården, och många av länets invånare ansamlar egna ”friskdata” i olika oftast sensorsbaserade applikationer med omfattande datalagring i olika molnlösningar. Detta kompletterat med en mängd högkvalitativa nationella register såsom dödsorsaksregister och cancerregistret ger Sverige och därmed regionen möjlighet att utvärdera implementerade forskningsbaserade utvecklingslinjer med s.k. ”Real World Data”.

Vad är Real World Data, RWD?

Det finns ingen enskild, allmänt vedertagen definition av begreppet Real World Data, RWD. I det här sammanhanget avses uppgifter om individers behandling och hälsa som finns i register och journaler samt hälso- och livsstilsinformation som samlas in via exempelvis appar och sensorer. Insamling av sådan data sker inte primärt för vetenskapligt bruk men denna data kan användas för forskning, i enlighet med rådande regelverk. Resultat från observationsstudier baserade på data från klinisk vardag benämns som ”real world evidence”.

Möjligheterna att använda dessa data för forskning, innovation och utveckling är dock ett komplext avvägande mellan individens integritet, individens förtroende för forskning och hälso- och sjukvård och life science-verksamhetens tillgång till forsknings- och RWD data. Detta regleras i EU och nationellt baserade regelverk där regionens egen rådighet är begränsad. ”Open data” är en internationell utvecklingslinje där tillgång till stora datamängder ska både säkra forskningens kvalitet och säkerställa effektiv datahantering⁷ (även här finns gränssytor mot individintegritet och konkurrens inom forskning och näringsliv). En stor del av svensk klinisk forskning bygger på registerdata och även innovationsföretagandet inom denna nisch utvecklas.

Det är i det regionala sammanhanget viktigt att säkerställa rutiner för hantering av hälso- och sjukvårdsdata liksom forskningsdata i enlighet med rådande regelverk och parallellt vara en aktör som driver möjligheterna framåt genom att med hänsyn till individens integritet och forskningsetiskt ramverk använda RWD för utveckling av life science.

I den regionala innovations- och utvecklingskontexten är det viktigt att framhålla arbetet med att utveckla regional nytta ur den starka forskningsdomän inom artificiell intelligens som finns vid Örebro universitet. Denna är prioriterad i regionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering⁸ och bedöms vara en stark utvecklingskraft i relation till utformningen av framtidens hälso- och sjukvård, framväxten av nya företag inom life science-sektorn och utveckling av nytta för regionorganisationen som helhet.

⁷ <https://www.vr.se/uppdrag/oppen-vetenskap/oppen-tillgang-till-forskningsdata.html>

⁸ <https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%C3%96rebro%20l%C3%A4ns%20landsting/Regional%20utveckling/N%C3%A4ringslivsutveckling/Dokument/Innovationsstrategi%20%C3%96rebregionen.pdf?epslanguage=sv>

I relation till nyttiggörande av vårddata som resurs för innovation bedöms utvecklingen av detta avgörande. Detsamma är gällande för tillgängliggörande av redan idag pågående initiativ där till exempel Inera, DIGG (Myndigheten för Digital Förvaltning) och SKR är aktiva, inom vilka det pågår arbete runt hur data kan och bör tillgängliggöras för utveckling av verksamheter i hela landet.

Ett nationellt styrkeområde som lyfts i flera sammanhang är också kopplingen mellan hälsodata och vård- och forskningsprover. Såväl Region Örebro län som Örebro universitet är parter i den nationella och regionalt distribuerade forskningsinfrastrukturen Biobank Sverige (BIS). Sjukvårdsregionalt sker samverkan mellan regionerna i ett Regionalt biobankscentrum (RBC). På regional nivå sker denna samverkan inom ramen för Örebro biobank. En ständig utveckling av infrastrukturen för insamling och nyttiggörande av insamlade biobanksprover sker till exempel med hjälp av ALF-finansierad utrustning förutom respektive parts egna åtaganden. En ansevärd del av regionens forskning bygger på en fungerande biobanksinfrastruktur.

2.1. Effektivt och säkert utbyte av vårddata

Regionstyrelsen anser att regionen ska vara en kompetent och aktiv aktör och samverkanspartner för RWD och hälso- och sjukvårdsdata ur ett life science-perspektiv. Regionorganisationen har även en beslutad digital agenda som omfattar e-hälsa. Utvecklingen är snabb och inte minst under covid pandemin har omgivningsfaktorerna snabbt påskyndat den digitalt baserade vården. Att säkra att kommande vårdinformationssystem kan leverera strukturerade data för klinisk forskning är centralt liksom att utveckla, även i ett FoUI perspektiv, samverkan med den kommunala vården och dess hälso- och vårddata.

Även om regionorganisationen inte är ett formellt registercentrum för vårdens kvalitetsregister är det av värde att bevara kvalitetsregisterkompetens såsom centralt personuppgiftsansvarig myndighet (CPUA) i samverkan med regionens registerhållare.

2.2. Ökat nyttjande av hälsodata för forskning och innovation

Regionstyrelsen avser att ytterligare stärka den regionalt baserade registerbaserade forskningen och den akademisk tjänstestruktur som krävs för en sådan fortsatt utveckling där även begrepp som e-Hälsa och AI inkluderas.

Regionstyrelsen avser även uppdraga åt verksamheterna att ta fram gemensamma riktlinjer för användande av data för verksamhetsutveckling, digitaliserings- och AI-arbete. Därtill vill Regionstyrelsen uppmuntra till kunskapshöjande insatser i verksamheterna avseende ökad digital mognad till exempel i relation till hur vårddata kan vara en kraftfull resurs i framtidens hälso- och sjukvård.

Vidare vill Regionstyrelsen betona vikten av stärkt och utvecklad samverkan genom den av Region Örebro län och Örebro universitet gemensamt finansierade strukturen för tillämpad AI. Detta är viktigt inte minst avseende horisontella, interna samverkansstrukturer mellan olika verksamheter inom regionorganisationen. Den utvecklade samverkansambitionen runt denna tematiska spets omfattar specifikt relationen Örebro universitet och Region Örebro län, men är även giltig för länets kommuner och aktörer i det innovationsfrämjande systemet.

2.3. Effektiv, säker och etisk användning av registerdata

Regionstyrelsen anser att, i samverkan med Örebro universitet och myndigheter, en bredare multiprofessionell och vetenskapsområdesövergripande regionalt baserad satsning är eftersträvansvärt inom den komplexa juridiska-etiska kontexten avseende vårddata.

Juridisk kompetens bör av det skälet säkerställas i pågående insatser och till grupperingar som idag hanterar frågor runt t.ex. klinisk forskning och AI-tillämpningar ur vårddata.

2.4. Bättre utnyttjande av biobanker

Regionstyrelsen anser det angeläget att, på nationell nivå, beredningen av förslag till ny biobankslag genomförs skyndsamt. Vidare ser regionstyrelsen det som angeläget att en långsiktig nationell och regionalt distribuerad infrastruktur för biobanker säkras inom ramen för Biobank Sverige. Regionalt biobankscentrum är också en naturlig samverkanspartner i detta arbete. En högkvalitativ och forskningsaktiv biobanksverksamhet är central för fortsatt utveckling av klinisk forskning och innovation inom regionen. En möjlighet till att på ett integritetssäkert sätt koppla hälso- och sjukvårdsdata till biobanksprover måste utvecklas genom förändrat nationellt ramverk och etablerandet av ett modernt nationellt täckande biobanksregister.

2.5. Uppföljning med hjälp av real world data

Regionstyrelsen anser att det är angeläget att Visus, framtidens vårdinformationssystem, kommer att erbjuda nya möjligheter både för forskning och uppföljning med RWD regionalt och i det nationellt baserade nätverket av vårdinformationssystemanvändare. Ett starkt forskningsområde gränsande till RWD och kvalitetsregister är randomiserade registerbaserade studier där regionens forskare har ett flertal internationellt uppmärksammade publikationer. Det är angeläget att en fortsatt och breddad användning av denna metodik sker.

3. Ansvarsfull, säker och etisk policyutveckling

*"I takt med att precisionsmedicin och AI införs i vården ökar behoven av policyutveckling."*¹

Policyutveckling är en aktivitet som huvudsakligen är baserad på den nationella arenan men där region, kommuner och lärosäte bör spela en aktiv roll både som en part i t.ex. nationella ALF-grupper, SKR-nätverk och mot centrala utredningar och kommittéer såsom KOMET (kommittén för teknologisk innovation och etik). Universitetets höga kompetens och förmåga att attrahera extern forskningsfinansiering inom AI för användande av hälsodata kan särskilt tydliggöra behovet av en policyutveckling.

ATMP och även precisionsmedicin i sig ger nya möjligheter och stora utmaningar inte minst på de finansiella modellerna för introduktion av nya terapier inom hälso- och sjukvården och lyfter också fram regionen som läkemedelstillverkare. ATMP produkter är också ofta helt patientspecifika vilket också påverkar hur framtida evidens kommer att genereras och hur detta kan hanteras inom nuvarande system för läkemedelsregistrering, finansiering och klinisk forskning.

CAMTÖ, regionens enhet för HTA (Health technology assessment) och evidensgranskning, har en särskild roll att fylla för att bedöma nya terapier och deras evidensgrund liksom att delta i nationella och internationella nätverk för att stärka den evidensbaserade medicinens roll och metoder.

Genom utvecklingen av Nära vård konceptet inom hälso- och sjukvården ställs nya krav på att flytta klinisk forskning från universitetssjukhus till den patient- och brukarnära vårdmiljön, i primärvård, omsorg och hemmiljö. Detta påverkar både kliniska studier, regulatoriska ramverk och den operativa forskningsverksamheten.

3.1. En effektiv process för implementering av nya terapier

Regionstyrelsen anser att en effektiv process för implementering av nya terapier inom hälso- och sjukvård samt tandvård bör förtydligas inför de stora möjligheter och utmaningar som regionen står inför med precisionshälsa/-medicin och avancerade terapier. En modell för detta kan vara att Rådet för medicinsk kunskapsstyrning utvecklas och att även en akademisering av området evidensbaserad medicin eftersträvas.

Även inom regionalt och nationellt högspecialiserad vård liksom inom de nischer där Universitetssjukhuset kan verka på den internationella sjukvårdsarenan krävs en implementeringsprocess som bygger på evidens och evidensskapande klinisk forskning.

En hållbar finansieringsmodell för såväl avancerade terapier som precisionsmedicin måste utvecklas.

3.2. Accelererad, säker och etisk policyutveckling

Regionstyrelsen är positiv till att nationella initiativ till policyutveckling kan underlättas genom "policylab" där till exempel regioner kan, i ordinarie verksamhet, utvärdera möjliga kommande policyförändringar. Regionen ser positivt på att delta i sådan verksamhet.

Särskild vikt bör läggas vid utveckling av kunskap, strukturer, riktlinjer och policy ur ett etiskt perspektiv i relation till hantering av data för utveckling av tillämpningar inom AI. I det avseendet vill Regionstyrelsen uppmuntra och möjliggöra för s.k. "regulatorisk

försöksverksamhet” som politiskt verktyg för att accelerera teknikutveckling och nyttiggörande av innovationer, till exempel med vårddata som utgångspunkt.

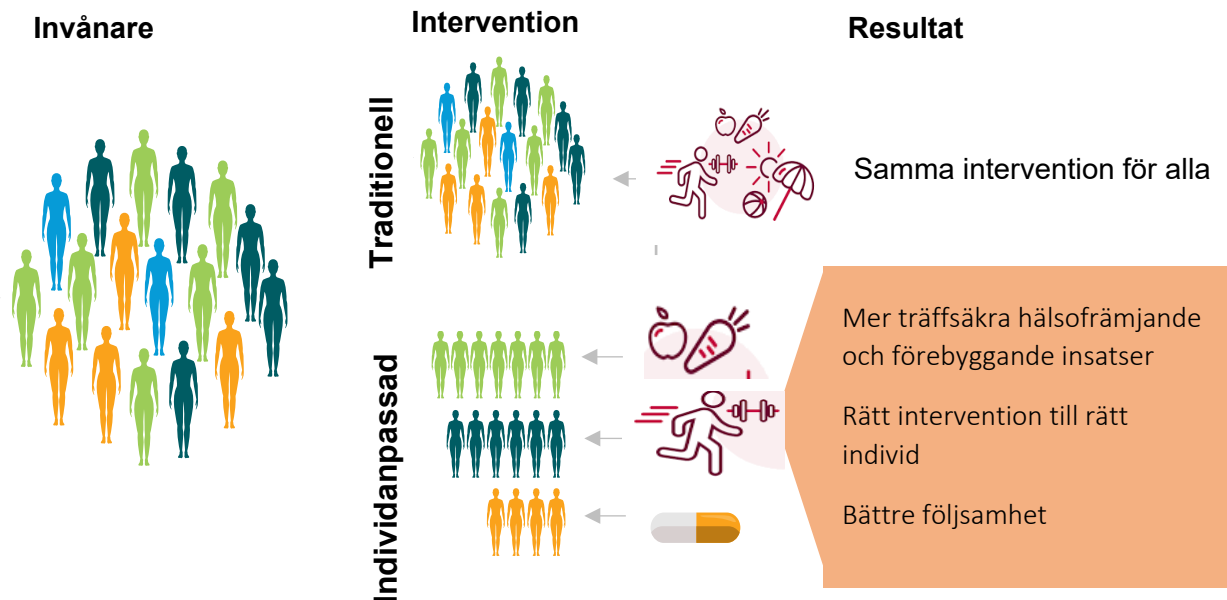
3.3. Implementering av nya medicinsktekniska förordningar

Regionstyrelsen anser att verksamheterna ska vara aktiva inom nationella nätverk för att stärka evidensbaserad implementering av medicinsktekniska produkter och att utveckla ”testverksamheter” för-samverkan med näringslivet inom ”med tech” för evidensskapande studier och klinisk forskning. Denna ambition måste paras med en tydlig intern struktur för att understödja och möjliggöra samverkan med näringslivet i relation till life science-sektorn.

3.4. Ökat fokus på förebyggande insatser och egenvård

Regionstyrelsen ser inom life science-konceptet, precisionshälsa som en del av det breda folkhälsoarbetet. I Målbild 2030 för hälso- och sjukvården inom Region Örebro län betonas också att individens ansvar är stort. Samverkan mellan kommunala insatser och regionens olika verksamhetsgrenar som hanterar folkhälsoarbete och primärprevention bör stärkas liksom den kliniska forskningen och akademiseringen av detta arbete. Ny kunskap, både hos individen och i samhället, kommer att leda oss från ”precisionsmedicin” till ”precisionshälsa” och ställa stora krav på samverkan mellan individen och avancerad medicinsk kunskap, här finns goda förutsättningar för att region och akademi kan samverka för att bygga en nationellt ledande verksamhet.

Precisionshälsa – principiell skiss, fritt modifierad från www.genomicmedicine.se

4. Integrering av forskning och innovation i vården

”Forskning och innovation behöver vara grundläggande delar i hälso- och sjukvården, tandvården och verksamheter inom social omsorg. Samverkan med näringsliv och högskola är nödvändig.”¹

Universitetssjukvården har vid sidan om att erbjuda en högkvalitativ hälso- och sjukvård även klinisk forskning och utbildning samt innovation som huvuduppdrag. Begreppet universitetssjukvård infördes i det nationella ALF avtalet 2014. Det pågående arbetet med nationell kunskapsstyrning och nationell cancerstrategi är en grund för att implementera evidensbaserad vård medan klinisk forskning och innovationsarbete ska leda till ny kunskap och nya metoder.

En integrering av forskning och innovation i vården driver inte endast kunskapsutveckling för framtiden utan driver också på näringslivsutvecklingen inom life science med framtagande och av nya varor och tjänster.

Särskilt angeläget är insatser som uppmuntrar till och möjliggör innovation stöttade av processer som drivs nära de kliniska verksamheterna. Det verksamhetsnära perspektivet bedöms som avgörande för innovationsutveckling. Innovation ur ett bredare perspektiv, inte sällan till följd av idé- och verksamhetsutveckling måste uppmuntras och interna strukturer måste möjliggöra detta:

Etablerade samverkansytor med kommunala verksamheter finns och vidareutvecklingen av såväl universitetssjukvårdsenheter inom primärvården som s.k. akademiska vårdboenden stärker denna utveckling. En fortsatt sådan utveckling är ett prioriterat område.

I gränsytan mellan det regionala och primärkommunala åtagandet finns också det hälsofrämjande arbetet och primärprevention. En akademisering av folkhälsoarbetet har initierats och ses som ett prioriterat område för regionens forskning.

Utvecklingen av nivåstrukturer med regionalt och nationellt högspecialiserad vård samt nivåstrukturer inom det nationella traumaomhändertagandet är också viktiga utvecklingslinjer att beakta. Utan en integrerad klinisk forskning och ett innovativt klimat finns ingen långsiktig hållbarhet i sådana satsningar, därav är regionens kliniska forskning inom dessa nischer prioriterade och en utveckling av strategiska forskningsområden med internationell spets är också angeläget.

Strategiska forskningsområden, klinisk forskning med tydlig nationell och internationell spets, växer i regel fram i det akademiska sammanhanget i vissa miljöer som oftast kännetecknas av en viss storlek och kompetensbredd, kritisk massa, och med goda nationella och internationella nätverk. Goda förutsättningar i lokala infrastrukturer, incitamentsystem, bred rekryteringsbas och kompetenta forskningsstödsstrukturer är de medel som kan stödja sådan utveckling på en generell nivå.

Regionorganisationens och universitets forsknings- och innovationsstödjande strukturer har en nyckelroll för att möjliggöra god forskning och nyttiggörande inom life science-området,

Precisionsmedicin med nya avancerade diagnostiska och terapeutiska möjligheter skapar nya möjligheter och minst lika stora utmaningar. Ett gemensamt ansvarstagande, inklusive finansiering av utvecklingens olika faser, är ett gemensamt åtagande mellan regioner som huvudmän både för hälso- och sjukvård och klinisk forskning, näringslivet, lärosäten, civilsamhället, forskningsråd och även med riktade statliga satsningar såsom SciLifeLab. Att säkerställa en regional tillgång till de särskilda nationella infrastrukturer är en grundförutsättning för att regionens utveckling inom life science-området ska kunna få stor kraft.

Företagsinitierade studier avseende prövning av läkemedel eller medicinsktekniska produkter har under 2010-talet minskat i Sverige. Ett flertal orsaker har diskuterats och ett antal åtgärder på nationell och europeisk nivå är under genomförande för att till exempel förenkla tillståndsprocessen.

4.1. Incitament och goda möjligheter att kombinera kliniskt arbete och forskning

Regionstyrelsen anser att de möjligheter som finns för medarbetare med akademiska vårdutbildningar, i alla de olika faserna i en akademisk karriär, att kombinera kliniskt arbete och forskning är relativt goda och strategiskt viktiga att säkra långsiktigt för att möjliggöra en aktiv life science utveckling. Dessa möjligheter har huvudsakligen tillskapats som en konsekvens av ALF-avtalet. Även incitamentsystemen inom regionen för akademisk meritering är tydliga och akademisk meritering beaktas även vid tillsättning av såväl seniora kliniska positioner som vid chefstillsättningar.

En önskvärd utveckling är att bredden och omfattningen av s.k. förenade anställningar vid Örebro universitet kan utvecklas inom såväl flertalet verksamheter som vårdprofessioner. En motsvarande tjänstestruktur inom kommunal hälso- och sjukvård är också eftersträvarvärd.

4.2. Fler företagsinitierade kliniska studier i svensk hälso- och sjukvård

Regionstyrelsen anser att en samverkan mellan regionens verksamheter och företagsinitierade kliniska studier avseende läkemedel och medicinsk teknik är en del av den prioriterade satsningen på life science och klinisk forskning. Regionen är i det internationella sammanhanget en liten arena för studier men kan genom att utveckla studieförutsättningar inom ett antal områden såsom precisionsmedicin, god och säker tillgång till strukturerade vårddata, samverkan med kommunala vårdnivån, närsjukvård och uppföljning med RWD öka sin attraktionskraft för företagsinitierade studier

4.3. Hög kvalitet i kliniska studier

Regionstyrelsen konstaterar att regionens och universitetets medicinska och kliniska forskning i flera olika mätningar och bedömningar har uppvisat kvalitetsparametrar av god nationell och internationell nivå. Hög kompetensnivå och egen aktiv forskning inom de forskningsstödande strukturerna är ett sätt på vilket regionen kan säkerställa detta. Regionen som forskningsfinansiär har också processer för att bedöma och driva forskningskvalitet. Regionen stimulerar och stödjer även en utökad extern finansiering vilket i sig utgör ett kvalitetsdrivande arbete.

4.4. Sverige ska vara ett föregångsland för införande av precisionsmedicin i vården

Regionstyrelsen anser att regionen såsom utförare av högspecialiserad universitetssjukvård har ett särskilt ansvar för införandet av precisionshälsa och precisionsmedicin inom hälso- och sjukvården och i folkhälsoarbetet. Regionen, i samverkan med universitetet, ska aktivt delta i utvecklingen av precisionsmedicin genom deltagande i adekvata nationella strukturer, projekt och initiativ. De regionala förutsättningarna för precisionsmedicin inom diagnostik, bioinformatik, hälsoekonomi, evidensvalidering och behandling är prioriterade områden inom regionen. En utveckling av ersättningsmodeller för samverkan mellan näringsliv och offentlig sektor inom klinisk forskning, innovation och implementering är en viktig del i möjliggörandet av denna utveckling.

5. Välfärdsteknik för ökad självständighet, delaktighet och hälsa

”Digital teknik kan öka trygghet, delaktighet och självständighet för alla.”¹

Välfärdsteknik är ett brett koncept både vad gäller innehåll och tillämpningsområden, digitala tjänster, gränssytor mot artificiell intelligens, sensorer, ”Internet of Things, IoT” är exempel på olika innehåll och tillämpningsområden som finns inom i stort sett alla aspekter av regionens och kommunernas verksamheter. Samtidigt som möjligheterna utvecklas måste de etiska och legala aspekterna av detta snabbt växande område säkras. Utvecklingsmöjligheterna för den nära vården, prevention, egenvård, habilitering, personcentrerad vård, hemmonitorering och rehabilitering är stora. En nära samverkan med kommunal hälso- och sjukvård är en förutsättning för att detta arbete ska leda framåt vilket också ger goda förutsättningar för att framgångsrikt agera inom detta område.

För att i det regionala sammanhanget kunna vara i framkant i denna utveckling finns goda förutsättningar men samtidigt stora utmaningar. Satsningar på sensorforskning och robotik med tillämpningar inom främst kommunal vård- och omsorg har länge varit ett profilområde som kan utvecklas ytterligare. En stark struktur för att omsätta domänkunskap runt AI till nytta för länet är, även den, nära kopplad till denna utveckling.

Utveckling och implementering av tjänster och produkter kan inte ske i ett vakuum, utan såväl inomregional samverkan med aktörer i innovationskontexten som överregional samverkan (till exempel inom Östra Mellansverige) är relevant för att stärka möjligheterna.

För att möta den demografiska utmaningen har välfärdstekniken en central roll och för att nå dess potential krävs också en fungerande infrastruktur, till exempel tidig implementering av 5G, men framför allt en brukaracceptans för en lättillgänglig, säker och betrodd välfärdsteknik. Här finns också stora möjligheter att utveckla brukarsamverkan i samarbete med civilsamhället, offentlig verksamhet och näringsliv. Att leda implementering och utveckling av välfärdsteknik inom definierade nischer kan vara given möjlighet för regionen och ligger i linje med Örebroregionens Innovationsstrategi för Smart Specialisering⁹. Även här behövs en utveckling och förankring av finansieringsmodeller mellan brukare, näringsliv, innovatörer och vårdgivare.

5.1 Nyttiggörande av välfärdsteknik

Regionstyrelsen ser att en regional samverkan för att breddinföra välfärdsteknik bör eftersträvas samtidigt som nischområden för att leda innovation, forskning och tidig implementering bör identifieras och prioriteras. Särskilt fokus bör även läggas på att utveckla interna strukturer för företag att utveckla, samskapa och implementera/testa produkter och tjänster. Även i detta avseende vill Regionstyrelsen uppmuntra och möjliggöra för s.k. ”regulatorisk försöksverksamhet” som verktyg för att accelerera teknikutveckling och nyttiggörande av innovationer.

5.2 Utveckling av samverkan och implementering

Regionstyrelsen avser att vidareutveckla de samverkansstrukturer som finns inom olika delar av regionens verksamheter för samverkan med näringsliv och regulatoriska myndigheter ytterligare. Interna processer och strukturer skall tydligt understödja detta arbete. Här ses regulatoriska testbäddar, en tanke som introducerats av KOMET, som en intressant möjlighet

---

⁹ Referens Innovationsstrategin....

inte minst inom samverkansytan regional-kommunal hälso- och sjukvård.

6. Forskning och infrastruktur

”Forskning av internationellt ledande kvalitet är betydelsefull för Sveriges utveckling och välbefinnande.”¹⁰

Detta gäller lika självklart på den regionala nivån, närvaro av högre utbildning och forskning är en stark regional tillväxtmotor. En minskad och samtidigt geografiskt koncentrerad aktivitet från de stora internationella aktörerna inom life science-området har setts under de senaste decennierna på den nationella nivån. Samtidigt utvecklas nya modeller för samverkan mellan näringsliv och akademi där företagen strävar efter att styra om sina insatser från egenutveckling till tidig samverkan med attraktiva akademiska miljöer.

Stora nationella och internationella forskningsinfrastrukturer har med statliga forskningsmedel etablerats geografiskt lokaliserade till lärosäten och verksamheter inom de tre stora life science-hubbarna i Sverige, SciLife Lab och Max IV. Ofta ingår stora satsningar från externa forskningsfinansiärer som KAW stiftelsen i dessa satsningar.

Regionalt är möjligheterna mer självklart begränsade men både genom regionens långsiktiga satsningar och de nya ALF-medlen samt de infrastrukturella satsningar som universitetet gör utvecklas de lokala förutsättningarna successivt och fick vid ALF-utvärderingen positiva omnämnanden:

”Trots det relativa tidiga utvecklingsskedet i Örebro har man åstadkommit ett tydligt momentum och forskningsmiljön borde kunna förbättras över de kommande åren så länge som finansiering av forskningskapaciteten upprätthålls.”¹⁰

En sammanhållen och målmedveten satsning på kommande EU program, Horisont Europa, samt fördjupad samverkan med de stora nationella aktörerna för forskning och infrastrukturfinansiering är strategiskt viktigt och bör möjliggöras genom satsningar på att utveckla de interna stödstrukturerna för att åstadkomma ökat genomslag i dessa sammanhang.

---

¹⁰ Vetenskapsrådet, ALF utvärderingen 2016, ang. forskningsinfrastrukturer inom region Örebro län

Sverige som forsknings- och innovationsnation

Sverige är ett av de länder som satsar mest på forskning mätt som andel av BNP. År 2018 uppgick de totala utgifterna för utförd forskning och utveckling i Sverige till cirka 157 miljarder kr, motsvarande 3,3 procent av BNP, varav den offentliga finansieringen motsvarar 0,9 procent av BNP.

Sverige toppar EU:s lista som Europas mest innovativa land 2019.

Sverige var det land som år 2015 hade högst andel forskare i relation till befolkningen och uppvisar hög vetenskaplig produktivitet mätt som antal publikationer per tusen invånare.

Svensk forskning håller hög vetenskaplig kvalitet. Sveriges andel högciterade publikationer är strax över 11 procent. Sverige rankas med detta mått till plats tretton bland världens länder.

Times Higher Education för 2020 placerar fem svenska universitet bland de 200 högst rankade – Karolinska Institutet (41), Lunds universitet (96), Uppsala universitet (102), Stockholms universitet (175) och Göteborgs universitet (186).

Källor: Budgetpropositionen för 2020 Prop. 2019/20:1, European innovation scoreboard, VR: Forskningsbarometer 2019, Forskningsbarometern 2019, Times Higher Education World University Rankings, 2019

6.1. Stärkt tvärssektoriell forskning inom life science-området

Regionstyrelsen noterar att statens engagemang i regionalt baserad klinisk forskning har stärkts genom statlig ALF-finansiering medan övrig life science forskning inom lärosätet ej förstärkts på motsvarande sätt. Det är därför viktigt att genom såväl fasta statliga som anslagsfinansierade former stärka den fria grundforskningen inom life science-associerade vetenskapsområden regionalt. En fördjupad samverkan med regionalt närvarande näringsliv bör också eftersträvas. På sikt måste också ALF-finansierad forskning få motsvarande villkor som hos övriga universitetssjukvårdsaktörer.

6.2. Excellent forskningsinfrastruktur inom life science-området.

Regionstyrelsen prioriterar en fortsatt målmedveten gemensam satsning mellan regionen och universitetet för att stärka den gemensamma forskningsinfrastrukturen inom life science-området. Det är viktigt att regionen deltar aktivt i alla ansatser till att skapa nationellt distribuerade samverkande infrastrukturer såsom BIS, GMS och ATMP.

6.3. Ökat och breddat nyttjande av forskningsinfrastrukturer

Regionstyrelsen noterar att nationellt finansierade infrastrukturer har och kommer av allt att döma huvudsakligen lokaliseras till de tre stora life science-klustren, det är därför viktigt att såväl tillgång till samt regionalt förankrat inflytande över dessa säkras.

6.4. Stärkta infrastrukturer för datadriven forskning och innovation

Regionstyrelsen noterar att life science-forskningen har stora behov av att hantera datamängder, till exempel öppna, skyddade och genomiska data. Här krävs såväl en regional som nationell samverkan där det legala ramverket beaktas men där också utvecklingsfrågor för detta ramverk identifieras och drivs nationellt.

Samverkan inom redan etablerade strukturer inom innovation i relation till data, såsom det nationella initiativet AI of Sweden, där Örebro universitet är en av noderna, bör stärkas och utvecklas för att tillgängliggöra såväl nätverk, kunskapsutbyten och initiativ av relevans.

Med ökade ambitioner att positionera Örebro och regionorganisationen inom tillämpad AI följer även behov av att stärka den interna organisatoriska infrastrukturen för att utveckla såväl medarbetares som organisationens möjligheter att utveckla idéer och organisatoriskt lärande.

6.5 Ökat (svenskt) deltagande i EU program

Regionstyrelsen anser att regionen och regionorganisationens aktivitet i Horisont Europa för att optimera programmets möjligheter för life science i det regionala sammanhanget måste säkerställas. Samverkan med akademi och näringsliv samt det regionala innovationssystemet är eftersträvansvärda. Vidare bör samverkan med och uppdrag till Central Sweden kontoret i Bryssel avseende life science utvecklas.

Tabell 1. Tabellen redovisar ett antal nyckeltal för life science-området på nationell och regional nivå.

	Sverige	Örebro	Uppsala	Västerbotten	Östergötland
Life science region, avseende näringslivsaktivitet (Tillväxtverket, 2018)					
Plats i ranking	*	7	4	6	5
Regionalbruttoprodukt, 2019 (SCB, egen bearbetning)					
% FoU investeringar, totalt	3,4	1,8	5,4	1,6	7,1
% FoU investeringar, offentlig sektor, region	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2
% FoU investeringar, universitet	0,8	0,4	3,9	0,5	1,0
Anslag lärosäte, statligt (Budgetproposition, 2021 samt SCB befolkningsdata 20-11-01)					
Forskning, MSEK	17807	273	2158**	1145**	898
per capita resp region. SEK	1715	893	5556	4191	1922
Utbildning, MSEK	23842	810	1790**	1421**	1580
Forskningsmedel region (Budgetproposition, 2021)					
ALF forskning, MSEK	1923	70	209	195	144
Regionbidrag, MSEK		90			
Andel forskarutbildade (www.regionfakta, hämtat 210515)					
% av 24-65 åringar	1,4	0,7	N.D	2,3	N.D
Kvalitet, ranking av lärosäte 2020 (www.timeshighereducation.com, hämtat 21-05-15)					
THE, totalt i världen, plats		351-400	111	351-400	401-500
THE, kvalitet, lärosäten i Sverige, plats		3	5	7	8
THE, lärosäten, < 50 år, plats		75			81
Kvalitet, klinisk forskning (Vetenskapsrådets bibliometri, 21-01-08, värde avser 2015–19)					
Citeringsgenomslag, %***	11	10	11	9	9
Antal publikationer (%) ****	21590	668(3,1)	2776(12,9)	1673 (7,7)	1659 (7,7)

* 1:a Stockholm/Uppsala, 2:a Västra götlandsregionen, 3; Skåne

** exklusive SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, huvudsaklig verksamhet i Uppsala, Umeå och Anarp, Forskningsanslag på 1169 MSEK

*** Citeringsgenomslag >10% indikerar högre kvalitet än världsgenomsnitt inom ämnesområdet klinisk forskning

**** avser s.k. författarfraktionerade publikationer

7. Kompetensförsörjning, talangattraktion och livslångt lärande

*"Kompetensförsörjning för life science-företag och offentlig sektor måste säkerställas."*¹¹

Detta gäller också på den regionala nivån för att säkerställa möjligheter för näringslivet, forskningsintensiv offentlig verksamhet och samverkan dem emellan. Universitetssjukvården är en grundförutsättning för denna kompetensförsörjning med närvaron av en relativt bred medicinsk fakultet med forskningsaktiv hälso- och sjukvård både i den nära vården och i högspecialiserade nischer. En hållbar regional kompetensförsörjning startar dock tidigare där såväl grundskola som gymnasieutbildningens kvalitet är avgörande för möjligheten att öka och bredda utbudet av nationellt attraktiva universitetsutbildningar inom life science-området.

Talangattraktion och internationalisering är ett viktigt utvecklingsområde där särskilda program, t.ex. inom konceptet "Personen Alfred Nobel" bör utvecklas samtidigt som det kräver en tydlig strategi en långsiktigt hållbar finansieringsmodell och en ömsesidig samverkan med etablerade aktörer som redan verkar inom området, såsom Business Region Örebro¹¹, för att bli attraktivt.

7.1. Goda möjligheter till livslångt lärande

Regionstyrelsen noterar att de, i dagsläget relativt välutvecklade programmen, för i första hand specialiseringsutbildningar av sjuksköterskor och läkare bör vidareutvecklas både avseende professionell bredd och i vidareutbildningsperspektivet. Det är nödvändigt att bredda konceptet livslångt lärande inom life science-området både till andra utbildningsanordnare än lärosäten, i den interna kompetensförsörjningen inom regioner, kommuner och näringsliv samt till breda kompetensgrupper inom till exempel natur- och teknikvetenskaper.

7.2. Effektiv samverkan för kompetensförsörjning

Regionstyrelsen eftersträvar att samverkan mellan regionen och lärosätet och andra utbildningsanordnare ytterligare stärks för att erbjuda en strukturerad och högkvalitativ vidareutbildning.

7.3. Sverige ska erbjuda konkurrensmässiga förutsättningar för internationell rekrytering

Regionstyrelsen avser att särskilt utreda möjligheterna att i samverkan med Örebro universitet och andra relevanta aktörer i regionalt förankrat näringsliv utveckla ett internationellt attraktivt professorsprogram inom Life Science-området, till exempel inom ramen för konceptet "Personen Alfred Nobel". Ytterligare insatser för att stärka de regionala strukturerna för kunskapsöverföring och tillblivelse av nya företag i ett internationellt perspektiv bör göras.

---

¹¹ www.businessregionorebro.se

8. Internationell attraktivitet och konkurrenskraft

”Aktiv omvärldsbevakning och analys av utvecklingen inom life science .. på regional nivå är viktigt..”¹

Internationell attraktivitet i det regionala sammanhanget är självklart beroende av ett antal nationella satsningar men kräver också särskilda insatser för att tydliggöra regionens styrkor och fördelar. I universitetsrankingsystem, där de flesta parametrar utvecklas positivt, är fortfarande lärosätets och därmed regionens internationella igenkänning låg. Detta begränsar sannolikt inte bara en bred akademisk samverkan utan också nationella och internationella företags möjligheter att identifiera regions life science-kompetens som en bas för samverkan och etableringar.

Inom specifika forskningsdomäner finns miljöer som är internationellt väletablerade och ger möjligheter till internationella utbyten, såväl ur ett forsknings- som innovationsperspektiv. I det senare fallet bör AI-forskningen vid Örebro universitet framhållas där Region Örebro läns engagemang i till exempel Europeiska samverkansplattformar¹², kan ge värdefulla samarbetsmöjligheter med relevans för life science-sektorn. Regionen bör därför gemensamt utveckla existerande internationaliseringsaktiviteter och utveckla nya där de saknas, både inom och utom EU. En stärkt omvärldsbevakning av EU:s life science satsningar är självklar. En organisatorisk samverkan med ett antal lärosäten och till dem kopplade hälso- och sjukvårdssystem skulle också öka regionens internationella synbarhet.

8.1. Bättre företagsvillkor för forskning och utveckling

Regionstyrelsen avser att öka sitt engagemang avseende regionala förutsättningarna för små life science-företag att hitta utvecklings- och riskkapital genom etablerade aktörer och strukturer. Den regulatoriska kunskapen inom regionorganisationen är en viktig kompetens för att både säkra och underlätta samverkan med näringslivet, särskilt SME-företag inom Life science området.

8.2. Ökat främjande för export och investeringar

Regionstyrelsen anser att det är viktigt att tillvarata resultat och erfarenheter inom regionorganisationen inom det långsiktigt strategiskt arbete som pågår med Business Region Örebro som verktyg, till exempel avseende ett arbete med ett värdeerbjudande avseende investeringsfrämjande i delar av life science-området

8.3 Företagsinkubatorer i världsklass

Regionstyrelsen avser att genom regionorganisationens finansiering och därigenom inflytande över den regionala inkubatorn Inkubera, i samverkan med Örebro universitet som huvudman och övriga finansiärer undersöka i vilken riktning verksamheten bör utvecklas för att stötta ambitionerna i denna strategi.

8.4 Kontinuerlig omvärldsbevakning, analys och uppföljning

Regionstyrelsen avser att ge ett tydligt uppdrag till Central Sweden att följa och påverka EU:S

¹² Avser de s.k. S3-plattformarna, där regionala innovationsstrategiska prioriteringar förväntas kunna skapa samarbeten och tillämpningar mellan olika regioner, t.ex. inom tillämpad AI.

<https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>

satsningar inom life science-området.

Genomförande

Genomförandet av såväl den nationella som denna regionala life science-strategi kräver engagemang och samverkan över hela samhällets bredd. Region Örebro län har för avsikt att i detta vara en såväl strategisk som operativt drivande aktör.

I början av denna life science strategi redovisas en målbild 2030 för regionen utifrån ett av regionensorganisationens perspektiv "Invånare och samhälle". Regionens två övriga perspektiv, process och resurs, måste under perioden fram till 2030 vara stödjande för att regionens life science målbild ska nås.

Processer för att stödja och driva utvecklingen inom life science området berör dels stora delar av regionensorganisationen dels flertal andra aktörer inom forskning, innovation och utbildning. Arenor för såväl intern som extern samordning och samverkan måste stärkas.

Resurser för att möjliggöra utveckling av precisionshälsa, precisionsmedicin och för att regionalt stödja hela bredden av den nationella och regionala life science strategierna bland annat genom fortsatt utveckling av innovationssystemet, är en utmaning och nödvändighet för att nå den regionala målbilden 2030 i denna strategi. Exempelvis beräknar Genomic Medicine Sweden att redan i dagsläget mer än 300 miljoner kronor årligen läggs på genanalyser inom hälso- och sjukvården och att fram till 2030 finns ett behov av att mer än tredubbla denna nivå samt avsätta ytterligare resurser för infrastruktur och IT-stöd. En samverkan mellan statlig och regional finansiering ses som nödvändigt och är i överensstämmelse med initiativ i andra länder inom och utom EU.

Samtidigt är life science utvecklingen en potentiellt kraftfull tillväxtsektor vilket kan avspegla sig i ökad regional tillväxt och positivt bidra till möjligheterna att avsätta resurser för utvecklingen life science sektorns inom hälso- och sjukvård och klinisk forskning.

I dagsläget finns inom såväl den Regionala utvecklingsstrategin (RUS) som Strategi för klinisk forskning och innovation ett antal effektmål och indikatorer tillämpbara på life science området. I kommande verksamhetsplaner för Region Örebro län avser regionstyrelsen att verka för att kompletterande effektmål och indikatorer som stödjer den regionala life science strategins genomförande utvecklas och införs. En årlig fördjupad rapportstruktur ska även utvecklas för att i ett bredare organisatoriskt perspektiv belysa och följa utvecklingen av life science sektorns utveckling inom Örebro län.

Life science sektorns utveckling är snabb och för att hålla denna regionala life science strategi aktuell avser regionstyrelsen att revidera strategin vart fjärde år i samband med att den nationella fyraåriga forsknings- och innovationspropositionen antas.

Regionensorganisationen kommer att i samverkan med övriga aktörer inom sektorn, Örebro universitet, innovationssystemet, näringsliv och civilsamhälle verka för att life science utvecklingen inom hälso- och sjukvård, tandvård, forskning och utbildning samt regional tillväxt till 2030 tar oss närmare vår vision "Tillsammans skapar vi ett bättre liv".

16

Medlemskap i Healthy
Cities Sverige samt
Nätverken Demokrati
Uppdrag hälsa
21RS3596

Organ
Regionstyrelsen

Medlemskap i Healthy Cities Sverige samt Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa

Förslag till beslut

Regionstyrelsen beslutar

att Region Örebro län ansöker om medlemskap i WHO-nätverket Healthy Cities Sverige,

att ..... utses som politisk företrädare för Region Örebro län,

att ge område Välfärd och folkhälsa, Regional utveckling i uppdrag att utse tjänsteperson till nätverket, samt

att Region Örebro län avslutar medlemskapet i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa.

Sammanfattning

Healthy Cities Sverige har funnits sedan 2004 och är en del av WHO:S Europeiska Healthy Cities-nätverk. Nätverket samlar kommuner och regioner som placerar folkhälsa och jämlik hälsa högt på agendan och som arbetar på en strategisk nivå med frågorna. Styrelsen består av politiker från medlemskommuner eller regioner. Nätverket anordnar årsmöte, konferenser och arbetar tematiskt i tvärprofessionella grupper där både politiker och tjänstepersoner deltar.

Ett medlemskap i nätverket Healthy Cities Sverige bedöms som positivt för det samlade folkhälsoarbetet i Örebro län och kan bidra till att utveckla det långvariga samverkansarbetet för god, jämlik och jämställd hälsa som finns i Örebro län med överenskommelser mellan kommunerna, RF-SISU Örebro län, Örebro läns bildningsförbund och Region Örebro län.

Region Örebro län bör ansöka om medlemskap i nätverket Healthy Cities Sverige, utse politisk företrädare från regionstyrelsen samt ge område Välfärd och folkhälsa, Regional utveckling uppdraget att utse tjänsteperson.

Region Örebro län är medlem i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa som vänder sig till förtroendevalda respektive tjänstemän som arbetar med ledning och styrning av hälso- och sjukvård samt vård och omsorg ur ett befolknings- och behovsperspektiv. Region Örebro län har inte aktivt deltagit i arbetet och bedömningen av berörda är att medlemskapet kan avslutas utan att det påverkar pågående utvecklingsarbete inom hälso- och sjukvården. Regional utveckling har uppdraget att utse tjänsteperson.

Ärendebeskrivning

[Healthy Cities Sverige](#) har funnits sedan 2004 och är en del av WHO:S Europeiska Healthy Cities-nätverk som har funnits sedan 1988. De grundläggande principerna för WHO:s europeiska nätverk är att det är lokalt och regionalt som man i huvudsak äger möjligheten att minska de påverkbara klyftorna och öka förutsättningar för social hållbarhet och god hälsa för alla i befolkningen. Arbetet sker i femårsfaser och den nuvarande fasen VII (2019–2024) baseras på FN:s Agenda 2030 mål där kärnan är mål 3 som handlar om att säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv samt verka för alla människors välbefinnande.

Den övergripande uppgiften för det svenska nätverket är att arbeta strategiskt för en jämlik folkhälsa och social hållbarhet. Nätverket har identifierat ett antal framgångsfaktorer och utmaningar som man arbetar med gemensamt mellan politiker och tjänstepersoner genom dialoger, temagrupper och föreläsningar. Målet är att arbeta för en god och jämlik hälsa för alla genom att bidra till implementering och metodutveckling av de nationella folkhälsomålen.

Nätverket samlar både kommuner och regioner som placerar folkhälsa och jämlik hälsa högt på agendan och som arbetar på en strategisk nivå med frågorna. I det svenska nätverket ingår idag 15 kommuner samt tre regioner. Begreppet "Cities" exkluderar inte regioner som medlemmar. Styrelsen består av politiker från medlemskommuner eller regioner. Ett nätverk för tjänstepersoner finns som för närvarande möts digitalt en gång per månad. Värdkommun för nätverket är för närvarande Trollhättans kommun. Årligen

anordnas ett årsmöte och ett höstmöte där både politiker och tjänstepersoner kan delta. Utöver detta arbetar nätverket tematiskt i tvärprofessionella grupper. Nätverket har en strategisk grupp som arbetar med utmaningar i organisationer, styrsystem, uppföljning och utvärdering ur ett helhets-perspektiv. Här deltar samtliga medlemmar med representanter. Arbetet sker också i tematiska grupper där gruppen för hälsosam samhällsplanering funnits länge. I till ärendet bifogade handlingar till årsmöte 2021 finns verksamhets- och ekonomisk berättelse, budget, stadgar och verksamhetsplan.

Genom de överenskommelser om samverkan för en god, jämlik och jämställd hälsa som Region Örebro län tecknat med länets kommuner, RF-SISU Örebro län och Örebro läns bildningsförbund, och tidigare avtal, finns en långvarig tradition av samverkan i länets folkhälsoarbete. Samverkansplaner finns framtagna mellan parterna. Avsikten med ett regionalt deltagande i nätverket Healthy Cities Sverige är att genom nätverket på ett nationellt plan synliggöra det lokala perspektivet, inte minst bland de mindre kommunerna och de olika förutsättningar som råder i Örebro län, samt mot bakgrund till pågående pandemi och dess sociala och folkhälsokonsekvenser. Den kunskap som nätverket förmedlar kan via det regionala medlemskapet förmedlas till och förstärka den lokala nivån och ytterst ha betydelse för länets befolkning. Under hösten och våren har samtal förts med regioner som är medlemmar i nätverket för att bedöma nyttan av ett medlemskap. Företrädare för regionen har också deltagit som observatörer vid årsmötet i mars 2021.

Region Örebro län är sedan ett antal år medlem i [Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa](#) som består av två nätverk; Nätverket Hälsa och Demokrati samt Nätverket Uppdrag Hälsa som vänder sig till förtroendevalda respektive tjänstemän som arbetar med ledning och styrning av hälso- och sjukvård samt vård och omsorg ur ett befolknings- och behovsperspektiv. Nätverken är utvecklingsfora där deltagarna kan utbyta erfarenheter och utveckla sin kompetens som befolkningsföreträdare och uppdragsgivare utifrån de behov som deltagarna själva har. Nätverksarbetet ersätter inte utan är ett komplement till det utvecklingsarbete som sker inom respektive region. I dagsläget är 15 regioner medlemmar i Nätverken.

Vid samtal med berörda tjänstepersoner och förtroendevalda i Region Örebro län framkommer att man från tjänstepersonhåll inte deltar i nätverkets arbete.

Förtroendevalda har i väldigt liten utsträckning deltagit och ser inte heller något större behov av deltagande fortsättningsvis.

För utveckling av hälso- och sjukvård ligger fokus bland tjänstepersoner istället på att delta i WHO-nätverket [Hälsofrämjande hälso- och sjukvård](#), HSF, som samlar tjänstepersoner från nästan alla Sveriges regioner och är en del av det internationella nätverket Health Promoting Hospitals and health services, HPH, initierat av WHO 1993. Nätverkets verksamhetsidé är att driva utveckling av jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård för patienter, medarbetare och befolkning, vilket bland annat sker genom olika temagrupper där Region Örebro län deltar.

Bedömning

Ett medlemskap i nätverket Healthy Cities Sverige bedöms som positivt för det samlade folkhälsoarbetet i Örebro län. Ett regionalt medlemskap kan synliggöra de lokala förutsättningarna i länet på en nationell nivå men också bidra till att utveckla både det regionala och lokala folkhälsoarbetet. Ansökan om medlemskap bör göras. Politisk företrädare för Region Örebro län bör utses från regionstyrelsen och tjänsteperson från område Välfärd och folkhälsa, Regional utveckling.

Eftersom deltagandet i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa är lågt och inte prioriterat samt att fokus bland tjänstepersoner istället ligger på att delta i WHO-nätverket Hälsofrämjande hälso- och sjukvård, bedöms behovet av nationellt nätverksarbete för utveckling av hälso- och sjukvårdsfrågor vara uppfyllt. Därmed kan medlemskapet i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa avslutas.

Konsekvenser för miljö-, barn- och jämställdhetsperspektiven

Avsikten med ett deltagande i nätverket Healthy Cities Sverige är att utveckla arbetet med en god, jämlik och jämställd hälsa i Örebro län. Barn- och ungdoms- samt jämställdhetsperspektiven är integrerade i länets folkhälsoarbete. Även när det gäller miljöperspektivet kan medlemskapet långsiktigt innebära positiva konsekvenser genom förbättrade livsvillkor och levnadsvanor samt ökad jämlikhet mellan olika grupper i länets befolkning. Nätverket har

också ett stort engagemang i miljörelaterade frågor, till exempel hälsofrämjande stadsplanering.

Ett avslut av medlemskapet i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa bedöms inte ge negativa konsekvenser för miljö-, barn- och jämställdhetsperspektiven, då dessa kan tillgodoses och utvecklas genom deltagande i andra nätverk och genom fortgående utvecklingsarbete.

Ekonomiska konsekvenser

Medlemsavgiften för regioner i nätverket Healthy Cities Sverige är årlig och enhetlig och uppgår 2021 till 53 550 kronor vilket innebär en ökad kostnad från och med innevarande år.

Regionens avgift för medlemskap i Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa uppgår 2021 till 86 690 kronor vilket innebär en besparing från och med 2022.

Uppföljning

Regelbunden återrapportering från nätverket Healthy Cities sker till regionstyrelsen, specifika samverkansrådet för folkhälsa samt chefsgrupp folkhälsa.

Beslutsunderlag

FöredragningsPM till regionstyrelsen den 31 augusti 2021.

Handlingar till Healthy Cities årsmötesförhandling 2021.

Rickard Simonsson
Regiondirektör

Skickas till:

Nätverket Healthy Cities Sverige
Nätverken Demokrati Uppdrag hälsa

Dagordning årsmöte 2021-03-19 kl. 9.00

Plats: Digitalt via Zoom

1. Val av ordförande för mötet
2. Val av sekreterare för mötet.
3. Fastställande av röstlängd för mötet.
4. Fastställande av närvarorätt för mötet.
5. Val av protokolljusterare och rösträknare.
6. Fråga om mötet har utlysts på rätt sätt.
7. Fastställande av dagordning.
8. a) Styrelsens verksamhetsberättelse för 2020. Bilaga 1
b) Styrelsens förvaltningsberättelse (balans- och resultaträkning) för 2020. Bilaga 2
9. Revisionsberättelsen för 2020. Bilaga 3
10. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen avser.
11. Fastställande av medlemsavgifter för 2021. Bilaga 4
12. a) Behandling av budget för 2021. Bilaga 5
b). Behandling av verksamhetsplan 2021. Bilaga 6
13. Förslag till nya stadgar. Bilaga 7
14. Val av ordförande i föreningen för en tid av ett år. Bilaga 8
15. Val av övriga styrelseledamöter för en tid av ett år. Bilaga 8
16. Val av två revisorer. Bilaga 8
17. Val av valberedning, tre personer varav en sammankallande
18. Behandling av styrelsens förslag och i rätt tid inkomna motioner.
19. Övriga frågor.
20. Årsmötets avslut.

Healthy Cities
Sverige EN DEL AV WHO

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2020

Nationella Healthy Cities nätverket

Healthy Cities Sverige

- En del av WHO

OM NÄTVERKET

WHO:s europeiska Healthy Cities nätverk är ett nätverk av europeiska städer som är engagerade i att arbeta med hälsa och hållbar utveckling. Nätverk grundades 1988 och har under de senaste 30 åren engagerat lokala politiska krafter, bygga kapacitet, dela erfarenheter och tillhandahålla innovativa lösningar för att uppnå ökad hälsa och välbefinnande genom hållbar utveckling.

De grundläggande principerna för WHO:s nätverk är att det är lokalt och regionalt som vi i huvudsak äger möjligheten att minska de påverkbara klyftorna och öka förutsättningar för social hållbarhet och god hälsa för alla i vår befolkning. Arbetet sker i femårsfaser och den nuvarande fasen VII (2019–2024) baseras på FN:s Agenda 2030 mål.

FAS VII

Det finns tre övergripande mål för fasen:

- Främja hälsa och välbefinnande för alla och minska ojämlikhet i hälsa
- Leda genom exempel nationellt, regionalt och globalt
- Stödja genomförandet av WHO:s strategiska prioriteringar

Det svenska nätverket har under 2020 arbetat aktivt utifrån målen för Fas VII och har fungerat som en arena för erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling för kommuner och regioner. En av nätverkets främsta styrkor är att vi skapar arenor för nära samverkan mellan förtroendevalda och tjänstepersoner och fungerar som länk mellan medlemmarna och attraktiva samarbetsparter.

De strategiska prioriteringarna för fasen kallas de sex P:na och står för People, Place, Participation, Prosperity, Peace och Planet. Dessa bygger på de globala hållbarhetsmålen.

VÅRA MEDLEMMAR

Nätverkets medlemmar under året har bestått av 3 regioner och 16 kommuner

Region Örebro har visat intresse för Nationella Healthy Cities nätverket och en första kontakt har tagits!

Region Halland
Region Östergötland
Västra Götalandsregionen

Borås Stad
Falun kommun
Halmstads kommun
Helsingborgs Stad
Huddinge kommun
Linköpings kommun
Luleå kommun
Lunds kommun

Malmö Stad
Norrköpings kommun
Skövde kommun
Trollhättans Stad
Uppsala kommun
Vara kommun
Växjö kommun
Östersunds kommun

Växjö kommun har begärt utträde ur nätverket. Vi beklagar givetvis detta beslut och meddelar att de är hjärtligt välkomna tillbaka om de så önskar.

ÅRET SOM GÅTT

201 (1709)

STYRELSEN

Styrelsen ansvarar för föreningens verksamhet och utveckling vilket innebär att styrelsen företräder föreningen och bevakar dess intressen. Under 2020 har styrelsen arbetat aktivt på olika sätt för att möjliggöra en starkare organisation och öka nätverkets position i samhällsdebatten. Styrelsen har under 2020 haft nio beslutsfattande sammanträden.

På nätverkets årsmöte den 27 mars 2020 valdes fem ledamöter till styrelsen och årsmötet gav styrelsen i uppdrag att tillsätta två vakanta platser. I styrelsen 2020 har följande suttit:

Frida Trollmyr (s)
Ordförande
Malmö Stad

Monica Hansson (S)
Vice ordförande
Trollhättans Stad

Camilla Neptune (L)
Ledamot
Lunds kommun

Fredrik Hansson (S)
Ledamot
Luleå kommun

Iréne Karlsson (C)
Ledamot
Vara kommun

Katerina Gustafsson (KD)
Ledamot
Falu kommun

Ulf Hanstål (M)
Ledamot
Västra Götalandsregionen

ORGANISATION

Nätverket har under året påbörjat arbetet med att knyta till sig en Advisory board. Tanken är att den rådgivande gruppen ska bidra med kunskap och kompetens och vara ett bollplank till styrelsen. Detta arbete fortsätter under 2021.

Under året har nätverket fokuserat på att möjliggöra en starkare organisation, stärka den internationella samordningen samt att kunna växla upp arbetet i nätverket. Styrelsens arbete med att söka extern finansiering har inte gett resultat ännu men fortsätter under 2021.

Johanna Linnarsson
Koordinator

På årsmötet valdes Trollhättan till ny värdkommun efter Helsingborg och i juni 2020 tillträdde Johanna Linnarsson som ny koordinator för nätverket.

Efter 12 år som koordinator för det svenska nätverket gick Kerstin Månsson i pension vid halvårsskiftet. På grund av pandemin hölls avtackningen digitalt i samband med nätverkets webinarium den 15 september.

Med sitt stora engagemang i frågorna, lyhördhet och omtänksamhet har Kerstin haft stor betydelse för nätverket som helhet och som värdefullt stöd för alla medlemmar under åren.

Vi önskar Kerstin lycka till framåt, hon kommer vara saknad!

ÅRSKONFERENS

Årskonferensen som 2020 var planerad att hållas i Falu kommun fick planeras om till ett digitalt möte pga. pandemin. Med tanke på den hastiga omställningen fanns inte möjligheten att hålla en större konferens då fokus var att tekniskt kunna genomföra nätverkets årsmötesförhandlingar digitalt.

Dåvarande koordinator Kerstin Månsson presenterade ett förslag på det svenska nätverkets inriktning för Fas VII som innebar ett övergripande fokus på styrning och ledning samt att fokus därutöver är barns livsvillkor. Marianne Dock sammanfattade nätverkets arbete inom temat hälsosam samhällsplanering. På årsmötet valdes även Trollhättan till ny värdkommun för nätverket.

På årsmötet
valdes
Trollhättans Stad
till ny
värdkommun för
nätverket.

HÖSTKONFERENS

Nätverkets höstmöte genomfördes digitalt under en heldag den 22 oktober. Vi inledde med att lyssna på Elisabeth Bengtsson, konsult på WHO, som berättade om WHO:s organisation och vilka styrande program som nätverkets arbete vilar på. Efteråt fick medlemmarna diskutera styrkor och möjligheter med nätverkets koppling till den internationella nivån.

Eftermiddagen handlade om den pågående pandemin med upplevelser och utmaningar på lokal nivå. Vi fick höra presentationer från internationell och nationell nivå samt lokala exempel från medlemmar i nätverket.

TEMATISKA GRUPPER OCH ARBETSGRUPPER

Nätverket har en strategisk grupp där samtliga medlemmar deltar med representanter. Gruppen arbetar bland annat med utmaningar i organisationer, styrsystem, uppföljning och utvärdering ur ett helhetsperspektiv. Under hösten har nätverkets strategigrupp börjat med digitala månadsmöten i syfte att öka möjligheterna för kontinuerlig kommunikation och samverkan.

En arbetsgrupp bestående av representanter från nätverkets medlemmar har sammanfattat nätverkets erfarenheter och syn på styrning och ledning av tvärsektoriella och långsiktiga frågor i komplexa sammanhang i en idéskrift som publicerades under våren 2020.

Det svenska nätverket arbetar med en ansökningsprocess kopplad till de övergripande mål och huvudteman i WHO Healthy Cities nätverkets Fas VII (2019–2024). Under hösten startade en arbetsgrupp som arbetar med att sammanställa ansökan med delaktighet från nätverkets medlemmar.

Enligt verksamhetsplanen skulle nätverket starta upp ytterligare en temagrupp under 2020, utifrån en aktuell fråga att samverka kring. Nätverket valde att avvakta med detta då många av medlemmarna gärna ville avvakta på grund av pandemin.

Nätverket har sedan många år tillbaka drivit temagruppen *Fysisk planering som motor för en hälsofrämjande stadsplanering* – även kallad *Motorgruppen*. Ända sedan uppstarten har arkitekten Marianne Dock från Malmö Stad samordnat gruppen med en oförtröttlig entusiasm och stort driv i frågorna.

Under våren gick Marianne i pension och nätverket fick möjlighet att tacka av henne under webinariet den 15 september. Nätverket tackar Marianne för sitt engagemang och önskar henne lycka till. Temagruppen kommer att fortsätta under ledning av Kristina Engstrand från Trollhättans Stad.

Tack
Marianne &
lycka till
Kristina!

NÄTVERKETS IDÉSKRIFTER

Under 2020 har Healthy Cities-nätverket publicerat två olika idéskrifter som bygger på de erfarenheter som nätverket samlat på sig under åren.

Läs
idéskrifterna
här!

Tväarsektoriell styrning

Denna idéskrift om tvärasektoriell styrning beskriver och reflekterar kring svårigheter och möjligheter med att styra, leda, organisera och bemanna i syfte att minska skillnaderna i hälsa hos våra invånare. De slutsatser som nätverket kommit fram till om styrning och ledning som kan leda till påvisbara utjämnningar och minskade skillnader finns att ta del av i skriften.

Tillitsfrämjande stadsplanering

Skriften fokuserar på hur planering på olika sätt kan bidra till att stärka tillit mellan individer. Den lyfter fram behovet av gemensamma platser och företeelser som kan stödja både individers och samhällets sociala kapital. Ett kapital som i grunden bygger på att vi har tillit och förtroende till andra, och samtidigt är beredda att tolerera varandras olikheter.

INTERNATIONELL AKTÖR

Som en av kopplingarna mellan vårt svenska nätverk och den internationella nivån deltar koordinators i WHO:s möten varje månad. Under våren utökades dock dessa möten till att hållas varannan vecka där temat för varje möte var Covid-19.

Den 8–10 december hölls den internationella WHO Healthy Cities konferensen för första gången helt digitalt. Temat för konferensen detta år var *Healthy Cities in times of pandemic: protecting communities and building back better*. Från vårt svenska nätverk var vi 19 personer anmälda och i konferensen som helhet deltog ca 1800 personer på ett eller annat sätt under konferensens tre dagar.

Från Sverige deltog vi i olika delar av konferensen:

➤ Koordinators medverkade i ett av delseminarierna för att presentera arbetet i vårt svenska nätverk.

➤ Representanter från Västra Götalandsregionen deltog i ett av delseminarierna med presentationen: *Community-based interventions through cultural mediators and health guides in order to increase knowledge of and trust in the Swedish COVID-19 strategy in north-east Gothenburg*.

➤ Representanter från Trollhättan deltog i ett av delseminarierna med presentationen: *Rethink and reset - how to get together when social distancing keeps us apart*.

➤ Region Östergötland och Helsingborgs Stad skickade in filmer till de kreativa avbrotten i konferensen med tema Konst och kultur.

➤ Under konferensen hölls även slutna möten sända för politiska företrädare samt nationella koordinators som vårt svenska nätverks ordförande och koordinators deltog i.

Nätverkets ordförande, Frida Trollmyr, blev under den internationella konferensen invald i den politiska kommittén för WHO:s europeiska Healthy Cities nätverk. Syftet med kommittén är att bistå med hjälp med den strategiska inriktningen för WHO: s europeiska Healthy Cities nätverk för Fas VII.

NATIONELL AKTÖR

Den 15 september bjöd Healthy Cities nätverket in brett till ett webinarium med Per Molander, författare av jämlikhetskommissionens rapport och Gabriel Wikström, ny samordnare för Agenda 2030. Under eftermiddagen presenterades även nätverkets egna idéskrifter kring tvärsektoriell styrning samt tillitsfrämjande stadsplanering. På webinariet deltog cirka 150 personer från hela landet.

Den 28 maj medverkade Healthy Cities nätverket i SKR:s webinarium med fokus på jämställdhet och folkhälsa. Vi presenterade information kring nätverket, vårt syfte, fokus framöver samt några nedslag från idéskriften om tvärsektoriell styrning. Healthy Cities nätverket fick frågan om att svara på remissen kring standardförslaget *Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Nätverket inkom med ett yttrande.

EQUALITY

SAMVERKAN

Under våren deltog nätverkets medlemmar i en forskningsstudie kring beslutsprocesser som finansierades av Folkhälsomyndigheten. Studien genomfördes av två forskare vid Umeå universitet och syfte var att bidra till fortsatt utveckling av både det lokala arbetet och nätverkets roll och funktion. Till forskningsarbetet knöts också en referensgrupp med syfte att bistå forskarna i sitt arbete. Referensgruppen bestod av enrepres-entant från styrelsen, strateggruppen samt en från FHM. Resultatet och lärdomarna från rapporten kommer vara värdefulla för nätverkets fortsatta arbete kopplat till styrning och ledning.

Under 2020 anordnade nätverket ännu en omgång av den digitala seminarieserien Crossing Borders. Detta år var temat "Jämlik hälsa och digitalisering" och anordnades i samarbete med Skövde kommun och högskolan i Skövde. Serien innehöll tre seminarier utifrån ett generellt perspektiv, äldres perspektiv och barn och ungas perspektiv.

Vårt nätverk var inbjudna till ett dialogtillfälle arrangerat av Folkhälsomyndigheten om regeringsuppdraget kring stödstrukturer för folkhälsopolitiken. Frida Trollmyr, ordförande för nätverket, deltog för nätverkets räkning.

Nätverket anordnade seminariet "Cities as leaders and agents of rapid change for road safety" tillsammans med WHO och Stockholm Stad. Detta var ett pre-event inför regeringens internationella konferens kring Road safety som startade dagen efter. Det var cirka 40 deltagare och seminariet var på engelska.

*Ordförande
Frida Trollmyr
inledde seminariet!*

2020 var ett förberedande år för den nationella satsningen Friluftslivets år som syftar till att få fler människor att prova friluftsliv och långsiktigt fortsätta samt öka medvetenheten om friluftslivets värden och allemansrätten. Healthy Cities nätverket har under året samverkat med projektägarna Svenskt Friluftsliv och har deltagit i en arbetsgrupp som ansvarat för planering av temat "Må bra ute".

Ett riksdagsseminarie om Sveriges folkhälsopolitik var planerat tillsammans med riksdagsledamöterna Mats Wiking och Ulrika Jörgensen men fick tyvärr ställas in på grund av pandemin. Detta kommer att genomföras när fysiska möten åter är möjliga.

KOMMUNIKATION OCH OPINIONSBLDNING

Det har pågått olika aktiviteter under året för att öka kommunikationen både inåt i nätverket och utåt mot andra samt att stärka nätverkets roll som opinionsbildare. Nätverket anlät därför konsultfirman Progress PR som hjälpt till att ta fram en kommunikationsplan, byggt upp en ny hemsida, gjort en intressentanalys samt en plan för uppvaktning av nyckelpersoner för nätverket.

Under våren träffade nätverkets ordförande och konsulten personer inom Riksdagens socialutskott, Folkhälsomyndigheten, sakkunniga på socialdepartementet och ordförande i jämlikhetskommissionen i syfte att öka kunskapen om Healthy Cities svenska nätverk och skapa allianser i syfte att öka vårt inflytande.

Inom ramen för vårt påverkansarbete publicerade nätverket en debattartikel i tidningen Dagens samhälle under våren. Artikeln handlade om hur vi tillsammans kan sluta de påverkbara klyftorna. Nätverket hade beslutat att lämna synpunkter på Jämlikhetskommissionens slutrapport under året men då remissen inte hann komma så hänskjuts detta till 2021.

Läs
debattartiken
här!

Som ett led i arbetet med kommunikation och opinionsbildning beslutade styrelsen under hösten att en ny logotype för nätverket skulle tas fram. Denna blev klar i början av 2021 och därefter kommer ett rekryteringsbrev med den nya logotypen att skickas ut till kommuner och regioner i Sverige i enlighet med verksamhetsplanen.

Snart har vi
en helt ny
grafisk
identitet!

Logotypen
kommer
finnas i färg,
vitt, svart,
stående &
liggande.

Vi tar också
fram mallar
till
PowerPoint
och Word.

EKONOMI

Healthy Cities-nätverkets intäkter består idag av medlemsavgifter som regleras utifrån storlek på kommun eller om det är en region. Nätverket har ett eget kapital där en del har tagits i anspråk under 2020 i syfte att kunna investera i att stärka och tydliggöra nätverkets kommunikation. Detta ligger i linje med målet om att öka antalet medlemmar och i förlängningen ytterligare stärka ekonomin i nätverket.

SLUTORD

Det har varit ett omtumlande år på många sätt. Styrelsen påbörjade redan 2019 ett större arbete för att stärka organisationen, bli fler medlemmar och vara en starkare aktör i samhällsdebatten kring folkhälsofrågorna. Tillsammans med en konsultfirma hade vi planerat flera arrangemang i början av året, men sedan kom pandemin och all verksamhet fick ställas om. Som många andra har vi inte ställt in utan ställt om. Även om det är väldigt tråkigt att vi inte kunnat ha några fysiska träffar sedan i mars så har digitaliseringen också gett vinster för nätverket. Vi har aldrig tidigare varit 150 personer på ett seminarium som nätverket anordnat vilket vi var på webinariet i september.

Strateggruppen har kunnat komma igång med möten varje månad vilket givit kontinuitet, ökad kommunikation och samverkan. Styrelsen har övergått från telefonmöten till digitala möten vilket underlättat arbetet.

Hela 19 personer kunde delta på WHO:s årliga internationella konferens. Både kostnaderna och klimatpåverkan har minskat genom att vi har minimerat vårt resande under året. Med det sagt så längtar vi till att pandemin är över och vi får möjlighet att anordna både fysiska och digitala möten.

Styrelsen har också tagit till sig den feedback vi fått om att skapa en annan struktur när det gäller information från nätverket. Den nya hemsidan har redan gjort att fler kontaktat oss och vill veta mer om Healthy Cities.

En annan stor förändring har varit byte av värdkommun som gått över förväntan. Trollhättans stad har ställt upp med sin kommunikationsavdelning som hjälper nätverket med grafisk formgivning och kommunikation vilket har varit mycket värdefullt.

Den stora utmaningen vi har framför oss är att få en hållbar ekonomi genom att bli fler medlemmar och få in externa medel. Visionen är att vi ska kunna ha ett kansli med minst en heltidsanställd, vilket hade underlättat arbetet att koordinera nätverket på såväl nationell som internationell nivå. Med dessa ord tackar styrelsen för ett gott samarbete under året och ställer sina platser till förfogande.

Frida Trollmyr

Monica Hansson

Camilla Neptune

Fredrik Hansson

Irene Karlsson

Katerina Gustavsson

Ulf Hansstål

Transaktion 09222115557444977311

307 (1709)

Signerat C, FH, FT, IK, KG, MH, UH

Healthy Cities

Sverige

EN DEL AV WHO

<https://www.healthycities.se/>

Förvaltningsberättelse 2020

Resultaträkning

Konto/aktivitet	Kontotext	Utfall per 2020-12-31
3010/5007	Medlemsavgifter	-708 750,00
5801/5002	Resekostnader m.m. koordinator	4 372,75
5802/5003	Resekostnader politiker	9 560,00
5900/5004	Hemsidan kommunikation	2 438,57
6090/5006	Övriga kostnader	3 811,00
6501/5000	Tjänsteköp koordinator	678 600,00
6502/5001	Tjänsteköp övrigt	203 314,00
6902/5005	Vår- och höstkonferens	37 243,00
6980/5006	Årsavgift WHO	8 522,90
2899	Resultat	239 112,22

Balansräkning

Konto	Kontotext	IB 2020-01-01	Förändring	UB per 2020-12-31
1750	Förutbetalda kostnader/Upplupna intäkter	9 430,50	-9 430,50	0,00
1920/1930	Plusgiro	1 361 653,81	85 872,25	1 447 526,06
2010/2899	Eget kapital	-1 338 133,31	63 763,43	-1 274 369,88
2899	Årets resultat	63 763,43	175 348,79	239 112,22
2997	Upplupna kostnader	-96 714,43	-315 553,97	-412 268,40

Nationellt Healthy Cities Nätverk

Org.nr 802418-0658

Revisionsberättelse

Vi har granskat förvaltningsberättelsen och bokföringen samt styrelsens förvaltning i Nationellt Healthy Cities Nätverk för år 2020.

Det är styrelsen som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Vårt ansvar är att uttala oss om redovisningen och förvaltningen på grundval av vår revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisions sed i Sverige. Det innebär att vi planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra oss om att förvaltningsberättelsen inte innehåller väsentliga fel. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens tillämpning av dem samt att bedöma den samlade informationen i redovisningen.

Vi har granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i föreningen för att kunna bedöma om någon styrelseledamot har handlat i strid mot föreningens stadgar.

Vi anser att vår revision ger oss rimlig grund för våra uttalanden nedan.

Förvaltningsberättelsen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Styrelsens ledamöter har enligt vår uppfattning inte handlat i strid med föreningens stadgar.

Vi tillstyrker att styrelsens ledamöter beviljas ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Trollhättan 2021-03-10

Bo Swanér

Börje Gustavsson

Av föreningen utsedda revisorer

Förslag på medlemsavgifter 2021

I enlighet med nätverkets årsmötesförhandling 2020 har nivån på avgifterna 2021 räknats upp. Förslaget anger en uppräknings med 2% jämfört med 2020.

Kommuner	Medlemsavgifter	Medlemmar 1/1 2021
0-19 999 invånare	21 420	1
20 000-199 999 invånare	37 485	12
200 000 -	53 550	2
Regioner enhetlig avgift	53 550	2

Summa intäkter med denna beräkningsmodell Kr 685 440.

Budgetförslag 2021

Nationella Healthy Cities nätverket	Budget 2020	Bokslut 2020	Budget 2021
Kostnader			
Tjänsteköp koordinator med omkostnader	603 400	678 600	630 000
Tjänsteköp annat, konsultarvode med mera	250 000	203 314	40 000
Summa tjänsteköp	853 400	881 914	670 000
Resor koordinator	70 000	4 372,75	30 000
Resor politiker	25 000	9 560	10 000
Hemsida/kommunikation	20 000	2 438,57	1 500
Logotyp och grafisk profil			35 000
Årskonferens och höstkonferens	130 000	37 243	70 000
Nätverksträffar/temagrupper/arbetsgrupper			
Medlemsavgift WHO			10 000
Övrigt	10 000	12 333,9	8 000
Summa övriga kostnader	255 000	65 948,22	164 500
Total kostnad	1 108 400	947 862,22	834 600
Intäkter			
Medlemsavgifter	708 750	708 750	685 440
Andra bidrag	0	0	
Intäkter totalt	708 750	708 750	685 440
Resultat			
Ianspråktagande av eget kapital	399 650	239 112,22	149 060
Utgående balans eget kapital		1 274 369,88	
Eget kapital efter justering resultat 2020		1 035 257,66	

Inriktning och verksamhetsplan 2021

Grundläggande principer för medlemskapet i WHO:s internationella Healthy Cities nätverk:

Det är lokalt och regionalt som vi i huvudsak äger möjligheten att minska de påverkbara klyftorna i förutsättningar för social hållbarhet och god hälsa för alla i vår befolkning.

WHO: s Healthy Cities nätverk:

Bygger på:

- Jämlikhet och social hållbarhet i hälsa i alla policys på alla nivåer.
- Starkt politiskt engagemang på högsta nivå.
- Kommuner och regioner där aktörer, offentliga som privata, kan integreras och samspela för jämlik hälsa och social hållbarhet.

Spänner över:

- Alla politikområden, sakkunskaper och forskning med bäring på ökad jämlik hälsa, hälsans bestämningsfaktorer och hållbar utveckling.

Baseras på:

- Helhetsperspektiv i styrning och ledning
- Tvärsektoriellt synsätt och arbetssätt
- Demokratisk ledning och styrning
- Medskapande processer för invånare
- Samarbete mellan praktik och akademi

Bygger tillsammans:

- Strukturer för allt från styrning och ledning till konkreta insatser som leder till ökad jämlikhet i hälsa.
- Verktyg och metoder för genomförande och uppföljning.

Verksamhetsplan 2021

Styrelsen för Nationella Healthy Cities nätverket:

- Planerar och följer kontinuerligt upp arbetet utifrån verksamhetsplanen.
- Sammanträder minst fem gånger under verksamhetsåret.
- Planerar årsmöte och höstmöte.

Organisation

- Nätverket arbetar för att bli fler medlemmar och ett värvarbrev skickas ut till alla kommuner och regioner under året.
- Arbetar för att få externt finansiellt stöd till nätverket i syfte att stärka organisationen.
- Inrätta ett rådgivande organ som kan bidra med extern kompetens till nätverket.

Konferenser

- Nätverket håller årskonferens och höstkonferens för gemensamt kunskapsbygge för politiker och tjänstepersoner, samt använder konferenserna strategiskt för att bjuda in viktiga nyckelpersoner till nätverket.
- Utöver konferenserna kommer nätverket att anordna 1–2 publika webinarium.

Arbetsgrupper

- Nätverket har en strategisk arbetsgrupp som träffas digitalt en gång per månad.
- Nätverkets temagrupp för hälsosam samhällsplanering bjuder in till en ”Prova på vår”
- Nätverket arbetar därutöver i kortvariga arbetsgrupper kring specifika kunskapsområden, genomföranden och planeringsfrågor.

Internationell aktör

- Nätverket medverkar vid det europeiska nätverkets konferens i St. Petersburg i december.
- Nätverket har utbyte med koordinatörer för övriga nationella nätverk i Europa.
- Nätverket samarbetar särskilt med de nordiska nätverken.
- Nätverket deltar på den nordiska folkhälsokonferensen i Reykjavik i augusti.
- Nätverket arbetar med ansökningsprocessen kopplad till de övergripande mål och huvudteman i WHO Healthy Cities nätverkets Fas VII (2019–2024)

Nationell aktör

- Nätverket bevakar nationella initiativ.
- Nätverket lyfter folkhälsoperspektivet i dialog och möten.
- Genomföra ett riksdagsseminarium kring folkhälsa i samarbete med ledamöter från socialutskottet.
- Nätverket kommer att skriva remissvar på Jämlikhetskommissionens rapport

Samverkan

- Nätverket medverkar i referensgrupp för Mötesplats Social Hållbarhet.
- Samverkan med Svenskt Friluftsliv inom ramen för satsningen Friluftslivets år 2021.
- Nätverket samarbetar särskilt med Sveriges kommuner och regioner SKR och Folkhälsomyndigheten.

Opinionsbildning

- Styrelsen medverkar när tillfälle ges i debatter och medieartiklar.
- Nätverket ska arbeta strategiskt med nationell intressebevakning och bygga ett starkt nätverk av nationella politiska kontakter.
- Nätverket fortsätter att se över sitt kommunikationsarbete i syfte att skapa ökad synlighet och deltagande i samhällsdebatten.

STADGAR FÖR FÖRENINGEN NATIONELLT HEALTHY CITIES NÄTVERK

§ 1 Föreningens firma

Föreningens firma är Nationellt Healthy Cities nätverk.

§ 2 Föreningens ändamål

Föreningen är en ideell förening utan vinstsyfte.

Föreningen har till ändamål att:

- främja medlemmarnas intressen inom folkhälsoområdet,
- arbeta för en god och jämlik hälsa för alla, genom att bidra till utveckling av tvärsektoriellt lokalt folkhälsoarbete,
- medverka till implementering och metodutveckling för uppföljning av de nationella folkhälsomålen,
- vara en samarbetspart på den nationella välfärds- och folkhälsoarenan,
- samarbeta med WHO inom Healthy Cities prioriterade områden,
- främja samarbetet mellan nationella nätverk i andra regioner som deltar i Healthy Cities rörelsen.

§ 3 Föreningens säte

Föreningen har sitt säte i den medlemsorganisation som för närvarande utgör värdkommun/region.

§ 4 Medlemskap

Medlem i föreningen kan de kommuner och regioner/landsting vara som uppfyller medlemskriterierna och vill verka för föreningens ändamål. Medlem ska i fullmäktige eller styrelse ha antagit ett program för social hållbarhet och/eller folkhälsa.

Medlemskriterierna fastställs av styrelsen och är utarbetade utifrån WHO:s medlemskriterier för nationella Healthy Cities nätverk. Ansökan om medlemskap skall ställas till styrelsen som har att avgöra ärendet.

§ 5 Medlemsavgifter

Medlem ska årligen i förskott betala den medlemsavgift som fastställts av årsmötet.

§ 6 Styrelsen

Styrelsen består av sju ledamöter, varav en ordförande. Styrelsen utser inom sig en vice ordförande. Samtliga ledamöter skall inneha politiskt uppdrag i den kommunen eller landsting/region de representerar. Styrelsen utser de andra funktionärer som styrelsen anser sig behöva, till exempel sekreterare, kassör eller koordinator. Sådan funktionär behöver inte vara styrelsemedlem. Om funktionären inte är styrelsemedlem kan hen adjungeras till styrelsemöten, utan rösträtt.

§7 Vårdkommun

Inför varje ny WHO-fas utser årsmötet en vårdkommun/region som är den organisation där koordinatören normalt verkar. Styrelsen fastställer ett avtal med vårdkommunen/regionen som innehåller koordinatörens arbetsuppgifter, tjänstgöringsgrad och rätt till ersättning. Vårdkommunen/regionen handhar föreningens ekonomi.

§ 8 Styrelsens uppgifter

Styrelsen ansvarar för föreningens verksamhet och dess utveckling, innebärande att styrelsen företräder föreningen, bevakar dess intressen och handhar dess angelägenheter. Styrelsen beslutar å föreningens vägnar såvida inte annat föreskrivs i dessa stadgar. Styrelsen skall verkställa av årsmötet fattade beslut, handha föreningens ekonomiska angelägenheter och föra räkenskaper, samt avge årsredovisning till årsstämman för det senaste räkenskapsåret.

Styrelsen sammanträder när ordföranden finner det lämpligt eller om minst två styrelseledamöter begär detta.

Styrelsen är beslutsför då minst halva antalet ledamöter är närvarande. Styrelsebeslut fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal gäller den mening ordföranden biträder, dock sker avgörandet vid val genom lottning.

Styrelsen utser firmatecknare.

Delegation: Vid brådskande ärenden kan ekonomiska angelägenheter, som ej behandlats i styrelsen, beslutas av ordförande eller koordinator. Beloppsgränsen för ordförande är ett halvt prisbasbelopp. Delegationsbeslut enligt denna ordning ska ske i samråd med vice ordförande. Beloppsgränsen för koordinatören är $\frac{1}{4}$ prisbasbelopp. Samtliga delegationsbeslut ska anmälas på nästa ordinarie styrelsemöte.

§ 9 Valberedning

På årsmötet skall utses en valberedning, bestående av tre personer, varav en sammankallade. Valberedningen skall på ordinarie årsmöte, eller annars på styrelsens begäran, lämna förslag på lämpliga personer vid val av styrelseledamot och revisor.

§ 10 Räkenskaper

Räkenskapsår skall vara kalenderår

§ 11 Revisorer

Styrelsens förvaltning skall årligen granskas av två på årsmötet utsedda revisorer. För att möjliggöra närhet och kontinuitet hämtas normalt revisorerna från den medlemsorganisation som utgör värdkommun/region under verksamhetsåret.

§ 12 Årsmöte

Ordinarie årsmöte, vilket är föreningens högsta beslutande organ, skall hållas årligen före den 31 mars på tid och plats som styrelsen bestämmer. Skriftlig kallelse skall sändas till alla medlemmar senast 30 dagar före ordinarie årsmöte och senast 20 dagar före extra årsmöte.

Vid årsmöte har varje medlem en röst. Rösträtten kan utövas genom ombud, under förutsättning att skriftlig och daterad fullmakt lämnas in. Varje medlem har rätt att närvara med högst två personer, en representant (som utövar den primära rösträtten) och en biträdande representant (som utövar rösträtt om representanten är jävig enligt § 14 nedan).

Varje medlem skall senast tre dagar innan årsmötet meddela styrelsen vem som kommer att företräda medlemmen på årsmötet som representant respektive biträdande representant. Digital närvaro räknas som giltig.

Vid ordinarie årsmöte skall följande ärenden behandlas:

1. Val av ordförande och sekreterare för mötet.
2. Fastställande av röstlängd för mötet.
3. Fastställande av närvarorätt för mötet.
4. Val av protokolljusterare och rösträknare.
5. Fråga om mötet har utlysts på rätt sätt.
6. Fastställande av dagordning.
- 7 a) Styrelsens verksamhetsberättelse för det senaste verksamhetsåret.
- 7 b) Styrelsens förvaltningsberättelse (balans- och resultaträkning) för det senaste verksamhets- /räkenskapsåret.

8. Revisionsberättelsen för verksamhets-/räkenskapsåret.
9. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för den tid som revisionen avser.
10. Fastställande av medlemsavgifter.
11. Fastställande av eventuell verksamhetsplan och behandling av budget för det kommande verksamhets-/räkenskapsåret.
12. Val av ordförande i föreningen för en tid av ett år.
13. Val av övriga styrelseledamöter för en tid av ett år.
14. Val av två revisorer. Normalt hämtas revisorerna från den medlemsorganisation som utgör värdkommun under verksamhetsåret.
15. Val av valberedning, bestående av tre personer, varav en sammankallande.
16. Behandling av styrelsens förslag och i rätt tid inkomna motioner
- (17. Om styrelsen lämnar årsmötet förslag om byte av värdkommun ska årsmötet fatta beslut om detta)
18. Övriga frågor

§ 13 Extra årsmöte

Extra årsmöte skall hållas när styrelsen eller revisorerna finner att det är nödvändigt eller när minst en tredjedel av föreningens medlemmar kräver detta genom en skriftlig begäran till styrelsen. Av begäran skall framgå det eller de ärenden som medlemmarna vill att mötet skall behandla. Skriftlig kallelse ska utgå senast 20 dagar i förväg. På extra årsmöte får endast de ärenden som angivits i kallelse behandlas. I övrigt gäller samma regler som vid ordinarie årsmöte.

§ 14 Beslut, omröstning och beslutsmässighet

Beslut skall fattas med bifallsrop (acklamation) eller om så begärs, efter omröstning (votering).

Omröstning sker öppet, utom vid val där slutna omröstning skall äga rum om någon begär detta. Beslut fattas, såvida dessa stadgar inte föreskriver annat, med enkel majoritet. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder, vid personval sker dock avgörandet genom lottning.

Ledamot av styrelsen får inte delta i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd för vilken denne är ansvarig, inte heller vid val av revisor.

En röst per medlem kan avges. Mötet är beslutsmässigt då minst 1/3 av röstberättigade medlemmar är närvarande på mötet.

§ 15 Fyllnadsval och fyllnadsval av ordförande

Fyllnadsval till alla funktioner kan ske vid årsmöte. Fyllnadsval avseenden ordförande skall ske vid sammankallat extra årsmöte i det fall inte ett ordinarie årsmöte följer tätt på.

§ 16 Regler för ändring av stadgarna

För ändring av dessa stadgar krävs beslut av årsmöte med minst 2/3 av antalet avgivna röster. Förslag till ändring av stadgarna får ges såväl av medlem som av styrelsen.

§ 17 Utträde

Medlem kan utträda ur föreningen endast efter beslut i dess styrelse eller fullmäktige. Beslutet skall skriftligen anmälas till föreningens styrelse, senast 30 juni, och träder i kraft först året därpå.

§ 18 Uteslutning

Medlem får inte uteslutas ur föreningen av annan anledning än att den har försummat att betala beslutade avgifter, motarbetat föreningens verksamhet eller ändamål, eller uppenbarligen skadat föreningens intressen. Beslut om uteslutning fattas av styrelsen med minst 2/3 majoritet.

Valberedningens förslag 2021

En enhällig valberedning föreslår årsmötet 2021 att välja följande personer till:

Styrelseordförande för en tid av 1 år

- Frida Trollmyr (S), Malmö Omval

Ordinarie ledamöter i styrelsen för en tid av 1 år

- Camilla Neptune (L), Lund Omval
- Fredrik Hansson (S), Luleå Omval
- Iréne Karlsson (C), Vara Omval
- Katerina Gustafsson (KD), Falun Omval
- Monica Hanson (S), Trollhättan Omval
- Ulf Hanstål (M), Västra Götalandsregionen Omval

Revisorer för en tid av 1 år

- Bo Swanér, ordförande i kommunens revision, Trollhättan Omval
- Börje Gustavsson, revisor i kommunens revision, Trollhättan Omval

17

Energi- och klimatprogram Örebro län 2021-2025

20RS5884

Tjänsteställe, handläggare
Energi och klimat , Linda Svensson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS5884

Organ
Regionstyrelsen

Energi- och klimatprogram Örebro län 2021-2025

Förslag till beslut

Regionstyrelsen föreslår regionfullmäktige besluta

att anta reviderad version av energi- och klimatprogrammet för Örebro län.

Sammanfattning

En revidering av energi- och klimatprogrammet för Örebro län har genomförts. Förslag till nytt energi- och klimatprogram för åren 2021-2025 har tagits fram.

Programmet har skrivits fram i bred dialog med länets aktörer, och i samverkan med Länsstyrelsen i Örebro län. Programmet sätter ramarna för energi- och klimatarbetet i länet med en långsiktig klimatvision, och övergripande och mätbara mål för utsläpp av växthusgaser, förnybar energi och energieffektivisering.

Det nya energi- och klimatprogrammet ska fastställas av regionstyrelsen och regionfullmäktige under 2021. Programmet fastställs även av ledningen för Länsstyrelsen i Örebro län i en parallell process.

Regionfullmäktige beslutade den 22 juni 2021 att med stöd av reglerna om återremiss återremittera ärendet till regionstyrelsen med följande motivering: programmet ska kompletteras med text om bland annat det ökade behovet av elproduktion.

Ärendebeskrivning

Energi- och klimatprogrammet för Örebro län är ett gemensamt dokument för Region Örebro län och Länsstyrelsen i Örebro län. Det sätter ramarna för respektive organisations arbete med att stötta aktörer i länet i energi- och

Tjänsteställe, handläggare
Energi och klimat, Linda Svensson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS5884

klimatfrågor. Programmet ger en långsiktig vision, övergripande och mätbara mål, samt insatsområden och insatsmål.

Det nuvarande energi- och klimatprogrammet för Örebro län har reviderats utifrån uppdaterad statistik och relevant omvärldsinformation. Nytt energi- och klimatprogram gäller för åren 2021-2025.

Programmet har tagits fram gemensamt med Länsstyrelsen i Örebro län och i dialog med länets kommuner. Det har även skickats på remiss till relevanta aktörer i och utanför länet för bred förankring. Programmet utgör ett underlag för Region Örebro läns och Länsstyrelsens arbete och prioritering inom energi- och klimatområdet. Programmets målsättning innebär ökad energi-effektivisering, minskad klimatpåverkan och högre andel förnybar energi i länet.

Det reviderade programmet tar utgångspunkt i det befintliga programmet, samt i den uppföljning av programmet som gjordes 2019. Det följer nationella och internationella energi- och klimatmålsättningar, Agenda 2030 samt Fossilfritt Sveriges nationella färdplaner.

Programmet kopplar till den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och samordnas även med Region Örebro läns interna hållbarhetsprogram och andra relevanta regionala styrdokument. Programmet utgör också åtgärdsplan för fokusområde minskad klimatpåverkan i det regionala miljömålsarbetet. Programmet är ledande för det energi- och klimatråd som nu bildats i Örebro län. Även kommunerna i länet har möjlighet att ansluta sig till programmet och anta det i befintlig form, eller anpassa delar av det för respektive kommun som sina energi- och klimatstrategier.

Programmet är uppbyggt med en vision, tre övergripande mål och fem insatsområden. Visionen ger riktningen för länets energi- och klimatarbete och de tre övergripande målen mäter hur vi når vår vision. De fem insatsområdena är områden vi fokuserar på och som har stor påverkan på energi och klimat i länet. Varje insatsområde har separata mål för respektive område.

Vision för Örebro läns energi- och klimatprogram:

I Örebro län arbetar vi tillsammans för att minska klimatutsläppen och använda resurser på ett hållbart sätt. Vi har en effektiv energianvändning och den energi som används är förnybar.

Tjänsteställe, handläggare
Energi och klimat, Linda Svensson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS5884

Med visionen vill vi säkerställa en hållbar framtid för kommande generationer i Örebro län.

Vi har tre övergripande mål för att nå visionen:

1. Minskning av de totala utsläppen av växthusgaser.
Mål: Utsläppen av växthusgaser i Örebro län ska år 2030 vara 60 procent lägre än 2005 års nivåer. Delmål 2025: En minskning med 50 procent.
2. Ökad andel förnybar energi.
Mål: Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 bestå av minst 80 procent förnybar energi. Delmål 2025: minst 75 procent förnybar energi.
3. Ökad energieffektivisering.
Mål: Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 vara 50 procent effektivare jämfört med 2005. Delmål 2025: En effektivisering med 45 procent.

De tre målen ska gemensamt leda till ett klimatneutralt och resurseffektivt län utan nettoutsläpp av växthusgaser år 2045. Det motsvarar även det nationella målet.

För att uppnå energi- och klimatprogrammets vision och långsiktiga mål har vi även identifierat fem insatsområden. Insatsområdena har identifierats utifrån möjligheterna att skapa samarbete och samverkan mellan regionala aktörer. Det är områden där det finns regional och lokal rådighet och områden där insatser kan ha stor effekt för att minska länets klimatpåverkan. De fem insatsområdena är:

- Fossilfria resor och transporter
- Ett robust och förnybart energisystem
- Företagens energi- och klimatarbete
- Effektiva och fossilfria byggnader fossilfria byggnader
- Hållbar produktion och konsumtion

Områdena överlappar varandra och många utmaningar och insatser sker i samspel mellan de olika områdena, och denna symbios ökar allt mer. Behovet

Tjänsteställe, handläggare
Energi och klimat, Linda Svensson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS5884

av samsyn och samordning är stort och de olika insatsområdena går att arbeta med utifrån olika perspektiv och verksamheter.

Beredning

Information om reviderat energi- och klimatprogram har presenterats för kulturnämnd och regional tillväxtnämnd. Ärendet har beretts inom avdelning energi och klimat, och i samråd med Länsstyrelsen i Örebro län.

Bedömning

I och med en bred förankring under framtagandet av programmet, en utförlig remiss samt förankring i energi- och klimatrådet anser vi att programmet ska antas.

Konsekvenser för miljö-, barn- och jämställdhetsperspektiven

Programmet ger konsekvenser på miljöperspektivet genom arbete för att uppnå de regionala klimatmålen.

Programmet ger inga konsekvenser på barn- och jämställdhetsperspektiven.

Ekonomiska konsekvenser

Finansiering av åtgärderna inom programmet tas separat inför varje åtgärd.

Uppföljning

Årlig uppföljning av mål och statistik sker gemensamt med Länsstyrelsen i Örebro län.

Beslutsunderlag

FöredragningsPM till regionstyrelsen den 31 augusti 2021.

Energi- och klimatprogram för Örebro län 2021-2025.

Rickard Simonsson
Regiondirektör

Tjänsteställe, handläggare
Energi och klimat, Linda Svensson

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 20RS5884

Skickas till:
Regionfullmäktige

Örebro läns energi- och klimatprogram 2021–2025

Länsstyrelsen
Örebro län

Region Örebro län

Förord

Kommer att skrivas till antagen version av Andreas Svahn och Maria Larsson.

Innehåll

1. Inledning	5
2. Energi- och klimatprogrammet	5
2.1 Framtagande och genomförande av programmet.....	7
2.2 Relaterade regionala program och styrdokument	7
2.3 Uppföljning av mål och insatser.....	8
2.4 Agenda 2030 och de svenska miljömålen	9
3 Örebro läns nuläge	10
3.1 Regionala förutsättningar.....	15
4.Vision och mål för Örebro län.....	18
4.1 Vision och övergripande mål.....	18
4.2 Vägar för att nå målen.....	19
Livsvillkor, livsstil och beteende	19
Samhällsplanering	20
Innovationer och digitalisering	21
Upphandling.....	22
4.3 Omställningens möjligheter	22
5. Insatsområden	24
5.1 Fossilfria resor och transporter	25
Mål för resor och transporter	25
Omställning av resor och transporter	25
Transportsektorns klimatpåverkan.....	27
Förslag till insatser	28
5.2 Robust och förnybart energisystem	30
Mål för energisystemet	30
Områdets bidrag till klimatomställning	30
Energisystemets omställning	31
Bättre hänsyn till målkonflikter	31
Utveckling och implementering av innovationer	32
Robusthet, flexibilitet och resiliens.....	32
Förslag till insatser	32
5.3 Klimatneutrala och energieffektiva företag	34
Mål för företag.....	34

Klimatomställning i företag och industri	34
Företagens energianvändning	35
Företagens resursanvändning och cirkulära system	35
Nya affärsidéer och marknader	36
Förslag till insatser	37
5.4 Effektiv och klimatneutral bebyggelse	38
Mål för bebyggelse	38
Klimatomställning	38
Förslag till insatser	39
5.5 Klimatneutral produktion och konsumtion	41
Mål för produktion och konsumtion	41
Konsumtionens roll i klimatomställningen	41
Livsmedelsproduktion i Örebro län	43
Förslag till insatser	46
Mål och indikatorer för Örebro län	47

1. Inledning

Klimatförändringarna är en av vår tids största utmaningar. Samtidigt har vi människor stora möjligheter att förändra samhällets energiförsörjning och använda jordens resurser både mer effektivt och långsiktigt hållbart.

En omställning av samhället med fokus på cirkulära system och hållbar konsumtion är nödvändig för att möta de utmaningar som finns i både nationella och internationella scenarier om klimatets utveckling. För att klara omställningen behöver vi ett fossilfritt och effektivt energisystem och en hållbar användning av jordens resurser.

Den pågående trenden, där jordens medeltemperatur ökar, måste brytas. En stigande medeltemperatur visar sig bland annat genom att extrema väderförhållanden sker mer frekvent och att havsnivån stiger.

I Sverige går takten till omställning fortfarande för långsamt. Svenskars konsumtion ger fortfarande höga utsläpp utomlands och utsläppen av växthusgaser behöver minska i en allt snabbare takt. Förnybar energi produceras i större utsträckning än någonsin tidigare, men utvecklingen är inte i en tillräcklig takt för att nå de nationella klimatmålen.

För att möta utmaningen och minska vår påverkan på klimatet krävs stora insatser. Energi- och klimatprogrammet har tagits fram för att stötta arbetet med dessa frågor i Örebro län. Programmet visar en gemensam inriktning för klimat- och energiarbete i länet.

Vår gemensamma vision är: I Örebro län arbetar vi tillsammans för att minska klimatutsläppen och använda resurser på ett hållbart sätt. Vi har en effektiv energianvändning och den energi som används är förnybar.

Med visionen vill vi säkerställa en hållbar framtid för kommande generationer i Örebro län

2. Energi- och klimatprogrammet

Vi måste alla bidra till att minska utsläppen av växthusgaser och anpassa vårt samhälle till de klimatförändringar som sker. Klimatet förändras redan nu i snabb takt och medför stor påverkan på många

viktiga samhällsfunktioner och verksamheter.

För att nå energi- och klimatmålen behövs det åtgärder både på internationell och nationell nivå, och även på regional och lokal nivå. De mål som anges i Örebro läns energi- och klimatprogram går i linje med de nationellt beslutade målen, bland annat det nationella klimatmålet om att Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser år 2045. De nationella målen baseras i sin tur på Parisavtalet som är ett globalt klimatavtal som trädde i kraft 2016. Kärnan i Parisavtalet är att begränsa den globala uppvärmningen genom att minska utsläppen av växthusgaser.

Styrmedel på internationell och nationell nivå är både effektiva och nödvändiga för att göra det möjligt att ställa om. I programmet finns förslag till insatser med fokus på samarbete på regional nivå. De regionala insatserna bör ses som komplement till nationella åtgärder och styrmedel.

Energi- och klimatprogrammet för Örebro län sätter mål och ger förslag till insatser för ett samlat klimatarbete i länet. Programmet ger en bild av gemensamma energi- och klimatmål samt möjliga samarbetsområden för länets aktörer.

Alla är viktiga och behöver bidra i klimatarbetet. Örebro läns energi- och klimatprogram vänder sig i första hand till näringsliv, kommuner, offentlig sektor och civilsamhället. För privatpersoner finns stöd genom olika offentliga och statliga satsningar, såsom exempelvis den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Att öka medvetenheten om klimatfrågan på alla nivåer är avgörande för att omställningen ska bli framgångsrik.

För att klara omställningen krävs att vi arbetar tillsammans, över områdesgränser och i nära samarbete med olika aktörer. Många delar i länets regionala utveckling länkas samman i arbetet med energi- och klimatfrågor, från kultur och hälsa till trafik, samhällsplanering och näringsliv. För att nå energi- och klimatmålen behövs ett aktivt och strategiskt klimatarbete med verkningsfulla åtgärder och ett gott samspel mellan olika aktörer.

2.1 Framtagande och genomförande av programmet

Region Örebro län och Länsstyrelsen i Örebro län har i uppdrag att samordna, underlätta och skapa förutsättningar för ett lyckat energi- och klimatarbete i länet. Det gör vi genom att ta fram energi- och klimatprogrammet, revidera och genomföra programmet.

Målet är att tillsammans arbeta för att Örebro län når uppsatta energi- och klimatmål och att bidra till en klimatsmart samhällsutveckling. Vi vill genom energi- och klimatprogrammet erbjuda en plattform för samspel och samarbete på regional nivå. Programmet utgör en grund där vi presenterar gemensamt diskuterade mål och insatser. I länet har Region Örebro län och Länsstyrelsen i Örebro län haft ett gemensamt energi- och klimatprogram sedan 2010, vilket skapar goda förutsättningar för samarbete. Det här programmet är en revidering av tidigare program.

I programmet presenteras förslag till insatser. De ska ses som inspiration för länets aktörer för att komma till konkreta insatser. Förslagen till insatser kommer även att utgöra grunden för konkreta handlingsplaner som tas fram utifrån energi- och klimatprogrammet. Handlingsplanerna kommer innehålla förslag på åtgärder för minskade klimatgasutsläpp inom de olika fokusområdena. I handlingsplanen specificeras vad som ska göras, hur och när det ska göras samt vilka aktörer som berörs.

År 2021 startade länsstyrelsen och regionen tillsammans Örebro läns energi- och klimatråd. Rådets syfte är att tillsammans med näringsliv, kommuner och myndigheter öka takten i klimatomställning. Det är ett forum för vidare arbete med målen i energi- och klimatprogrammet och ska öka länets förutsättningar för fossilfri konkurrenskraft. Rådet kommer utgöra en tvärasektoriell plattform för kunskapsutbyte och erfarenheter mellan aktörer från olika branscher.

2.2 Relaterade regionala program och styrdokument

Det finns ett antal regionala planer och program som relaterar till energi- och klimatprogrammet på olika vis. Här listas exempel på sådana planer och program.

- *Tillväxt och hållbar utveckling i Örebro län* regional utvecklingsstrategi (RUS) för Örebro län 2018–2030. Strategin är en gemensam vägvisare för att skapa bästa gemensamma framtid för människor och verksamheter i Örebro län. Strategin identifierar utmaningar och strategiska inriktningar som syftar till att nå målen: stark konkurrenskraft, hög och jämlik livskvalitet samt god resurseffektivitet. Energi- och klimatprogrammet för Örebro län ska bidra till målen i den regionala utvecklingsstrategin.
- *Länstransportplan 2018–2029*, långsiktig planering av de infrastrukturåtgärder som behöver vidtas och prioriteras i länet.
- *Regionalt trafikförsörjningsprogram för Örebro län*, behandlar kollektivtrafikens utveckling.
- *Regional handlingsplan för livsmedel i Örebro län*, handlingsplan för ökad och hållbar livsmedelsproduktion i Örebro län 2018–2023.
- *Handlingsplan för hållbara resor och transporter i Örebro län*.
- *Örebro läns regionala digitala agenda*, plan för hur den tekniska utvecklingen inom digitaliseringen ska kunna tas tillvara ur olika samhälleliga perspektiv.
- *Innovationsstrategi Örebroregionen*, strategi för smart specialisering.
- *Handlingsplan för näringsliv och entreprenörskap 2018–2022*.
- Regionalt skogsprogram för Örebro län. (under framtagande år 2021)

Energi- och klimatprogrammet ingår i åtgärdsplanen för de regionala miljömålen, som ett förtydligande av arbetet inom fokusområdet *Minskad klimatpåverkan*. Programmet kopplar också till länsstyrelsens och regionens respektive interna hållbarhetsprogram/miljöledningsprogram.

2.3 Uppföljning av mål och insatser

Örebro läns energi- och klimatprogram ska ge vägledning för det regionala klimat- och energiarbetet fram till år 2030. Under denna period kommer klimat- och energiarbetet att utvecklas på alla nivåer i samhället. För att strategin ska vara aktuell och relevant gör regionen och länsstyrelsen en årlig uppföljning, i syfte att utvärdera utvecklingen inom alla insatsområden. Resultatet av måluppfyllnad och statistik sprids via organisationernas webbplatser, uppföljningsrapporter och en årlig energi- och klimatkonferens. Resultat av uppföljning rapporteras även löpande till respektive organisations ledning och i andra sammanhang, exempelvis den nationella miljömålsuppföljningen.

Länsstyrelsen har regeringens uppdrag att samordna och följa upp miljöarbetet i länet och rapportera utvecklingen till regeringen. I uppdraget ingår att årligen göra en bedömning av utvecklingen för miljö kvalitetsmålen i länet. Målen i energi- och klimatstrategin är regionala tilläggs mål för miljö kvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan* och följs upp i samband med uppföljning av miljö kvalitetsmålen.

2.4 Agenda 2030 och de svenska miljömålen

Agenda 2030 och de 17 globala målen för hållbar utveckling antogs av FN:s samtliga medlemsstater 2015. Syftet med målen är att de ska bygga vidare på millennieutvecklingsmålen samt utgöra en arena för arbete med hållbar utveckling. Målen är dessutom tänkta att ge alla människor mänskliga rättigheter och att uppnå jämställdhet. Målen är odelbara och tar hänsyn till, och försöker balansera de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och miljömässiga.

Energi- och klimatprogrammet för Örebro län samspelar direkt med fem av de globala hållbarhetsmålen: Hållbar energi för alla (Mål 7), Hållbar industri, innovationer och infrastruktur (Mål 9), Hållbara städer och samhällen (Mål 11), Hållbar konsumtion och produktion (Mål 12) samt Bekämpa klimatförändringarna (Mål 13). Men kopplingar finns även till de övriga målen i Agenda 2030.

Länsstyrelsen har genomfört en nulägesanalys av Agenda 2030 i Örebro län¹. Av nulägesanalysen framkom att Örebro län liksom övriga Sverige har utmaningar bland annat i att säkerställa en hållbar konsumtion och produktion, och att bekämpa klimatförändringarna. Denna bedömning grundar sig i tillgängliga indikatorer.

Sveriges 16 miljö kvalitetsmål² bidrar till att vi uppnår den miljömässiga dimensionen av de globala målen i Agenda 2030. Länsstyrelsen har uppdraget att samordna det regionala arbetet för att vi ska uppnå de svenska miljömålen.

---

¹ <https://www.lansstyrelsen.se/orebro/tjanster/publikationer/2019/nulagesanalys-av-agenda-2030-i-orebro-lan.html>

² Sveriges miljömål - Sveriges miljömål (sverigesmiljomal.se)

3 Örebro läns nuläge

Örebro läns klimatutsläpp minskar³. Men trots att utsläppen av växthusgaser minskat i Örebro län, liksom i riket, har inte utvecklingen skett i tillräcklig takt för att nå de nationella klimatmålen.

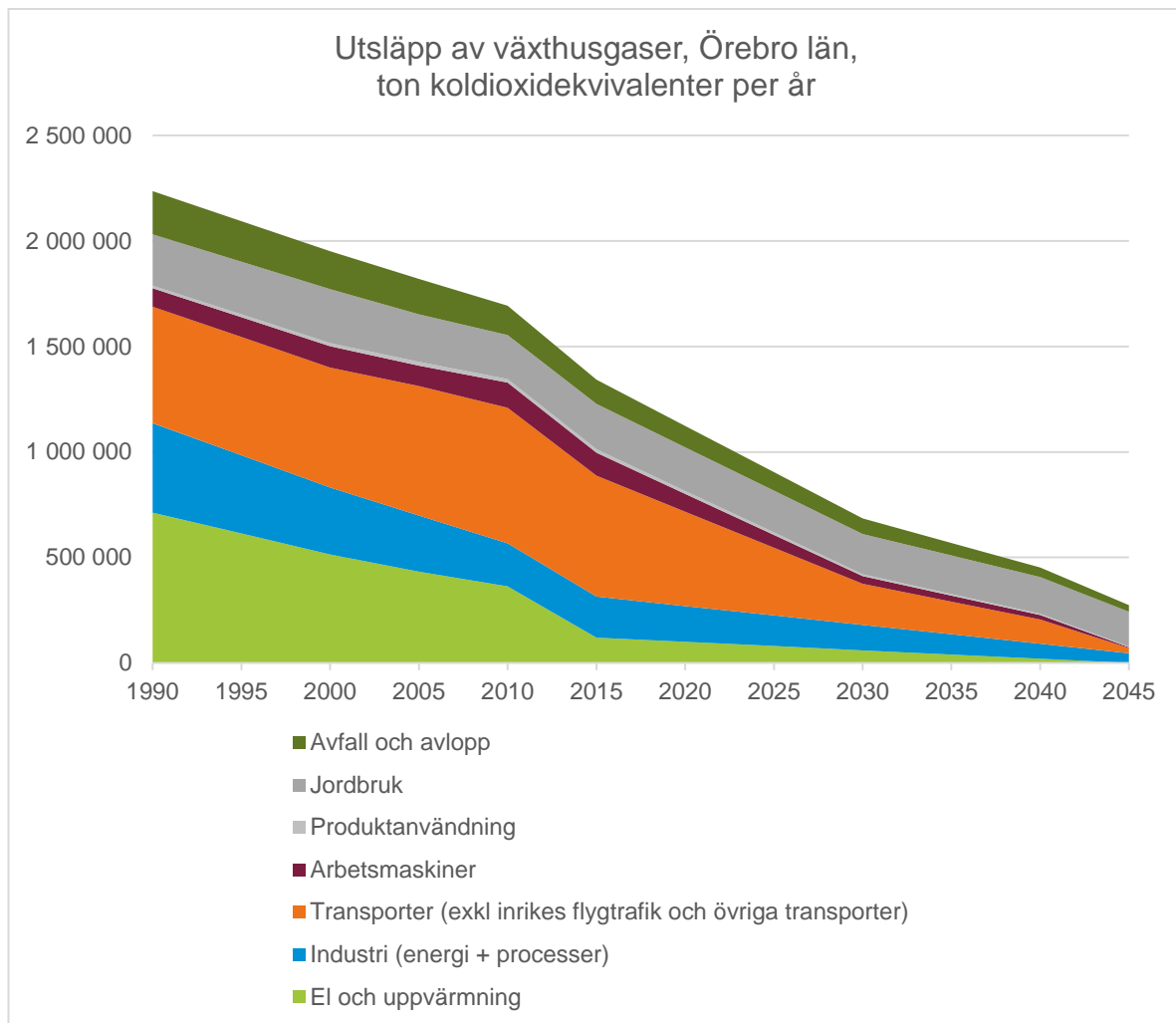
Länets territoriella utsläpp av växthusgaser 2018 var drygt 1,3 miljoner ton koldioxidekvivalenter, varav en dryg tredjedel kom från inrikes transporter. Därefter följer i fallande ordning: jordbruk, avfall inklusive avlopp, industri samt el och fjärrvärme. Se figur 1 nedan.

I diagrammet i figur 1 visas växthusgasutsläpp i Örebro län från 1990 fram till 2018. Därefter är det en beräknad utsläppsnivå från 2019-2045. I diagrammet framgår hur växthusgasutsläppen per sektor ser ut sedan år 1990, då de totala utsläppen var drygt 2,2 miljoner ton. År 2018 var utsläppen 1 349 000 ton. De områden som står för i princip hela minskningen av växthusgasutsläpp sedan 1990 i länet är uppvärmning, el och fjärrvärme samt industrier. Till år 2030 behöver växthusgasutsläppen vara en god bit under 700 000 ton och till år 2045 ska de vara under 275 000 ton för att klara 1,5-gradersmålet enligt Parisavtalet.

---

³ Länsstyrelsens uppföljning av länets miljömål

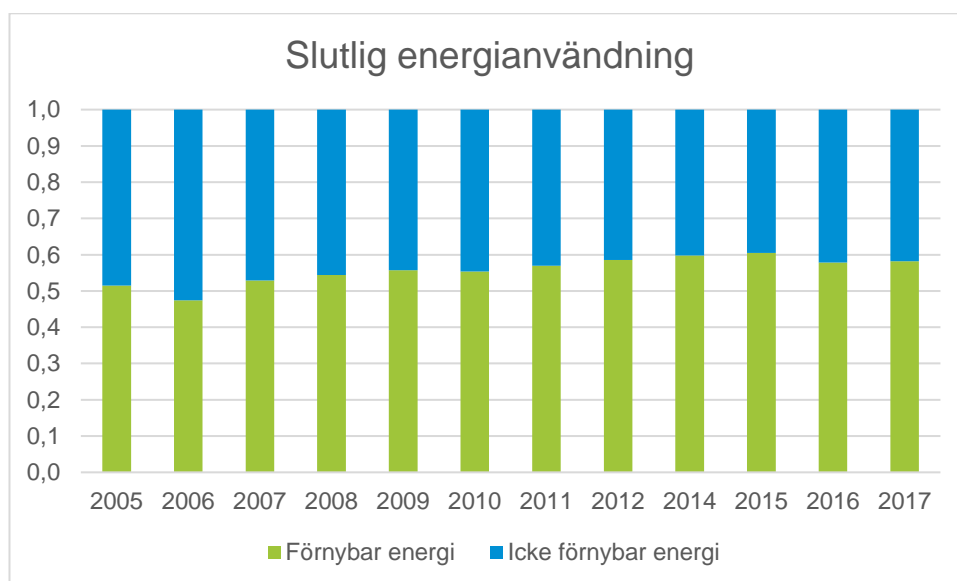
Figur 1 Diagrammet visar växthusgasutsläpp per sektor⁴. T o m 2018 är fastställda data, år 2030 och 2045 är beräknade enligt nationellt mål. År 2030 och 2040 är beräknade som medeltal. Konsumtionsbaserade utsläpp och utsläpp utanför länets gränser ingår inte i siffrorna.

Diagrammet visar de territoriella utsläppen, det vill säga utsläpp som uppstår i verksamhet som utförs i länet. Statistik som beräknas på det sättet visar hur de geografiska utsläppen utvecklas över tid. Territoriella utsläpp är del av Sveriges officiella statistik. Statistiken används för att följa upp klimatmålen som satts upp inom FN, EU och nationellt för Sverige, samt för regional uppföljning av Örebro läns energi- och klimatmål.

⁴ Nationella emissionsdatabasen - rus (lansstyrelsen.se)

En stor del av Sveriges utsläpp kommer från svenskarnas konsumtion och ger utsläpp på andra platser i världen. Dessa utsläpp beräknas som konsumtionsbaserade utsläpp. Till de konsumtionsbaserade utsläppen räknas en produkts alla utsläpp, som skett i tidigare led innan den konsumeras, oavsett var dessa utsläpp sker. Även om utsläppen sker någon annanstans än i Sverige så är det våra val och vår konsumtion som ger de utsläppen. Det går än så länge endast att mäta de konsumtionsbaserade utsläppen enligt schablon på nationell nivå.

I diagrammet i figur 2 nedan visas andelen förnybar energi av energianvändningen i Örebro län. Inom energianvändning har många åtgärder genomförts, som exempelvis att oljepannor fasats ut, att produktionen av förnybar el ökat och att fjärrvärmen har en hög och ökande andel förnybar energi. Men trots detta har andelen förnybar energi varit stabil på samma nivå kring 58–60 procent sedan 2011. För att nu komma vidare och nå en högre andel förnybart måste ytterligare satsningar göras.

Figur 2 Figur Andel förnybar respektive icke förnybar energi av energianvändningen i Örebro län. Källa: SCB

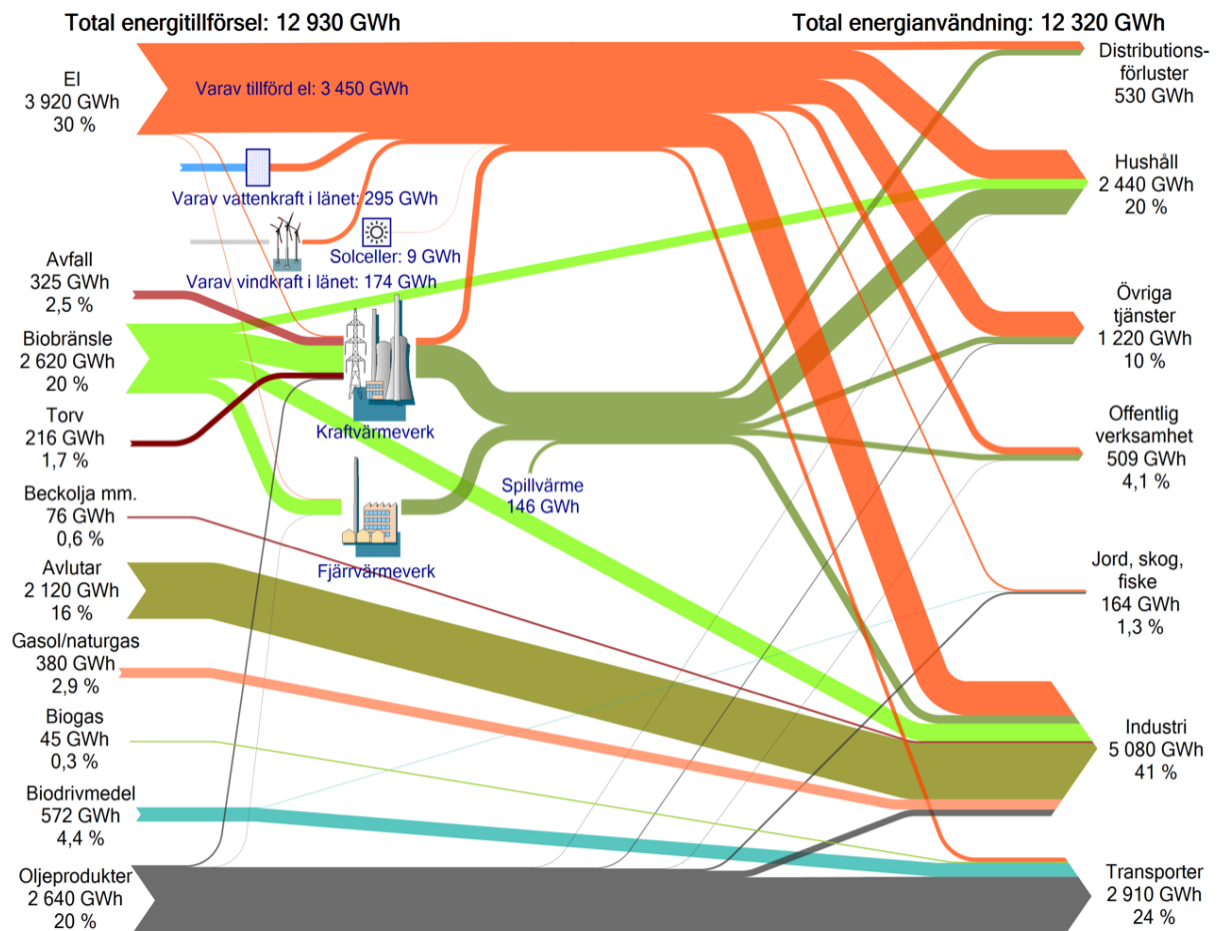
Energieffektivisering är ett viktigt verktyg för att nå länets mål. Det leder förutom till mindre energiåtgång också till effektivare resursanvändning och lägre utsläpp av växthusgaser. Ett företag kan öka sin konkurrenskraft och minska sina kostnader genom energieffektivisering. Det ökar företagets miljöprofilering, samtidigt som en minskad energianvändning bidrar till att

företag påverkas mindre av prisförändringar på energi. Det är därför viktigt att informera och stötta företag och industrier i arbetet för energieffektivisering.

Ur klimatsynpunkt är det särskilt angeläget att effektivisera elanvändningen och att kapa effekttoppar. Det är också vanligt att prismodeller för energi är utformade så att minskning av effekttoppar är det som påverkar företags energikostnader mest. Att minska belastningen på el när den används som mest och kunna sprida ut användningen över dygnet ger ett lägre effektbehov och större möjlighet att klara energibehovet med förnybar el.

Sankeydiagrammet i figuren nedan visar energiflöden, där flödespilarnas storlekar motsvarar energimängder. Diagrammet visar ett användarperspektiv där den slutliga energianvändningen visas till vänster och tillförsel, omvandling och typ av energi redovisas till höger.

Diagrammet visar exempelvis att biobränsle för uppvärmning och kraftproduktion (ljusgröna streck) utgjorde 20 procent av den totala energitillförseln, och användes av hushåll och industri. Biobränsle används även i kraftvärmeverk som även producerar el (orangea streck). Kraftvärme och fjärrvärme levererar sedan energi till hushåll, offentlig verksamhet, industri och övriga tjänster. Det finns också vissa distributionsförluster.

Figur 3 Sankeydiagram för Örebro län 2018. Energimängderna redovisas i energimåttet GWh (gigawattimmar).

Sankeydiagrammet i figur 3 visar energiflöden för 2018. I tidigare energi- och klimatprogram finns ett Sankeydiagram för 2014. I en jämförelse med siffrorna från 2014 så har total energitillförsel ökat med 4,3 procent till 2018. Den totala energianvändningen har ökat med 1 procent mellan 2014 och 2018.

Sett till de största energislagen, så har energitillförsel i form av el har ökat med 7,7 procent och biobränsle ökat med 6,9 procent. Avlutar har minskat med 7,8 procent och oljeprodukter har minskat med 9,9 procent. På användarsidan har industrin minskat sin energianvändning med 1,7 procent och transporter har ökat sin energianvändning med 4,3 procent. Biodrivmedel har ökat från 1,9 procent till 4,4 procent och oljeprodukter minskat från 24 procent till 20 procent.

3.1 Regionala förutsättningar

Örebro län består av tolv kommuner. Kommunerna arbetar med energi- och klimatfrågor inom respektive kommun. De mindre kommunerna har kommunala samarbeten som i olika utsträckning rör frågor om exempelvis avfallshantering, miljötillsyn, upphandling och samhällsbyggnad.

Både skogsbruk och jordbruk är nära relaterade till energi- och klimatfrågan och en god samverkan mellan sektorerna är en förutsättning för ett framgångsrikt klimatarbete.

Den produktiva skogsmarken dominerar i länet och skogsbruket har främst en positiv påverkan på klimatet. Växande skog tar genom fotosyntes upp koldioxid från luften och binder kolet i sina vävnader, vilket betyder att skogen är en potential för kollagring. I ett land med mycket skog, som Sverige, debatteras därför skötsel av skog ur klimatperspektiv⁵. Hur skogen brukas är av stor betydelse både ur ett energi- och klimatperspektiv. Skogsbruket har en viktig roll i arbetet med att minska människans klimatpåverkan och anpassa samhället till klimatförändringar. Skogen är även en betydande resurs i form av biomassa och är en viktig råvara i många produkter som vi använder dagligen.

Åkermark utgör 11 procent av markanvändningen i Örebro län. Jordbruket domineras av odling av spannmål. Djurinnehavet domineras av svin, fjäderfä och nötkreatur. Regeringen har antagit en långsiktig nationell livsmedelsstrategi som ska bidra till att potentialen för hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Det innebär en ökad och hållbar produktion av mat. För att möjliggöra det tillåts jordbrukssektorn ha kvar en viss mängd växthusgasutsläpp även år 2030 och 2045. Den ökande produktionen ställer dock krav på ett mer klimatanpassat jordbruk med en högre grad av energieffektivisering och en högre andel förnybar energi. Jordbruket är nära kopplat till vår konsumtion av livsmedel; se mer under avsnittet Produktion och konsumtion.

Näringslivet i länet är lönsamt och tillväxten ligger i nivå med övriga riket. I Örebro län finns en bred industri som svarar för 45 procent av den regionala ekonomin. Det finns en bredd av industriföretag, från internationella

---

⁵ Örebro läns skogar ur ett klimatperspektiv (lansstyrelsen.se)

utlandsägda stora industriföretag, underleverantörer till fordonsindustrin och tunga fordon, gruv- och verkstadsindustri till företag inom bearbetning, processindustri och automation/robotik. Industrinära tjänsteföretag finns också i vårt län, liksom strategiskt viktiga industriella aktörer inom försvarsindustrin. Inom förädling finns det både stora och medelstora livsmedelsproducerande företag i länet. Örebro län är också en av de snabbast växande besöksnäringarna i landet.

Genom Klimatklivet har flera industrier och företag kunnat energikonvertera produktionen, det vill säga övergå från fossila till förnybara bränslen. Klimatklivet är ett stöd som tillhandahålls av naturvårdsverket. Stödet kan ges till lokala och regionala investeringar som minskar utsläppen av växthusgaser.

Örebro län har ett geografiskt läge i landet och i Skandinavien som gör att det är väl lämpat som logistikcentrum. Ett antal stora företag har sina centrallager här. Det innebär även att utsläppen från godstransporter är högre i länet än de skulle vara om transportererna var färre. Det pågår i länet ett brett arbete för att skapa en hållbar logistikregion.

Region Örebro län har, tillsammans med regionala aktörer, gjort en utvärdering av länets styrkor och svagheter inom innovationer. Dessa presenteras i *Innovationsstrategi för Örebroregionen*, och där pekas de områden ut där länets aktörer har unika möjligheter att utvecklas.

En utmaning som behöver mötas både på regional och nationell nivå är en stabil elförsörjning och en tillräcklig kapacitet i elnätet. Hur möter vi den allt större efterfrågan på tillgång till el inom exempelvis transporter och industri, samtidigt som en större andel av elproduktionen sker från förnybara, väderberoende kraftslag? Enligt rapporten *Kraftförsörjning inom östra Mellansverige*⁶ behövs samverkan och samordning, exempelvis mellan nätutveckling och fysisk planering. Det finns också goda möjligheter att nyttja innovationer på energiområdet för ett mer flexibelt och robust elnät. Örebro län ligger i framkant kring att ha en helhetssyn på energianvändningen där bland annat resurseffektiv bebyggelse utvecklas i samspel med lokala energisystemlösningar.

---

⁶ Utgiven av Region Stockholm, TRN 2019-0170.

Avfallshanteringens utsläpp utgör en större andel av de totala utsläppen i länet än nationellt, men här spelar lokaliseringen av flera nationella avfallsanläggningar i länet roll. Att en anläggning tar emot en stor mängd avfall kan minska utsläppen totalt för den kategorin, men i länet eller kommunen där anläggningen finns blir utsläppen högre.

4. Vision och mål för Örebro län

Energi- och klimatprogrammets övergripande vision och mål presenteras här. Även vägar framåt för att nå målen och möjligheterna med en omställning lyfts under detta kapitel.

4.1 Vision och övergripande mål

I Örebro län arbetar vi tillsammans för att minska klimatutsläppen och använda resurser på ett hållbart sätt. Vi har en effektiv energianvändning och den energi som används är förnybar.

Med visionen vill vi säkerställa en hållbar framtid för kommande generationer i Örebro län.

Det finns tre övergripande mål för att nå visionen:

- 1. Minska utsläppen av växthusgaser**
Mål: Utsläppen av totala växthusgaser i Örebro län ska år 2030 vara 60 procent lägre än 2005 års nivåer. Delmål 2025: En minskning med 50 procent.
- 2. Öka andelen förnybar energi**
Mål: Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 bestå av minst 80 procent förnybar energi. Delmål 2025: minst 75 procent förnybar energi.
- 3. Öka energieffektiviseringen**
Mål: Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 vara 50 procent effektivare jämfört med 2005. Delmål 2025: En effektivisering med 45 procent.

De tre målen ska gemensamt leda till ett klimatneutralt och resurseffektivt län utan nettoutsläpp av växthusgaser år 2045. Det motsvarar även det nationella målet.

Indikatorer till samtliga mål återfinns sist i programmet.

4.2 Vägar för att nå målen

För att nå energi- och klimatmålen krävs en bred ansats, många insatser och områden går in i varandra. De olika förutsättningar som listas här kan ha påverkan på många olika insatsområden och på ett flertal nivåer och verksamheter.

Livsvillkor, livsstil och beteende

Naturens resurser används i en ohållbar takt, och fossila bränslen är en ändlig resurs som förr eller senare kommer att ta slut. Det är ett faktum att samhället står inför en omställning, från en fossilbaserad till fossilfri ekonomi. Omställningen involverar hela samhället, politiken och näringslivet såväl som människors livsstil. Ett sätt att se på omställningen är som en chans att tänka om, vilket kan ha synergieffekter med andra samhällsutmaningar.

Människors hälsa är starkt kopplad till livsvillkor och beteenden. I Örebro län är den självskattade hälsan generellt god men det finns stora skillnader mellan olika grupper. Insatser inom energi och klimat måste därmed verka och riktas på olika sätt för olika grupper för att ta hänsyn till skillnader i livsvillkor och förutsättningar.

De som är unga idag är de som kommer att leva i vårt framtida samhälle. Närmare 80 procent av eleverna i årskurs två på gymnasiet ser ganska eller mycket ljusst på framtiden för sin personliga del, medan ungefär 25 procent ser ganska eller mycket ljusst på framtiden för världen i stort⁷. Miljö och klimat är det som lyfts fram som de viktigaste framtidsfrågorna för världen i stort. Att lösa dessa problem skulle alltså ge ungdomarna en större framtidstro. Genom att rusta barn och unga för framtiden och lägga grunden för goda livsvillkor och levnadsvanor samt jämlik och jämställd hälsa kan vi bygga ett mer hållbart, motståndskraftigt och hälsosamt samhälle.

Trenderna pekar på att vi i det nya samhället efter klimatomställningen kommer att ha en annan livsstil, men också en annan syn på livskvalitet samt nya rådande normer. För att skapa en jämn övergång till ett mer hållbart samhälle behövs redan idag utveckling, förändrade attityder och förändrade handlingsmönster. Det som idag betraktas som livskvalitet

---

⁷ Liv och hälsa ung 2020

utifrån dagens ohållbara konsumtion och livsstil måste ersättas med andra värden. Här kan exempelvis länets kulturliv och naturvård spela en viktig roll genom att erbjuda sådana värden och en alternativ, mer hållbar konsumtion.

Samhällsplanering

Samhällsplanering handlar i vid bemärkelse om hur vi ska planera, det vill säga utveckla och bevara, samhället långsiktigt hållbart. I planeringen är samspelet mellan bebyggelse, infrastruktur, transporter och energilösningar en viktig förutsättning för att skapa långsiktigt hållbara regioner och städer. Den fysiska planeringen har en lång tidshorisont och dess utformning kommer vara styrande i många år framöver. Det är därmed nödvändigt att ta hänsyn till både nuvarande och långsiktig klimatomställning i planeringen.

Hållbar samhällsutveckling omfattar bland annat hållbar planering av bostäder och lokaler, elnät, vägar, offentliga platser, transporter, återvinning och säker kemikaliehantering. Men också bevarande av natur- och kulturvärden, möjlighet till livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsskydd.

Samhället är i ständig förändring och det utvecklas nya former för att organisera och planera samhället och ekonomin. Samhällsplanering på lokal och regional nivå är ett grundvillkor för många insatser för en minskad klimatpåverkan. Om transporter och resor ska bli mer klimatsmarta och effektiva, om restvärme ska tillvaratas och om produktionen av förnybar energi ska öka, måste samhällsplaneringen bidra med goda förutsättningar. En statlig, regional och kommunal samverkan och samordning kring fysisk planering och tekniska system är viktig för att skapa hållbara gemensamma lösningar i klimat- och energifrågor.

Frågor som rör klimat och energi behöver diskuteras i ett tidigt skede. Det görs mellan berörda aktörer när man tar fram för området relevanta regionala kunskaps- och planeringsunderlag samt kommunala visioner, strategier och översiktsplaner. I dessa processer görs avvägningar och prioriteringar mellan olika intressen och hänsyn kan tas till skilda behov och krav. I den kommunala översiktsplanen ska alltid konsekvenserna av föreslagen markanvändning utredas, vilket gynnar långsiktigt hållbara lösningar.

Det finns flera mer specifika möjligheter till energi- och klimatåtgärder inom fysisk planering, vilket också specificeras för respektive insatsområde senare i programmet.

Innovationer och digitalisering

En allt snabbare utveckling i omvärlden kräver god förmåga till innovation och förnyelse. För att kunna klara den omställning som samhället står inför behöver vi stötta utvecklingen av innovationer och nya lösningar.

I omställning till ett mer hållbart samhälle behövs det nya innovationer. Tekniska lösningar kan bidra till minskade utsläpp samtidigt som nya innovativa tjänster är viktiga för att förändra exempelvis beteenden eller konsumtionsmönster. En tidig omställning och anpassning till framtida energi- och miljökrav innebär att nya innovativa affärsmodeller kan skapas.

Ett förändrat klimat, förändrade beteenden och en förändrad samhällsplanering innebär även nya samhällsutmaningar. För att kunna hantera och klara dessa utmaningar krävs innovationskraft i hela samhället och en aktiv samverkan av flera parter för att nå hållbara resultat. En innovation kan vara en ny teknisk lösning. Men för att denna ska kunna realiseras krävs ibland exempelvis även en förbättrad infrastruktur, förändrade regelverk, utvecklade sätt för innovationsupphandling eller en ny innovativ affärsmodell. För att lyckas ställa om behövs därför en helhetssyn där flera parter samverkar och samspelar för att klara omställningen till ett mer hållbart samhälle.

Det är därför nödvändigt för ett litet län som Örebro att arbeta strategiskt och långsiktigt med innovationsfrågor. Det bidrar till att skapa förutsättningar för en positiv näringslivs- och samhällsutveckling med ett tydligt samspel mellan näringsliv, akademi, civilsamhälle och offentlig sektor. Örebroregionen behöver starka innovativa miljöer, offentliga och privata, där forskning och goda idéer ges kraft att växa till livskraftiga företag.

Digitalisering leder i sig själv inte till minskade klimatutsläpp, utan det handlar om hur den digitala tekniken används, men även hur utrustning tillverkas och i vilken takt den byts ut. Digitaliseringen av samhället kan hjälpa oss att minska klimatpåverkan genom effektivisering och

automatisering. Det kan bland annat innebära ökade möjligheter till smart styrning av fordon, inomhusklimat eller industriprocesser.

Upphandling

Miljömässigt hållbar upphandling bidrar till minskad miljö- och klimatpåverkan och att vi lättare kan nå länets uppsatta energi- och klimatmål. Offentliga organisationer förväntas gå före och upphandling är ett viktigt verktyg för att uppnå miljömål, bland annat genom att arbeta strategiskt med inköp och ställa krav på hållbarhet i upphandlingar. Vid en upphandling bör klimat-, effekt- och energikrav ges betydelse, och viktas mot pris där det är möjligt och relevant.

Hållbar upphandling underlättar omställningen till ett fossilfritt samhälle, minskar användningen av plast, antibiotika och farliga kemiska ämnen samt skapar förutsättningar för tekniska innovationer inom miljöområdet⁸. Det bör även styra till resursminimering och återbruk eller återanvändning där det är möjligt.

Under avtalsperioden måste kraven i upphandlingen följas upp, så att de miljökrav som ställdes i upphandlingen också efterlevs. Svag eller utebliven uppföljning av miljökrav kan leda till en ojämlig konkurrens för aktörer med högre ambition inom hållbarhet. Det kan också motverka långsiktig hållbar utveckling och investeringar.

4.3 Omställningens möjligheter

En omställning till ett hållbart samhälle kräver både nya system i samhället och nya hållbara lösningar. Omställningen innebär även möjligheter och förbättringar inom andra områden.

Nedan listas några exempel på omställningens möjligheter:

Företagens konkurrenskraft ökar då;

- kontinuerlig energi- och resurseffektivisering minskar driftkostnader och gör företag mindre känsliga för prispförändringar på energi,

---

⁸ Miljömässigt hållbar upphandling | Upphandlingsmyndigheten

- företagen är förberedda på nya upphandlingskrav och ökad efterfrågan på hållbara produkter och tjänster lokalt, nationellt och internationellt,
- en tidig anpassning till klimatomställningen innebär att företag kan driva innovationer och utveckling av nya produkter och tjänster,
- en cirkulär ekonomi leder till nya affärsmodeller där restprodukter inte längre är avfall utan nya råvaror.

Den regionala arbetsmarknaden och arbetsmiljön förbättras då;

- företagens konkurrenskraft ökar,
- regional produktion av förnybara bränslen som exempelvis biobränslen ökar,
- reparation och återbruk breddar och regionaliserar arbetsmarknaden.

Människors hälsa förbättras då;

- minskade transporter, nya resmönster och nya fordon med förnybara bränslen ger bättre luftkvalitet och minskat trafikbuller,
- cykel, gång och resor via kollektivtrafiken ersätter bilresor,
- mängden grönska i städerna ökar,
- byggnader anpassas för att bättre kunna stå emot temperaturvariationer.

Miljön förbättras ur andra avseenden då;

- ökad andel regional produktion minskar transportbehovet,
- energi- och resurseffektiva cirkulära system minskar slöseriet med naturresurser,
- minskad användning av plaster minskar spridning av mikroplaster och utsläppen av växthusgaser från plast tillverkad av fossila källor,
- den biologiska mångfalden ökar genom minskade utsläpp, ökad mängd grönstrukturer och cirkulära system.

5. Insatsområden

För att uppnå energi- och klimatprogrammets vision och långsiktiga mål har fem insatsområden identifierats

Insatsområdena har identifierats utifrån möjligheterna att skapa samarbete och samverkan mellan regionala aktörer. Det är områden där det finns regional och lokal rådighet och områden där insatser kan ha stor effekt för att minska länets klimatpåverkan. De fem insatsområdena är:

- Fossilfria resor och transporter
- Robust och förnybart energisystem
- Klimatneutrala och energieffektiva företag
- Effektiv och klimatneutral bebyggelse
- Klimatneutral produktion och konsumtion

Områdena överlappar varandra och många utmaningar och insatser sker i samspel mellan de olika områdena, och denna symbios ökar allt mer. Behovet av helhetssyn och samordning är stort och de olika insatsområdena går att arbeta med utifrån olika perspektiv och verksamheter.

Indikatorer till samtliga mål återfinns sist i programmet.

5.1 Fossilfria resor och transporter

Transporter och resor står idag för en stor del av länets energianvändning och utsläpp av växthusgaser. Vi behöver ställa om såväl resvanor och transportmönster som vilka fordon och drivmedel vi använder.

Mål för resor och transporter

1. År 2030 är transportererna i Örebro län fossiloberoende⁹.
2. Andelen förnybara drivmedel i Örebro län ökar.
3. Andelen hållbara resor i Örebro län ökar¹⁰.

Omställning av resor och transporter

För att Örebro län ska nå fossiloberoende transporter till 2030 behöver vi göra flera förändringar där den egna bilen har en minskad roll som transportmedel. Tillgängligheten behöver i högre grad lösas genom effektiv kollektivtrafik samt förbättrade möjligheter att gå och cykla. Transporterna kommer att behöva ställa om till mer energieffektiva fordon och förnybara drivmedel, där alla olika förnybara drivmedel behövs i omställningen.

Utsläpp från inrikes resor och transporter står för 39 procent av Örebro läns klimatpåverkande utsläpp¹¹. Arbetsmaskiner räknas för sig och står för sju procent¹². Det nationella målet är att minska utsläppen från resor och transporter med 70 procent till 2030 jämfört med år 2010. För att nå målet till 2030 måste utsläppen minska med åtta procent varje år¹³. 2018 var minskningen i Örebro län ungefär tre procent.

---

9 Målet innebär minska klimatpåverkan från inrikes transporter med 70 % till år 2030 jämfört med år 2010. Klimatpåverkan från inrikes flygresor ingår i EU:s system för handel med utsläppsrätter.

10 Hållbara resor definieras som resor som sker via gång, cykel eller med kollektivtrafik.

11 Regional utveckling och samverkan i miljömålssystem (2019) RUS emissionsdatabas. <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/Pages/default.aspx>.

12 I beräkningarna ingår alla undersektorer under Transporter utom internationella flyg samt Arbetsmaskinernas alla underkategorier.

13 Trafikverket (2020) PM: Biodrivmedel och energieffektiva fordon minskade utsläppen 2019 - men takten behöver öka för att nå 2030-målet.

Region Örebro län och Länsstyrelsen i Örebro län antog år 2020 *Handlingsplan för hållbara resor och transporter i Örebro län* som presenterar en åtgärdslista och drivmedelsprioritering för länet. För att klara omställningen enligt uppställda mål måste handlingsplanen följas. Handlingsplanen tog fram en drivmedelsprioritering utifrån regionala förutsättningar samt klimat- och miljömål. Drivmedelsprioriteringen är:

1. Biogas, förnybar el och vätgas
2. Etanol
3. Biodiesel
4. Fossila drivmedel med inblandning av förnybara drivmedel

För att fler personer ska kunna leva hållbart i städer och samhällen krävs också att det finns en infrastruktur och en samhällsplanering som möjliggör detta. I och med att förutsättningarna skiljer sig mellan olika platser och för olika grupper av människor måste det också finnas varierande lösningar som möjliggör och underlättar att välja hållbara och fossilfria transporter.

Upphandling

När miljö- och energikrav ställs vid upphandling kan hållbara och klimateffektiva lösningar, produkter och tjänster gynnas. Gemensamma kravprofiler kan utarbetas och innovationsupphandlingar kan användas för att förändra produktutvecklingen. Det kan till exempel innebära nya koldioxidsnåla lösningar för transporter.

För att gynna en omställning inom transportsektorn bör längre upphandlingsperioder användas, samt stegvis ökande krav under upphandlingsperioden för till exempel fordon och förnybara drivmedel. Det kan då möjliggöra nya inköp för företag där nya fossilfria och energieffektiva transportmedel kan främjas.

Signaler kommer från åkerier att de står redo att ställa om till förnybara bränslen i sina erbjudanden om offentliga aktörer har det som krav i upphandlingen. Kravet behövs för att göra investeringen möjlig.

Transportsektorns klimatpåverkan

Utsläppen av växthusgaser från transportsektorn kommer till största delen från vägtrafiken, och på vägarna är det personbilar och tunga lastbilar som ger upphov till de stora utsläppen.¹⁴

Utsläpp från personbilar beror på tre faktorer: hur långa sträckor bilarna körs, hur stor bränsleförbrukning bilarna har och hur stor andel av bränslet som är förnybart.

Utvecklingen går mot energieffektivare fordon och ökad andel förnybara bränslen samtidigt som trafiken ökar och därmed genererar nya utsläpp. Risken med effektivare fordon är också att vi reser mer eftersom mindre drivmedel används. Men i längden leder också det till ökade utsläpp.

Av de drivmedel som levereras till transporter inom Örebro län är andelen förnybara drivmedel idag 25 procent. Ungefär hälften av de förnybara drivmedel som levereras i Örebro län är låginblandad i bensin och diesel, det vill säga att de tankas som vanligt i konventionella bensin- och dieselfordon.

För att nå målet till 2030 om minskade utsläpp i transportsektorn måste trafikarbetet med energiintensiva och utsläppstunga trafikslag som personbil, lastbil och flyg minska. Det kan ske med en överflyttning till mer energieffektiva färdmedel och trafikslag, samt genom att transporter effektiviseras, kortas eller undviks. Fordons- och transportbranschen har tagit flera steg mot fossilfria resor, men mätningar visar att minskningen av utsläpp från fordon måste gå snabbare.

Persontransporter

Persontransporter genererade 2018 utsläpp på drygt 315 000 ton växthusgaser i Örebro län. Det innebär en minskning med 19 procent sedan 2010. Människors val av färdmedel ger en stor skillnad i klimatpåverkan.

---

¹⁴ <https://2030.miljobarometern.se/nationella-indikatorer/overgripande-nyckeltal/vaxthusgasutslapp-fran-transportsektorn-k3/>

Godstransporter

Örebro län är ett nav för Sveriges transportnäring och allt fler investerar i länet inom transport- och logistikområdet. Därför behöver länet vara en förebild när det gäller att nå klimatmålen för transportsektorn.

Åkerinäringen lyfter i *Färdplan för fossilfrihet i åkerinäringen* att en del av lösningen är en större andel biobränsle för att klara målen till 2030. El och digitalisering är också viktiga pusselbitar i lösningen.

Godstransporter kan effektiviseras genom högre fyllnads- eller belägningsgrad. Genom att arbeta med samordning och returtransporter är det också möjligt att minska antalet onödiga transporter. Klimatpåverkan från transporter minskar även genom att godstransporter flyttas från väg till järnväg.

Arbetsmaskiner

Arbetsmaskiner står idag för sju procent av Örebro läns klimatpåverkande utsläpp¹⁵. Arbetsmaskiner drivs mestadels av diesel men allt fler arbetsmaskiner kan gå på el. För större arbetsmaskiner finns det än så länge få förnybara alternativ att välja mellan, men utveckling pågår och stöd finns att söka för eldrivna arbetsmaskiner¹⁶.

Förslag till insatser

1. Arbeta konsekvent och långsiktigt med förutsättningar och beteendepåverkan samt använd fysisk planering för att öka andelen resor med kollektivtrafik, cykel och gång.
2. Arbeta för en länsövergripande överenskommelse mellan offentliga aktörer om att upphandla och använda förnybara drivmedel samt infrastruktur för dessa. En gemensam strategisk överenskommelse skapar även en tydlighet och förutsägbarhet för näringslivet.
3. Planera för hållbar pendling och underlätta för smart mobilitet där olika transportsätt kan kombineras.

---

15 Regional utveckling och samverkan i miljömålssystem (2019) RUS emissionsdatabas. Tillgänglig från: <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/Pages/default.aspx>.

16 <https://www.energimyndigheten.se/klimat--miljo/transporter/transporteffektivt-samhalle/klimatpremie/>

4. Öka tillgänglighet till, och användning av, förnybara drivmedel och laddpunkter. Öka efterfrågan på förnybara drivmedel genom att ställa krav på förnybara drivmedel i upphandlingar.
5. Främja utvecklingen av hållbara logistikjänster och godstransporter, inklusive effektivisering och beteendeförändringar för minskad bränsleanvändning, genom att samarbeta med logistiksektorn och universitet i länet.
6. Följ drivmedelsprioritering enligt ”Handlingsplan för hållbara resor och transporter i Örebro län”¹⁷

---

¹⁷ Handlingsplan för hållbara resor och transporter i Örebro län.pdf (regionorebrolan.se)

5.2 Robust och förnybart energisystem

Ett robust och förnybart energisystem - ett flexibelt energisystem som klarar en ökad efterfrågan och där en stor produktion av förnybar energi kan integreras.

Mål för energisystemet

1. Ökad förnybar elproduktion i Örebro län.
2. År 2030 är den installerade solcellseffekten i Örebro län 250 MW¹⁸.
3. Aktuella planeringsunderlag för vindkraft finns i samtliga kommuner i länet.
4. Den årliga biogasproduktionen i Örebro län ökar.

Områdets bidrag till klimatomställning

Andelen förnybar energi i Örebro län har sedan 2012 varit stabil på ungefär 60 procent. För att nu komma vidare och nå en högre andel förnybar energi måste ytterligare satsningar göras. Örebro län är nettoimportör av el, alltså att det används mer el i Örebro län än vad som produceras. Det finns goda förutsättningar att öka den förnybara elproduktionen. Länet bör vara nettoexportörer av förnybar el i framtiden. Det bidrar både till en högre andel förnybar energi i Sverige, och en högre regional självförsörjandegrad.

Att öka den förnybara elproduktionen kan exempelvis göras genom etablering av en större mängd vindkraft. För att främja en utbyggnad av vindkraften behövs uppdaterade planeringsunderlag. Även biobränslen kommer att ge ett viktigt bidrag till lokal, förnybar energiproduktion i länet, både till uppvärmning och till drivmedel i transportsektorn.

Enligt Energimyndigheten kan solet utgöra 5–10 procent av Sveriges elbehov 2040. Örebro läns mål för installerad solcellseffekt på 250 MW motsvarar en årlig solelproduktion på 5 procent av det prognosticerade elbehovet. År 2020 fanns 2 027 solcellsanläggningar i länet med en total installerad effekt på 31,4 MW¹⁹.

Genom att arbeta med affärsmodeller, såsom leasing, andelsägande eller avtal mellan fastighetsägare och hyresgäst, är det möjligt för fler att få

---

¹⁸ Installerad solcellseffekt i Örebro län 2020 är 31,4 MW.

¹⁹ Energimyndighetens statistikdatabas.

tillgång till förnybar energiproduktion. Här krävs insatser för att fler ska kunna använda förnybar energi och nyttja möjligheten till energieffektivisering.

Vattenkraft och kraftvärmeverk är även de viktiga delar i den totala summan förnybar el som produceras.

Energisystemets omställning

Energisystemet står inför en omställning. Produktionsmönster förändras när andelen förnybar elproduktion ökar, men också när användningen förskjuts genom elektrifiering av industrin och transporter. Digitalisering är en utmaning, men också en möjlighet för en smartare och effektivare användning av energisystemet. Förutom att energin används effektivare kan den också återvinnas, exempelvis att restvärme tas tillvara – i egen eller någon annans verksamhet. Med fler uppkopplade och sammankopplade lösningar är det också viktigt att arbeta ur ett systemperspektiv där energiflöden av el, värme och bränslen kan växelverka med varandra.

Ett orosmoment på flera håll i Sverige är elkraftförsörjningen. Elnätet har en begränsad kapacitet för överföring, där elektrifieringen av industrin och transportsektorn, etablering av stora effektanvändare såsom serverhallar och en större andel variabel elproduktion ställer nya krav på elnäten. På vissa platser har det blivit svårt att möta de ökande kraven. Lokalt kan det uppstå brister, och frågan måste hållas aktiv i samhällsplaneringen för att problem inte ska uppstå. Det finns också tekniska utmaningar att klara av när det gäller balansering i elsystemen och möjligheter att lagra el.

Bättre hänsyn till målkonflikter

När energisystemets infrastruktur ska passas in i den rådande miljön finns avvägningar som behöver göras. Exempelvis behöver hänsyn tas till natur- och kulturvärden när förnybar energi produceras på allt fler platser. Här är samhällsplaneringen viktig då det finns möjlighet att på förhand ta fram förslag på lämpliga placeringar för till exempel solparksanläggningar och vindkraftverk. Målkonflikter kan uppstå och motstående intressen behöver vägas mot varandra på ett klokt sätt. Ökad samverkan och dialog mellan olika kompetenser har god möjlighet att lägga grund för bättre beslut.

Utveckling och implementering av innovationer

Energibranschen är ett område där innovationerna har ökat snabbt. Digitala funktioner, kraftelektronik, materialforskning och artificiell intelligens erbjuder lösningar på många problem. Det finns solcellsmaterial som kan integreras i andra produkter och smarta komponenter som kan mäta och styra produktion och konsumtion. Elfordon kan kopplas upp och balansera elnätet med sin lagringskapacitet. En viktig del för innovationer är att dessa kan testas och, om de fungerar, implementeras brett i samhället. Inte förrän då kan de bidra till en verklig skillnad för systemnytta och minskad klimatpåverkan. Därför måste de innovationer och den teknik som fungerar redan idag spridas och implementeras brett.

Robusthet, flexibilitet och resiliens

Ett energisystem med god kraftförsörjning och robusthet kan se ut på många sätt. Utifrån rådande trender ses en större andel variabel elproduktion, alltså produktion som är beroende av att exempelvis solen lyser eller vinden blåser. Energianvändning kan med digitaliseringens hjälp anpassas i större utsträckning efter produktionen. Framtidens energisystem är robust genom att vara flexibelt. Redan idag finns teknik som möjliggör kunder att vara aktiva och stötta elnätet med flexibilitet, lagringskapacitet och smart styrning, och allt fler lösningar uppstår genom nya innovationer.

En del av de åtgärder som skulle kunna genomföras för att öka möjligheten till en större andel förnybar energi blir inte av eftersom det finns en osäkerhet kring skatteregler och andra långsiktiga villkor. Detta är en fråga som behöver diskuteras och lösas på nationell nivå, men som ger effekt på regional och lokal nivå.

Förslag till insatser

1. Främja ökad utbyggnad och användning av förnybar energi genom att skapa förutsättningar i den fysiska planeringen.
2. Underlätta samhällsbyggnadsprocessen genom att kartlägga och synliggöra målkonflikter mellan förnybar energi och andra intressen, såväl allmänna som enskilda.

3. Främja nyinstallation av förnybar energi, effektiv energi- och effektanvändning, tillvaratagande av restvärme och helhetssyn inom energifrågor för alla relevanta målgrupper. Exempelvis genom kunskapshöjande insatser och rådgivning.
4. Öka användningen av förnybar energi genom kostnads- och resurseffektiv utbyggnad av biobränslen, solenergi och vindkraft. Utgå från den fysiska planeringen och anpassa till elnätets begränsningar.
5. Verka för ett robust och förnybart el- och värmesystem med en god kraftförsörjning. Detta kan göras genom att främja innovationer inom ökad flexibilitet, samt genom att samarbeta och arbeta med smart styrning och energilagring. Samarbete bör ske mellan många olika aktörer, bland annat samhällsplanerare, forskare, företagare, energibolag, fastighetsägare och slutkunder.

5.3 Klimatneutrala och energieffektiva företag

Mål för företag

1. År 2030 har energiintensiteten²⁰ i industrin i Örebro län minskat med 50 procent jämfört med 2008.
2. År 2030 har alla företag i Örebro län ett strategiskt arbete för klimat- och energiomställningen.
3. År 2025 har företagen som är med i klimatrådet i någon del av verksamheten ökat sin cirkulära användning av resurser eller restvärme.

Klimatomställning i företag och industri

En tidig omställning och anpassning till framtida energi- och miljökrav är en stor konkurrensfördel för företag. En mer effektiv användning av energi och resurser ger minskade kostnader.

Sverige är idag ett föregångsland internationellt. Fossilfritt Sverige har tillsammans med ett antal branscher och länsstyrelserna tagit fram färdplaner för hur branscherna ska kunna uppnå fossilfrihet med målet att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsstat. Sverige och landets företag tjänar på att vara föregångare, eftersom det finns en möjlighet att vara först med hållbara produkter och tjänster. Detta ger ett försprång till internationella marknader där näringslivet kan exportera teknik och kunskap inom grön teknologi och hållbara affärsidéer framöver.

De företag som uppnår klimatneutralitet är mer robusta inför stigande priser på energi såväl som framtida lagkrav, upphandlingskrav och ökad efterfrågan på hållbara tjänster och produkter.

Hållbara företag gynnas också av tillgång till fler former av finansiering. Många kommuner och andra kapitalägare har visat ett ökat intresse för att använda tillgångar för att gynna fossilfria eller andra gröna initiativ. Det handlar om att placera tillgångarna i fossilfria värdepapper eller ge ut gröna obligationer för att finansiera investeringar som krävs för att nå miljömål. Genom att placera tillgångar i företag som är hållbara kan klimatbelastningen från kapital minska och kapital lyftas bort från

---

²⁰ Energiåtgång per förädlingsvärde (kWh/mnkr).

investeringar som är kopplade till miljöförstörande verksamheter. Detta främjar också företagen som arbetar med klimatomställningen.

Redan idag är klimatbelastningen för många svenska jordbruksprodukter lägre än motsvarande produkter som importeras. Det finns dock potential att ytterligare minska klimatavtrycket från maten vi äter. Dels genom åtgärder som jordbruket kan vidta, exempelvis fossilfrihet, användning av N-sensorer²¹ och GPS-styrning, olika sätt att minska gödselns utsläpp, energieffektivisering och ökad kolinlagring. Dels genom att prioritera mat med större andel vegetabiliskt ursprung inom både offentlig och privat konsumtion. Samt att minska matsvinn i alla led.

Företagens energianvändning

Enligt svensk lagstiftning ska alla verksamhetsutövare hushålla med energi och i första hand använda förnybara energikällor. Här kan företag samtidigt bidra till klimatnytta och affärsnytta genom en god energihushållning. I och med energisystemets omställning (läs mer under *Robust och förnybart energisystem*) finns ytterligare möjligheter till intäkter för företag som blir mer aktiva som kunder. Genom att minska effekttoppar är det möjligt att minska elkostnader. Det bildas också marknader för företag att sälja sin efterfrågefleksibilitet, alltså att företag flyttar sina effektuttag i tiden genom att styra om sin elanvändning. Företagen kan få betalt för att tillfälligt minska sin användning eller att med egenproducerad energi och lagring kunna sälja balanstjänster till el- eller fjärrvärmenät.

Företagens resursanvändning och cirkulära system

Företag har ett viktigt producentansvar i sitt erbjudande av produkter och tjänster. Materialflöden är en central del i företagets klimatomställning. Där kommer tillgången på råvaror förändras framöver. Det krävs en omställning till mer effektiva och cirkulära flöden och tillförsel av biobaserade och förnybara resurser. Återanvändning och cirkulära system måste prioriteras framför nyproduktion inom alla insatsområden.

Näringslivet kan bidra till minskade avfallsmängder genom olika processer. Ett exempel är industriell symbios, där en restprodukt från ett företag kan

---

²¹ Kvävesensorer är ett sätt att finjustera givan av konstgödsel utifrån ett varierat behov inom fältet snarare än ett medelvärde eller det högsta behovet.

användas som insats i annat företag. Som företag går det också att anpassa sin affärsmodell för att bättre främja återanvändning. där hela produktens livscykel omfattas i affärsplanen.

Det finns också stor potential för näringslivet inom innovationer och nya användningsområden genom att ställa om från användning av fossila material till biobaserade material. Bioekonomi – Regioner i samverkan har tillsammans med SCB analyserat bioekonomin och dess betydelse i Sverige. Enligt rapporten²² finns det potential till utökning, exempelvis genom att ställa om från fossilt till biobränslen, och genom att material från skogen ersätter fossilbaserade material såsom plaster. Läs mer om hur länet ska arbeta med skoglig bioekonomi i det regionala skogsprogrammet för Örebro län, under framtagande 2021.²³

För de areella näringarna finns goda möjligheter att bidra till klimatnytta och en god resurshushållning med cirkulära system. För att sluta kretsloppet och minska beroendet av fossila resurser kan exempelvis näring återföras i form av biogödsel från biogasproduktion. Detta kräver insatser och kompetensutveckling hos företag inom jord- och skogsbruket.

Forskning på Örebro universitet visar att ett enskilt företag inte kan bli cirkulärt på egen hand. Det är samspelet mellan aktörer liksom produktionsätt, konsumtionsätt och avfallshantering som behöver beaktas. För att göra det möjligt för företag att gå från linjär till cirkulära lösningar som blir hållbara över tid krävs samverkan mellan flera relevanta parter. Genom att skapa samverkanstrukturer för cirkulär ekonomi skulle intresset för den egna verksamheten vävas in med ett systemtänk om hur de cirkulära flödena hänger samman.

Nya affärsidéer och marknader

Klimatfrågan innebär en omställning av samhället, vilket ger upphov till en snabb omformning av efterfrågan och behov. Företagen har möjlighet att hitta nya affärsidéer och vinna mark genom innovationer och utveckling av tjänster och produkter. Nya normer och affärsmodeller såsom cirkulära

---

²² Bioekonomi- utveckling av ny regional statistik, SCB.

²³ Örebro läns regionala skogsstrategi.

system för produkter och tjänster samt nya användningsområden för naturresurser erbjuder utvecklingsmöjligheter för nya samarbeten och affärsidéer. För företag krävs en långsiktig affärsstrategi som bygger på marknader som kommer att finnas i framtiden, såväl som en flexibilitet för att kunna hänga med i den snabba utvecklingen.

Från nationellt håll behövs tydligare ramar och en långsiktighet och stabilitet i politik och styrmedel. Företagen behöver få förutsättningar för att kunna arbeta strategiskt och våga göra investeringar i hållbara lösningar. Det saknas idag strukturella förutsättningar för en cirkulär ekonomi och incitament för företagen att implementera innovationer inom biobaserad och cirkulär ekonomi.

Förslag till insatser

1. Driv projekt och nätverk för att stödja små och stora företag inom energikartläggning och energieffektivisering. Nätverken skapar engagemang för att använda förnybar energi och arbeta med hållbarhet i affärsutvecklingen.
2. Anordna workshoppar och seminarier för att konkretisera de framtagna färdplanerna för fossilfri konkurrenskraft från Fossilfritt Sverige på regional nivå.
3. Arbeta med samverkansprojekt, nätverk och testbäddar för att stimulera tekniska lösningar, innovationer och erfarenhetsutbyte inom och mellan branscher.
4. Verka för effektivare användning av energi och effekt, exempelvis genom smart styrning och återanvändning av restenergi i industrin, både på el- och värmesidan.
5. Stimulera produktion och utveckling av livsmedel med låg klimatpåverkan och av förnybara material för att möta efterfrågan från samhället.
6. Verka för utveckling av hållbara produkter utifrån en cirkulär och biobaserad resursanvändning.

5.4 Effektiv och klimatneutral bebyggelse

Klimatpåverkan från bebyggelse sker både i byggskedet och från byggnadens energianvändning. Det är nödvändigt att både bygga nya och anpassa befintliga byggnader för minskad klimatpåverkan. För att få ett klimatneutralt byggande är det viktigt att välja material och metoder som möjliggör låg energianvändning, kolinlagring och anpassning till ett förändrat klimat.

Mål för bebyggelse

1. År 2030 har byggnaders energianvändning per areaenhet i genomsnitt minskat med 30 procent, och till år 2045 med 45 procent, jämfört med år 2008.
2. År 2030 är byggnader klimatneutrala i ett livscykelperspektiv för nybyggnad och klimatpåverkan vid renovering har minskat.

Klimatomställning

Sektorn bostäder och service står för cirka 40 procent av Sveriges totala energianvändning. Energibehov såväl som klimatpåverkan finns både i byggskedet, under byggnadens driftår och i slutskedet då byggnaden ska rivras och material omhändertas eller avfallshanteras. Den största klimatpåverkan är från tillverkningen av byggmaterial i byggskedet och från utsläpp relaterade till energianvändningen i byggnader²⁴. Det är därför viktigt att kunna göra bedömningar och avvägningar utifrån en livscykelanalys, som tar hänsyn till hela byggnadens livscykel.

Att bygga i trä är en växande trend för att bygga med förnybart material. Förutom att öka användningen av trä vid nyproduktion och renovering av byggnader finns många andra hållbara material. Byggnader bör utformas utifrån att minska åtgången av material och utifrån nyttjande av både återbruk och återanvändning av material. Därtill kan även krav ställas på till exempel mer miljövänlig betong än traditionellt. Byggnaden kan från början utformas för en låg energianvändning och anpassas för lokal produktion av förnybar energi, vilket minskar klimatpåverkan eller till och med bidrar till klimatnytta under hela byggnadens livslängd.

---

²⁴ Bygg- och anläggningssektorns färdplan för fossilfri konkurrenskraft

En stor utmaning för energieffektivisering i bebyggelse är det befintliga beståndet. I nybyggnation prioriteras smarta och effektiva lösningar i allt större utsträckning. Men i det befintliga beståndet kan det vara en utmaning att genomföra renoveringar för effektivisering i den takt som krävs. Inom framför allt miljonprogramsområden finns stora byggnadsbestånd med hög energianvändning och takten för renovering i syfte att minska energianvändningen behöver därför öka. De renoveringsprojekt som genomförs behöver dels genomföras med ett större helhetsperspektiv, dels genom att flera hållbara byggmaterial inkluderas.

Bygg- och anläggningssektorns klimatpåverkan har potential att i det närmaste halveras till 2030 med befintlig teknik, men för att nå netto noll utsläpp av växthusgaser behövs teknikskiften och innovationer. För att åstadkomma det krävs nya incitament och styrmedel, nya sätt att driva affärer samt samverkan längs hela värdekedjan.

Byggnader bör också klimatsäkras, alltså byggas och anpassas på ett sätt så att de möter utmaningarna i ett förändrat klimat, parallellt med den minskade klimatpåverkan. Det handlar till exempel om planering av grönytor för att skugga byggnader och hantering av skyfall och mer nederbörd.

Förutom byggnaderna själva måste också infrastruktur och den byggda miljön planeras för att möjliggöra hållbar användning med låg klimatpåverkan. Beroende på utformningen kan både enskilda byggnader och bebyggelsen i stort bidra till ökad biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Det blir ännu viktigare sett till klimatförändringarna och möjliga extremväder. Byggnader kan också bidra med tjänster till energinäten och därigenom underlätta energisystemets omställning. Läs mer om det under insatsområdet *Robust och förnybart energisystem*. Detta arbete kräver utveckling och implementering av teknik samt att det sker samarbeten mellan sektorer.

Förslag till insatser

1. Verka för att livscykelperspektivet används i all nyproduktion 2030. Det vill säga verka för en effektiv energianvändning och minimal klimatpåverkan i både anläggnings-, användnings och avfallshanteringsskedet för en byggnad.

2. Verka för att energi- och klimataspekter ska beaktas tidigt i planeringsprocessen inom fysisk planering, byggnation och renovering.
3. Sprida och implementera goda exempel när det gäller metoder, material, verktyg och teknik som bidrar till god kvalitet, låga livscykelkostnader och låg klimatpåverkan i ett livscykelperspektiv vid byggnation.
4. Basera upphandlingsregler på ett livscykelperspektiv. Utgångspunkten för bedömning av en byggnation eller en infrastruktursatsnings klimatpåverkan bör vara utifrån en livslängd på mellan 100 år eller mer.
5. Öka kunskap och användning av hållbara material med låg klimatpåverkan, såsom träkonstruktioner, återbrukat byggmaterial och material baserat på återanvändning.
6. Verka för att nya och befintliga byggnader bidrar till ett mer robust och flexibelt energisystem genom exempelvis installationer för smart styrning, tillvaratagande av restenergi och delning av energi.

5.5 Klimatneutral produktion och konsumtion

Mål för produktion och konsumtion

1. År 2030 ska individers klimatpåverkan, det vill säga de konsumtionsbaserade utsläppen, ha minskat till i genomsnitt två ton per person i Örebro län.
2. År 2030 har utsläppen av växthusgaser från offentlig livsmedelskonsumtion i Örebro län minskat med 45 procent jämfört med år 2014.
3. År 2030 har avfallsmängderna per person minskat med 30 procent jämfört med år 2010.
4. Materialåtervinningen och insamlat material för återanvändning ökar i länet.

Konsumtionens roll i klimatomställningen

Konsumtionsvanor och livsstil orsakar idag stor klimat- och miljöpåverkan. År 2018 var de konsumtionsbaserade utsläppen i snitt åtta ton per svensk och år. För att nå Parisavtalets mål om max 1,5 graders uppvärmning får utsläppen per person och år vara max ett ton per år 2050.

Regeringen har gett Miljömålsberedningen i uppdrag att inom ramen för det klimatpolitiska ramverket utreda ett mål för de konsumtionsbaserade utsläppen och föreslå en samlad strategi för att minska klimatpåverkan från konsumtion. Beredningen ska också lämna förslag på styrmedel och åtgärder. Arbetet ska vara klart i januari 2022²⁵.

För privatperson som vill följa upp sina konsumtionsbaserade utsläpp finns klimatkalkylatorer som räknar ut klimatpåverkan utifrån svar om levnadsvanor. Fyra av dem kan du hitta på Naturvårdsverkets hemsida ²⁶

För att konsumtionen ska bli mer hållbar behövs en klimatsmart livsstil med större andel återbruk och medvetna val av produkter och tjänster med låg klimatpåverkan.

---

²⁵ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/10/dir.-2020110/>

²⁶ <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Luft-och-klimat/Berakna-dina-klimatutslapp/>

Konsumtion är idag ett globalt system med aktörer från alla världens länder. Till följd av detta har självförsörjningen minskat då vi blivit beroende av import av vissa varor och tjänster. Livsmedel är ett exempel på konsumtion där vi idag i stor utsträckning är beroende av import från andra länder.

Resursanvändningen lokalt, nationellt och internationellt spelar stor roll för att klara åtagna energi- och klimatmål. För att öka självförsörjning och resiliens krävs en förflyttning från en fossil och linjär ekonomi till en biobaserad och cirkulär ekonomi. Den biobaserade ekonomin utgår ifrån varor eller tjänster från jordbruk, skog och vatten. Dessa resurser är dock begränsade och vi måste kunna återanvända det material som vi tagit ut från de areella näringarna. Det behövs även en livsstilsförändring genom till exempel minskat svinn, lagning och återbruk, och att vi återvinner eller återanvänder det som producerats. För detta krävs innovationer och nya sätt att förädla biobaserade produkter, såväl som ändrade normer och beteenden.

Med begränsade brukbara ytor är också markanvändningen en viktig fråga. Här bör beaktas hur olika typer av användning kan bidra till klimatpåverkan eller klimatnytta. Det behövs en helhetssyn och ett systemperspektiv för att verka för största samhällsnytta och hållbarhet.

Den biobaserade och cirkulära ekonomin är beroende av ett engagemang från aktörer i hela kretsloppet. Om en produkt ska kunna återanvändas kan en ny sorts design på produkten behövas i ett första led. Vi kommer att behöva hitta nya digitala lösningar och ett nytt logistiskt tänk, såväl som nya modeller kring delningsekonomi och återbruk. Näringsliv och offentlig sektor har starka verktyg att arbeta i denna riktning, främst genom företagens affärsmodell och upphandling. För att hitta nya vägar behövs ökat samarbete mellan offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle.

För att möjliggöra nya samverkanssätt behövs gemensamma insatser även på nationell nivå. Bland annat krävs en tydlighet kring vår markanvändning och framförallt vad vår skog kan och bör användas för. Det kan även behövas ”regulatoriska sandlådor”, det vill säga möjlighet att göra undantag från rådande lagar för att testa nya lösningar. Det är viktigt för att möjliggöra utveckling inom området återvinning.

Livsmedelsproduktion i Örebro län

Livsmedelsproduktionskedjan ger betydande utsläpp av klimatgaser och är ett viktigt område att arbeta med för minskad klimatpåverkan.

Örebro län har ett gynnsamt läge för livsmedelsproduktion både ur klimat- och logistiksynpunkt, vilket kan användas för en ökad livsmedelsproduktion och självförsörjandegrad. Dessa förutsättningar kan utnyttjas för att utveckla och effektivisera produktion av klimatsmarta livsmedel som efterfrågas av dagens konsumenter.

Klimatpåverkan från livsmedelskonsumtion

Livsmedelskedjan har påverkan på klimatet med ett stort bidrag från kött och mejeriprodukter. Ungefär en fjärdedel av de mänskligt orsakade klimatutsläppen härstammar från livsmedelskedjor där transportererna endast utgör ungefär sex procent av totalen²⁷.

I odling och djuruppfödning orsakar biologiska processer metan- och lustgasutsläpp från djur, gödsel och odlingsmark. Energiintensiv produktion av mineralgödsel ger också stora klimatutsläpp, såväl som fossilbaserad uppvärmning.

Konsumtionen av livsmedel i Sverige 2018 orsakade utsläpp på ungefär 13 miljoner ton koldioxidekvivalenter, drygt 1 ton koldioxidekvivalenter per person och år. I denna siffra ingår inte utsläpp och upptag från förändrad markanvändning (LULUCF)²⁸.

Livsmedelskedjans utsläpp uppstår inte enbart inom landet, även för det som produceras här. Därför är det bra att utgå från konsumtionen för att se var insatser för minskad klimatpåverkan ger mest effekt. Det är också genom konsumtionen som förändringar har stor potential att ge minskad klimatpåverkan, då konsumtionen styr vad som produceras. Drygt 70 procent av matens klimatpåverkan härstammar från kött, ägg och mejeriprodukter²⁹.

---

²⁷ Reducing food's environmental impacts through producers and consumers

<https://science.sciencemag.org/content/360/6392/987>

²⁸ <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Klimat/Tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp/Konsumtionsbaserade-utslapp-av-vaxthusgaser/>

²⁹ <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/epok-centrum-for-ekologisk-produktion-och-konsumtion/vad-sager-forskningen/klimat/vad-vi-ater-paverkar-klimatet/>

I Sverige åt vi 40 procent mer kött 2018 än 1990. För att klara klimatmålen behöver vi återgå till den köttkonsumtion vi hade 1990 och nötkött som har en i särklass hög klimatpåverkan bör minska mest.

Klimatpåverkan från jordbruk

Jordbrukets utsläpp från de biologiska processerna redovisas i kategorin ”jordbruk” i länets territoriella utsläpp (Figur 1). Utsläpp från energianvändning i arbetsmaskiner, växthus och spannmålstorkar etcetera redovisas inom sektorn ”el och uppvärmning” i diagrammen över länets territoriella klimatgasutsläpp. Utsläppen från länets konsumtion av livsmedel finns därmed inte med i diagrammet, utan det är den regionala produktionen som redovisas³⁰. De territoriella utsläppen från Örebro läns jordbruk var 213 000 ton år 2018.

Eftersom Sveriges jordbruk redan är så pass effektiviserat ger förändringar i konsumtion genom en omlagd kost en större effekt för minskad klimatpåverkan. En minskad andel animaliska livsmedel gör det möjligt att minska klimatpåverkan med 50 procent. Med ett halverat matsvinn kan utsläppen minska med mellan 1 och 10 procent³¹.

Klimatpåverkan från fiske och fiskodling

Diesel används som bränsle i yrkesfiskarnas båtar och koldioxidutsläppen från dieselförbränningen orsakar merparten av klimatpåverkan från vildfångad fisk, sett i ett livscykelperspektiv. För odlad fisk som lax är det foderproduktionen som orsakar störst klimatpåverkan i värdekedjan. Laxen föds upp med ett foder baserat på fisk och jordbruksprodukter i ungefär lika stora mängder. I de fall då långväga kyltransporter eller flyg används kan också transporten spela en betydande roll.

Utsläpp för vanliga matfiskar ligger någonstans i nivå med kyckling och gris. Räkor och kräftor har ett högre klimatavtryck eftersom det krävs mer bränsle vid fisket.

---

³⁰ <https://www.naturvardsverket.se/upload/sa-mar-miljon/klimat-och-luft/klimat/tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp/Jordbruksscenarier-2045.pdf>

³¹ <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/epok-centrum-for-ekologisk-produktion-och-konsumtion/vad-sager-forskningen/klimat/vad-vi-ater-paverkar-klimatet/>

Klimatpåverkan från offentlig konsumtion av livsmedel

Länets kommuner köper in livsmedel till bland annat skola, förskola och äldreomsorg. Klimatpåverkan för inköp kan följas upp. Detta eftersom klimatpåverkan ingår i de kostplaneringsprogram som används i verksamheterna³².

Inom ramen för delmålsuppföljningen för energi- och klimatprogrammet gör Länsstyrelsen i Örebro län och Region Örebro län en uppföljning på den totala klimatpåverkan från den offentliga maten i länet. År 2019 motsvarade klimatgasutsläppen från den offentligt serverade maten ungefär 20 000 ton koldioxidekvivalenter.

Målkonflikter

Ett viktigt mål i den nationella livsmedelsstrategin är att självförsörjandegraden i landet ska öka. Den regionala handlingsplanen för livsmedel i Örebro län kopplar till självförsörjningsmålet och slår fast att livsmedelsproduktionen i länet ska öka. För att den ökade produktionen inte ska ge en ökad klimatpåverkan behöver de livsmedel som produceras till stor del bestå av vegetabiliska proteiner och kolhydrater samt vara klimatsmart framställda.

Det finns värden kopplade till djuruppfödning som är viktiga för andra aspekter än klimatpåverkan. Exempelvis bidrar svenskt naturbeteskött till biologisk mångfald i de marker djuren föds upp i och till att hålla landskapet öppet. Trots den relativt höga klimatpåverkan som svenskt naturbeteskött orsakar är det av stor vikt att en produktion behålls för att säkerställa den biologiska mångfalden. Klimatpåverkan från svenskt naturbeteskött är dessutom lägre än från importerat naturbeteskött.

Kolinlagring i mark vid odling och djuruppfödning är ett diskuterat ämne. Möjligheten att kompensera idisslars utsläpp av metan med kolinlagring i mark vid bete har utretts i ett globalt forskningsprojekt. Forskningen visar dessvärre att metanutsläppen inte helt kan kompenseras med kolinlagring utom i enskilda undantagsfall.³³

---

³² <https://www.ri.se/sv/berattelser/klimatdatabas-smartare-matkonsumtion>

³³ https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/epok/dokument/koroklimat_web.pdf

Förslag till insatser

1. Bevaka och delta i utvecklingen av beräkningsmetod för konsumtionsbaserade utsläpp samt mått på cirkularitet.
2. Verka för att miljöpåverkan från fritidsaktiviteter minskar, exempelvis genom att arbeta med påverkan på beteenden och normer, marknadsföra semester i närområdet, samt verka för hållbara transporter till besöksnäring och kulturevenemang.
3. Stimulera utveckling och produktion av innovativa vegetabiliska proteinkällor som efterfrågas i den växande marknaden för vegetariska produkter. Starta nätverk eller plattformar för erfarenhetsutbyte och kontaktskapande mellan akademi, jordbruk, livsmedelsindustri, näringslivsorganisationer och finansiärer för pilotprojekt eller samarbeten.
4. Öka andelen återanvändning och återvinning genom informationsinsatser, tävlingar och prova på-insatser samt kravställning i offentlig upphandling för att verka mot en hundra procentig cirkulär resurshantering år 2040.
5. Planera för kretslopp och en väl fungerande återanvändning, reparation och återvinning i den fysiska planeringen för nya och befintliga områden och stadsdelar.
6. Prioritera upphandling av klimatsmart mat. Mat med låg klimatpåverkan bör efterfrågas och köpas in i större omfattning av offentlig sektor. När livsmedel med låg klimatpåverkan dessutom är närproducerade och ekologiska bör dessa prioriteras vid inköp.

Mål och indikatorer för Örebro län.

Övergripande mål

1. Utsläppen av växthusgaser i Örebro län ska år 2030 vara 60 procent lägre än 2005 års nivåer. Delmål 2025: En minskning med 50 procent.

Indikator: Totala utsläpp av växthusgaser i Örebro län per år (ton koldioxidekvivalenter per år). Källa: Utsläppsstatistik från Länsstyrelsernas samverkan i miljömålsuppföljningen.

2. Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 bestå av minst 80 procent förnybar energi. Delmål 2025: minst 75 procent förnybar energi.

Indikator: Andel förnybar respektive icke förnybar energi av energianvändningen i Örebro län. Källa: SCB.

3. Energianvändningen i Örebro län ska år 2030 vara 50 procent effektivare jämfört med 2005. Delmål 2025: En minskning med 45 procent.

Indikator: Total slutanvändning av energi per bruttoregionalproduktenhet i fasta priser och år (MWh/miljoner kronor, normalårskorrigerad energiåtgång i 2010 års fasta värden). Källa: SCB.

Fossilfria resor och transporter

1. År 2030 är transporterna i Örebro län fossiloberoende.

Indikator: Utsläpp av växthusgaser från transportsektorn och arbetsmaskiner, ton koldioxidekvivalenter. Källa: SMED.

Energianvändningen i transportsektorn, ton koldioxidekvivalenter. Källa: Trafikanalys (TRAFA).

2. Andel förnybara drivmedel i Örebro län ökar.

Indikator: Andel försålda förnybara drivmedel av total mängd försålda drivmedel i Örebro län. Källa: SCB.

3. Andelen hållbara resor ökar i länet.

Indikator: Resvaneundersökning. Källa: Trafikanalys (TRAFA).

Robust och förnybart energisystem

1. Ökad förnybar elproduktion i Örebro län.

Indikator: Förnybar elproduktion i Örebro län (MWh), SCB.

2. År 2030 är den installerade solcellseffekten i Örebro län 250 MW, jämfört med dagens nivå på 18 MW.

Indikator: Nätanslutna solcellsanläggningar, installerad effekt (MW). Källa: Energimyndigheten.

3. Aktuella planeringsunderlag för vindkraft finns i samtliga kommuner i länet.

Indikator: Information samlas in via Länsstyrelsen i Örebro län.

4. Den årliga biogasproduktionen i Örebro län ökar.

Indikator: Statistik från Biogasportalen.se över biogas i Örebro län.

Klimatneutrala och energieffektiva företag

1. År 2030 har energiintensiteten³⁴ i industrin i Örebro län minskat med 50 procent jämfört med 2008.

Indikator: Energiintensitet: Energiåtgång per förädlingsvärde (kWh/mnkr), SCB.

2. År 2030 har alla företag i Örebro län ett strategiskt arbete för klimat- och energiomställningen.

Indikator: Undersökande uppföljning.

3. År 2025 har företagen som är med i Klimatrådet i Örebro län i någon del av verksamheten ökat sin cirkulära användning av resurser eller restvärme.

Indikator: Uppföljning via arbete med Klimatrådet.

Effektiv och klimatneutral bebyggelse

1. År 2030 har byggnaders energianvändning per areaenhet i genomsnitt minskat med 30 procent, och till år 2045 med 45 procent, jämfört med år 2008.

Indikator: Total temperaturkorrigerad energianvändning i byggnader per uppvärmd areaenhet (kWh/m²). Källa: SCB

2. År 2030 är byggnader klimatneutrala i ett livscykelperspektiv för nybyggnad och klimatpåverkan vid renovering har minskat.

Indikator: Klimatpåverkan från användning av material och produkter mäts genom enkätuppföljning av upphandlingskrav i offentliga fastighetsföretag eller andra möjliga sätt att följa livscykelpåverkan.

Klimatneutral produktion och konsumtion

1. År 2030 ska individers klimatpåverkan i Örebro län inklusive konsumtionsbaserat utsläpp minskat till två ton per person i genomsnitt.

Indikator: Kommande konsumtionsbaserade statistikuppföljningar.

2. År 2030 har utsläppen av växthusgaser från offentlig livsmedelskonsumtion i Örebro län minskat med 45 procent jämfört med 2014.

Indikator: Utsläpp från offentlig livsmedelskonsumtion, statistik från upphandlingsverksamheter i Region Örebro län och länets kommuner.

3. År 2030 har avfallsmängderna per person minskat med 30 procent från år 2010.

Indikator: Avfallsstatistik från Avfall Sverige.

4. Materialåtervinningen i länet ska öka och insamlat material för återanvändning ska öka.

Indikator: Återvinningsstatistik från Avfall Sverige.

Reservation ang Energi- och klimatprogram för Örebro län 2021-2025.

Vi reserverar oss mot Regionstyrelsens beslut att anta Energi och klimatprogram. Sverige och länet står inför en mycket stor utmaning att kraftigt minska utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser samtidigt som behovet av el ökar dramatiskt. Mycket mer el kommer att behövas för att driva stora delar av fordonsflottan samtidigt som stora industriprojekt planeras som kommer att kräva kraftigt utökad elproduktion.

Dessa faktorer talar alla för behovet av att fortsätta utnyttja de koldioxidfria kraftslagen vattenkraft och kärnkraft i Sverige så mycket som möjligt. Det är då fel att tex riva ut småskalig vattenkraft och förtids-stänga kärnkraftverk.

Den kraftiga utbyggnaden av vindkraft kommer dessutom att ställa mycket stora krav på både balanskraft och effektreserver, där vattenkraften har unika förutsättningar i det korta och medellånga perspektivet.

Enligt vår uppfattning bör förslaget till Energi- och klimatprogram revideras och kompletteras med ovanstående faktorer innan det kan antas. Förslaget borde därför återremitterats.

För Moderaterna och Liberalerna

Ola Karlsson (M)

Sebastian Cehlin (M)

Willhelm Sundman (L)

18

Svar på remissen När
behovet får styra – ett
tandvårdssystem för en mer
jämlig tandhälsa

21RS3176

Tjänsteställe, handläggare
Ärende- och utredningsenheten Hälso- och
sjukvårdsförvaltningen , Ted Rylander

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 21RS3176

Organ
Regionstyrelsen

Svar på remissen När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa

Förslag till beslut

Regionstyrelsen beslutar

att förslaget till svar godkänns som Region Örebro läns svar till Socialdepartementet, samt

att paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Sammanfattning

Region Örebro län har beretts möjlighet att lämna synpunkter på en remiss av betänkandet När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa (SOU 2021:8). Då sista dag för svar på remissen är den 1 september 2021 ska ärendet handläggas så att beslut kan fattas i regionstyrelsen den 31 augusti.

Beredning

För att ge förutsättningar för ett genomarbetat svar bereds ärendet muntligt i folktandvårdsnämnden den 14 juni, varefter presidiet ges i uppdrag att på presidiet den 26 augusti 2021 fatta beslut om förslag till yttrande.

Konsekvenser för miljö-, barn- och jämställdhetsperspektiven

Beslutet bedöms inte ha några konsekvenser ur berörda perspektiv.

Ekonomiska konsekvenser

Beslutet bedöms inte ha några ekonomiska konsekvenser.

Tjänsteställe, handläggare
Ärende- och beredningsenheten Hälso- och
sjukvårdsförvaltningen, Ted Rylander

Sammanträdesdatum
2021-08-31

FöredragningsPM
Dnr: 21RS3176

Beslutsunderlag

FöredragningsPM regionstyrelsen 2021-08-31
Förslag till svar
Remissen

Rickard Simonsson
Regiondirektör

Skickas till:

Socialdepartementet

Tjänsteställe, handläggare
Ärende- och utredningsenheten Hälso- och
sjukvårdsförvaltning, Ted Rylander

Sammanträdesdatum
2021-08-31

Beteckning
Dnr: 21RS3176

Er beteckning
S2021/01972

Regeringskansliet, Socialdepartementet

Region Örebro läns yttrande över betänkandet När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa, SOU 2021:8.

Region Örebro län har beretts möjlighet att lämna synpunkter på en remiss av betänkandet *När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa* (SOU 2021:8).

Betänkandet består av en systematisk genomlysning av hela det svenska tandvårdssystemet med fokus på hur tandvårdssystemet kan utvecklas för att bli mer resurs-effektivt och jämlikt.

Sammanfattning av Region Örebro läns synpunkter

Region Örebro län är positiva till betänkandets intentioner och anser att de övergripande förslagen gällande hela tandvårdssystemet i sin helhet är bra.

Region Örebro län har dock reservationer gällande bland annat behovet av förtydliganden gällande hur förslagen ska förverkligas; oklarheter kring riskbedömningssystemets utformning; bristen på sjukdomsbehandlade åtgärder i tandhälsoplanen; otydligheten i förslaget om privata vårdgivares samverkan; avsaknaden av lagändringar som säkerställer att de mest utsatta barnen får en regelbunden tandvård; följderna av att en välfungerande uppsökande verksamhet upphör; oron för att flera av förslagen kan leda till ökad administrationsbörda för personalen; samt risken för att den ekonomiska kalkylen för att finansiera förslagen inte håller.

Region Örebro län bedömer också att de generella förslagen inte räcker i omfattning för att med säkerhet kunna leda till en mer jämlik tandhälsa eller att den andel som idag inte besöker tandvården kan nås.

I de fall kapitel inte nämns har Region Örebro län inga synpunkter.

Kapitel 1: Författningsförslag

Region Örebro län hänvisar här till reservationer nedan under respektive kapitel.

Kapitel 7: Förutsättningar för vårdgivare, medarbetare och patienter i tandvården

7.4.1 Inför etiska principer för tandvårdens prioriteringar

Region Örebro län är positiva till att de etiska principerna för behovsprioriteringar skrivs in i tandvårdslagen. Det stärker ett redan pågående arbete och är i linje med hälso- och sjukvårdens motsvarande principer.

7.4.3 Privata vårdgivare ska vid anmodan samverka med regionen i planeringen av tandvården

Region Örebro län anser att intentionen med förslaget om tillägget i tandvårdslagen kring samverkan med privata aktörer är god då, som utredningen slår fast, regionernas övergripande planeringsansvar är centralt för en ökad resurseffektivitet i tandvården. Region Örebro län bedömer dock att formuleringen ”vid anmodan” är alltför otydlig och icke förpliktigande och därmed inte kan förväntas leda till någon större förändring mot idag.

Region Örebro läns bedömning är att en samverkan för en ökad resurseffektivitet kräver dels förtydliganden i lagen gällande privata vårdgivares samverkansansvar och dels instiftanden av ekonomiska incitament för att privattandvården ska se en anledning att dela befolkningsansvaret, inte minst gällande mindre lönsam tandvård på glesbygden men även tandvård för barn och unga vuxna samt vuxna med särskilda behov. Förslaget bedöms inte heller bidra till att lösa den kompetensförsörjningsbrist som råder i glesbygd.

Kapitel 8: Barn och unga vuxna

8.9.1 Avgiftsfri tandvård till barn och unga vuxna ska erbjudas till och med det år de fyller 19 år

Region Örebro län anser att förslaget om att sänka åldern för avgiftsfri barntandvård till och med 19 år är bra. Sett till hela befolkningen har åldersgruppen 19-23 inte ett betydande tandvårdsbehov, vilket gör att denna prioritering försvårar regionernas förutsättningar att erbjuda tandvård enligt behovsprincipen. Om regeringen beslutar att behålla avgiftsfri tandvård till och med 23 års ålder anser Region Örebro län att regionerna ska kompenseras för den faktiska kostnaden för reformen, vilket inte har skett hittills.

8.9.2 Riskbedömning av barn och unga vuxna

Förslaget om en enhetlig riskbedömningsmodell för barn och vuxna är bra och rimligt då det möjliggör bättre nationella uppföljningar och jämförelser. Riskbedömning av barn och unga på ett likartat sätt som vuxna har för Folk tandvården i Örebro likt för många andra folk tandvårdsorganisationer varit självklart sedan många år.

Region Örebro län ser dock utmaningar i detta dels då det saknas vetenskapligt stöd för en rad befintliga variabler och dels då det finns risk för att det kan öka personalens administrationsbörda. Förtydliganden gällande riskbedömningsystemet krävs för att definitivt kunna ta ställning till det. Region Örebro län önskar också förtydliganden när det gäller vem som ska stå för kostnaden för utveckling av riskbedömnings-systemet och de förändringar/integreringar som krävs i befintliga journalsystem.

Ett gemensamt nationellt riskbedömningsystem ställer samma krav på inmatad data men bör även ta höjd för nya AI-möjligheter i beslutsstödet. Dessutom måste systemet vara integrerbart i befintliga journalsystem och får inte medföra ökad administrationsbörda. Systemet måste vara möjligt att manuellt modifiera samtidigt som grunderna för modifiering måste ha ett tydligt beslutsstöd.

8.9.3 Data om barn och unga vuxnas tandhälsa och tandvård till tandhälsoregistret

Region Örebro län ser positivt på att Tandhälsoregistret utökas till att även omfatta barn och unga vuxna, detta med ett nationellt rapporteringsstöd och möjlighet för regionerna att hämta statistikuppgifter från Socialstyrelsen. Det skulle underlätta regionens uppföljning av tandvården för barn och unga men även för tillförlitliga nationella jämförelser. Centralt blir då att samma kodverk eftersträvas och att de system som tillämpas är väl fungerande och att alla redan är förtrogna med dem.

8.9.4 Nationella riktlinjer bör omfatta barn och unga vuxna

Region Örebro län är positivt till förslaget att Socialstyrelsens nationella riktlinjer för tandvård ska omfatta tandvård för barn och unga. Det finns idag vissa regionala skillnader inom tandvården för barn och unga beroende på att anvisningar, revisionsintervall och ersättningar ser olika ut. Förslaget bedöms öka förutsättningarna för en jämlik tandvård. Det ger också större möjligheter än idag till nationell uppföljning av om regioner har likvärdiga anvisningar.

Region Örebro län reserverar sig dock mot att betänkandet, trots intentionen att vilja säkra en jämlik tandhälsa och uppfylla barnkonventionen inom tandvården, inte föreslår lagändringar som säkerställer att de mest utsatta barnen får en regelbunden tandvård. Idag har barn placerade utanför det egna hemmet en sämre tandhälsa jämfört med åldersgruppen i övrigt.

Region Örebro län vill också lyfta farhågan att de hälsofrämjande generella insatserna på populationsnivå för barn och unga kan komma att få mindre utrymme i jämförelse med idag.

Kapitel 9: Vuxna utan särskilda behov

9.2.1 Enhetlig individuell riskbedömning

Region Örebro län ser positivt på förslaget om ett gemensamt nationellt riskbedömningssystem men med reservationen att det måste innebära samma krav på inmatad data. Systemet måste vara integrerbart i befintliga journalsystem och det får inte medföra ökad administrationsbörda. Det måste vara möjligt att manuellt modifiera systemet samtidigt som grunderna för denna modifiering måste ha ett tydligt beslutsstöd.

Region Örebro län vill också lyfta risken för att ett gemensamt riskbedömningssystem, som utgör grunden för tandhälsoplanen, kan komma att innebära att friska patienter föreslås kortare revisionsintervall än idag. Region Örebro län har målmedvetet jobbat mot längre revisionsintervall, se 36 månader, för friska vuxna patienter med låg risk. Enligt SKaPas årsrapport från 2019 redovisas att revisionsintervallen har förlängts för de flesta tandvårdsorganisationer sedan 2016 med en variation mellan regionerna och där Praktikertjänst har de kortaste intervallen. Ett gemensamt riksbedömningssystem som utgör grund för tandhälsoplanen får inte innebära att friska patienter föreslås kortare revisionsintervall än idag.

9.2.2 Tandhälsoplan ska ersätta ATB, STB och undersökningsprotokoll

Region Örebro län ser positivt på förslaget om en individuell tandhälsoplan men vill lyfta behovet av att beakta riskerna för att samma plan kan bli så styrande att undersökningar av patienter med låg eller måttlig risk blir viktigare än att behandla patienter med redan identifierade behov.

Tandhälsoplanen får inte förhindra patienters möjlighet till en "second opinion" om åtgärden redan är låst och därmed inte kan ligga till grund för patientens högkostnadsbelopp. Förslaget om en tandhälsoplan innebär även att patienter som enbart besöker tandvården akut, vilka oftast redan är en utsatt grupp, får betala en betydligt högre avgift än idag om ATB tas bort.

Region Örebro län är positivt till förslaget att kunna kombinera tandhälsoplanen med abonnemangstandvård, men vill lyfta behovet av att beakta risken att patienter med låg risk, och därmed låg premie, får ett dyrare avtal än idag då ersättning enligt tandhälsoplanen bör ge mindre ersättning mer sällan än nuvarande ATB. Detta kan leda till att incitamentet för abonnemangstandvård försvinner för patienter med låg risk. Samtidigt är det möjligt att patienter med större behov, en tandhälsoplan med fler och tätare besök, får lägre premier än idag vilket gynnar en grupp med större behov. Region Örebro län ser också en fara i att förslaget till tandhälsoplan kan leda till att fler förebyggande insatser kommer göras för patienter med låg eller egentligen ingen risk för att utveckla sjukdom, vilket kommer leda till undanträngningseffekter för patienter med större behov.

Region Örebro län anser också att tandhälsoplanen bör innehålla en rad sjukdomsbehandlande åtgärder och inte enbart sjukdomsförebyggande, detta för att verkligen leda mot en jämlik tandvård.

9.2.3 Tandhälsoplan, behandlingsplan och annan information om utförd tandvård ska tillgängliggöras via e-tjänsten Mina sidor

Region Örebro län reserverar sig mot förslaget då 1177-vårdguiden bör vara den självklara e-tjänsten dit patienten vänder sig kring administration om all sin vård. Ekonomiska tjänstekontrakt som idag saknas bör utvecklas på 1177 för att möjliggöra för patienten att administrera sin vård på ett ställe, inklusive ekonomisk information.

9.2.4 Försäkringskassan ska kontrollera att patienten erbjuds tandhälsoplan och skriftlig behandlingsplan

Region Örebro län reserverar sig, i enlighet med kommentarer i 9.2.3, mot förslaget om Försäkringskassans roll och vill betona att om förslaget att vårdgivaren ska lämna behandlingsplaner för mer omfattande behandling via mina sidor på försäkringskassan måste detta kunna ske helt automatiskt utan extra administrativa insatser.

Kapitel 10: Vuxna med särskilda behov

Region Örebro län bedömer intentionen till detta kapitelns förslag som bra men har nedan ett flertal reservationer och frågetecken. I korthet saknas förtydliganden gällande hur förslagen ska förverkligas vilket gör det svårt att ta ställning till dem. Förslagen kring de selektiva stöden är generellt bra förutsatt att de inte medför ökad administration för den enskilde. Region Örebro län ser också positivt på att behovsbedömningar kan göras av hälso- och sjukvården men en enkel process blir då viktig.

10.5 Förslag om ett nytt selektivt tandvårdsstöd som en del av det statliga tandvårdsstödet

Utredningens förslag innebär att stödet *Tandvård som ett led i sjukdomsbehandling* till stor del kvarstår i regionens regi medan övriga särskilda tandvårdsstöd helt föreslås överföras till staten. Region Örebro län ser här uppenbara svårigheter för regionerna att upprätthålla resurser, kompetens och IT-stöd för att hantera ett stöd som endast utgör en procent av alla vuxna patienter i tandvården.

Ett förslag är att istället hantera det selektiva stödet inom regionerna. Då skulle tandvården också, som eftersträvat, närma sig hälso- och sjukvårdens system.

Region Örebro län saknar förtydliganden när det gäller hur alla berörda yrkesroller ska kalibreras för likvärdiga och jämlika bedömningar inom det statliga selektiva stödet. Det finns betydande risker för att de utmaningar vi redan har idag blir större. Om hälso- och sjukvården initierar en prövning sätter det en stor press på den enskilde behandlaren som ska avgöra om patienten har rätt till statligt stöd, vilket kan leda till en utsatthet hos behandlaren och resultera i ojämlika bedömningar.

10.5.6 Patienter som är 85 år och äldre ska omfattas av samma regler om patientavgift inom selektivt stöd

Region Örebro län är positivt till att patienter över 85 år ska få tandvård till primärvårdstaxa då detta bedöms leda i riktning mot mer jämlik tandvård, men vill betona vikten av tydliga riktlinjer gällande vilken vårdnivå som omfattas.

10.6 Ett selektivt stöd för basal tandvård under lång tid

Region Örebro län är positivt till förslaget förutsatt att det inte medför ökad administration för den enskilde.

Region Örebro län vill också betona att det ser positivt på utredningens förslag om att personer med LSS-beslut (Lagen om stöd och service) tas bort från tandvårdsstöden och att graden av funktionsnedsättning/behov istället ska vara styrande för om den enskilde har rätt till selektivt stöd. Idag får berörda regionens tandvårdsstöd per automatik. Förslaget ger bättre förutsättningar att säkerställa en jämlik tandvård.

10.7 Uppsökande verksamhet upphör

Region Örebro län vill uttrycka en stor oro över sannolika följder av förslaget att den uppsökande verksamheten med munhälsobedömningar upphör. För de regioner som har en väl upparbetad struktur för det uppsökande arbetet kan detta innebära en klar kvalitetssänkning och en försämring av kontakten med en redan utsatt grupp. I Region Örebro län finns idag efter många års målmedvetet arbete på Folktandvårdens Folkhälsoenhet en mycket välfungerande uppsökande verksamhet som ger ett stort mervärde i förhållande till kostnaden. Personer med stort omvårdnadsbehov kan utan att besöka tandvården få en bedömning av sin munhälsa och sitt behov av vård, vilket bedöms vara av stort värde för såväl patient som omsorgspersonal inom kommunen. Detta förslag innebär att ett välutvecklat samarbete mellan regionen och kommunerna försvinner, vilket går helt emot arbetet med att ställa om till en God och nära vård.

Förslaget att kommunerna ska ta över ansvaret för munvårdsutbildning bedöms som principiellt rimligt då insatsen bedrivs med stöd av socialtjänstlagen och LSS. Region Örebro län ser dock att kommunerna idag saknar såväl kompetens och kunskap som intresse för munhälsofrågor. Förutsättningarna för ett kommunalt övertagande av ansvaret är sålunda i nuläget mycket dåliga. Ett borttagande av regionens utbildning av personer som identifierar personer med rätt till tandvårdsstöd kommer öka risken för att patienter inte fångas upp. Ett kommunalt övertagande kommer kräva omfattande fortbildningssatsningar från folktandvården och dessutom en väsentlig kulturförändring där munhälsa blir en självklar del i kommunal vård och omsorg. Där är vi inte idag. Riskerna för att kvaliteten i den uppsökande verksamheten kan försämrats på grund av detta förslag är uppenbara.

Region Örebro län efterfrågar här förtydliganden gällande dels hur detta ska genomföras och dels hur kvaliteten i den uppsökande verksamheten ska kunna säkerställas. Följdfrågorna är bland annat: Hur ska prioriteringen av detta kunna

säkras i kommunerna? Hur ska det säkerställas att kommunen ordnar munhälsoutbildning? Kommer det att bli ”tvingande”? Region Örebro län tolkar att utredningen kritiserar kommunens nuvarande omhändertagande gällande munhälsa och ändå lägger utredningens förslag ansvaret helt på kommunen utan ytterligare finansiering.

En konkret utmaning med stora risker i detta förslag är patienter som saknar tandvårdskontakt och behöver en tandläkarundersökning för att kunna hamna under det statliga selektiva stödet. Hur ska dessa personer nu ta sig in i tandvården? Idag finns i vissa regioner en väntetid på flera år för att få en undersökning utförd. Dessa patienter står utanför stödet och är inte en prioriterad patientgrupp. Region Örebro län vet att de mest utsatta patienterna inte kommer att klara av att ta de kontakter som krävs för att hamna inom det selektiva stödet. De fångas idag i stor utsträckning upp av den uppsökande verksamhet som nu riskerar försvinna.

Kapitel 11: Alternativa modeller för ett nytt eller justerat statligt högkostnadsskydd

Region Örebro län önskar förtydliganden gällande förslagen om alternativa modeller för ett statligt högkostnadsskydd då dynamiska effekter förväntas bli påtagliga vid tre av förslagen. Med det underlag som nu finns bedömer Region Örebro län att alternativ 2 *Öppenvårdsmodell med två beloppsgränser* har förutsättningar att leda till en mer jämlik tandvård än idag. Detta förutsatt att nuvarande struktur för ersättningsnivåer, 50 respektive 85 procent, behålls och den lägsta karensnivån till 1200 kronor sänks. För att detta ska kunna skapa en möjlighet till ett mer jämlikt ekonomiskt ersättningssystem än idag bör det dock kombineras med införandet av en rad sjukdomsbehandlande åtgärder i tandhälsoplanen.

Kapitel 12: Kostnadsberäkningar, finansieringsförslag och övriga konsekvenser

Region Örebro län bedömer risken som stor för att den ekonomiska kalkylen för att kunna finansiera förslagen, det vill säga sänkt åldersgräns och borttagande av nuvarande ATB och STB, inte håller. Region Örebro län hänvisar här till den optimistiska kalkylen med förlängd avgiftsfri barn och ungdomstandvård.

Region Örebro län bedömer finansieringsförslagen som otillräckliga för att kunna säkerställa en jämlik tandvård. Det finns i denna utredning inga finansieringsförslag som kan ändra på det faktum att den privata tandvården inte har några ekonomiska incitament för att ta hand om stora patientgrupper i glesbygd, barn och unga vuxna samt vuxna med särskilda behov. Om lönsamheten minskar på grund av prisreglering blir det folktandvården som får ta hand om dessa patientgrupper, vilket i sin tur sannolikt leder till att den offentliga tandvården får sämre ekonomi. Idag är det, på

grund av den låga ersättningen, svårt att få privata vårdgivare att behandla fler barn, inte minst med ortodontiska behandlingsbehov. Många regioner går med förlust inom barntandvården. Detta är ett ohållbart finansieringssystem som denna utredning tyvärr inte tar itu med på allvar.

Region Örebro län önskar förtydliganden när det gäller säkerställandet att kunskapen på Försäkringskassan om den nya tandhälsoplanen och ett nytt reglerat tandvårdsstöd blir större än den har varit om STB. Hur menar utredningen att en jämlig hantering av tandhälsoplan ska garanteras? Idag ligger STB under Försäkringskassan och det är fortfarande få som utnyttjar bidraget, detta sett i relation till det antal som beräknades vid införandet år 2013. Det vittnar om att kunskapen om det stöd som hanteras av Försäkringskassan är lågt hos både vårdgivare och patienter.

Kapitel 13: Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Region Örebro län föreslår att ikraftträdandet av föreslagna förändringar inte sker samtidigt utan gradvis. Oavsett rytm på ikraftträdandet kommer förslagen kräva omfattande resurser i form av utbildningsinsatser, förändringar av riktlinjer, ledningssystem, journalsystem etc, vilket kan få påtagligt negativa följder för tandvården under införandet. En gradvis övergång är då högst rimlig.

Kapitel 14: Författningskommentar

Region Örebro län anser att föreslaget tillägg i tandvårdslagen 5 § ”om det är motiverat av kvalitets- eller effektivitetsskäl får vården koncentreras geografiskt” (s 942) i grunden är bra. Det kan när motiverat främja kostnadseffektivitet och i vissa fall kan det vara en nödvändig åtgärd för att kunna bedriva en jämlig, högkvalitativ och kostnadseffektiv tandvård även till invånare boende på mindre orter. Samtidigt är skrivningen principiellt problematisk dels då den inkräktar på det kommunala självbestämmandet och dels för att den skulle kunna leda till att politiker får stöd i tandvårdslagen för att inte bedriva tandvård i glesbygd då det kan vara svårt att uppnå god kvalitet och effektivitet. Det blir därför viktigt att följderna av denna skrivning och den utveckling som den fångar utvärderas inte bara på regional utan även nationell nivå för att utröna hur detta påverkar utvecklingen och säkerställandet av en jämlig tandvård.

För Region Örebro län

Andreas Svahn
Regionstyrelsens ordförande

Rickard Simonsson
Regiondirektör

När behovet får styra

– ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa

Vol. 1

BETÄNKANDE AV
UTREDNINGEN OM
JÄMLIK TANDHÄLSA

391 (1709)

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2021:8

När behovet får styra

– ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa

Vol. 1

Betänkande av Utredningen om jämlik tandhälsa

Stockholm 2021

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2021:8

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Omslagsbild: Martin Färnsten

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2021

ISBN 978-91-525-0026-2

ISSN 0375-250X

Till statsrådet Lena Hallengren

Regeringen beslutade den 8 mars 2018 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda och lämna förslag till hur tandvårdssystemet kan utvecklas för att bli mer resurseffektivt och jämlikt. Föreslagna förändringar ska gynna en regelbunden och förebyggande tandvård och syfta till att minska skillnaderna i tandhälsa i befolkningen (dir. 2018:16).

Tilläggsdirektiv beslutades av regeringen den 9 januari 2020 med innebörden att uppdraget till utredningen utvidgades till att utreda och föreslå en ny reglering för tandvård till personer med särskilda behov av tandvårdsinsatser (dir. 2020:1).

Ett ytterligare tilläggsdirektiv beslutades den 5 november 2020 med innebörden att utreda och föreslå alternativa modeller för ett nytt eller justerat statligt högkostnadsskydd som i sin utformning tar ett första steg för att bli mer likt hälso- och sjukvårdens system i syfte att stärka skyddet mot höga tandvårdskostnader, gynna en regelbunden och förebyggande tandvård och uppnå en mer jämlik tandhälsa och ett mer resurseffektivt tandvårdssystem (dir. 2020:115).

Utredningen har antagit namnet Utredningen om jämlik tandhälsa.

Den före detta riksdagsledamoten Veronica Palm förordnades att från och med den 8 mars vara särskild utredare. Som sakkunniga förordnades den 9 april 2018 kanslirådet Anna Hedin, Socialdepartementet samt departementssekreteraren Daniel Olai, Finansdepartementet. Som experter förordnades den 9 april områdeschefen Jan Bouveng, Försäkringskassan, utredaren Jakob Larsson, Folkhälsomyndigheten, verkställande direktören Eva Ljung, Folktandvårdsföreningen, enhetschefen Gun-Britt Lundin, Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, näringspolitiska chefen Lars Olsson, Privattandläkarna, sakkunniga Hilda Ralsmark, Konkurrensverket, experten Agneta Rönn, Sveriges Kommuner och Regioner samt enhetschefen Elisabeth Wårnberg Gerdin, Socialstyrelsen. Vidare förordnades den 6 augusti tillsynstandläkaren Johan Blomgren, Inspektionen för vård- och omsorg, som expert i utredningen.

Departementssekreteraren Daniel Olai entledigades från sitt uppdrag som sakkunnig den 4 september 2019. Den 5 september förordnades ämnesrådet Sverker Lönnerholm, Finansdepartementet, som sakkunnig i utredningen. Den 4 september entledigades utredaren Jakob Larsson från sitt uppdrag som expert i utredningen. Den 5 september förordnades utredaren Ellen Wolf, Folkhälsomyndigheten, som expert i utredningen. Den 17 februari 2020 entledigades experten Agneta Rönn från sitt uppdrag som expert i utredningen. Den 17 februari 2020 förordnades handläggaren Gunilla Thörnwall Bergendahl, Sveriges Kommuner och Regioner samt bedömnings- tandläkaren Hans Flodin, Svensk Förening för Orofacial Medicin, som experter i utredningen. Den 18 juni 2020 entledigades områdes- chefen Jan Bouveng från sitt uppdrag som expert i utredningen och samma datum förordnades den försäkringsodontologiske koordinat- orn Lars Sjödin, Försäkringskassan, att vara expert i utredningen.

Ämnesrådet Martin Färnsten anställdes den 19 mars 2018 som sekreterare i utredningen med funktionen att vara huvudsekreterare. Den 1 maj 2018 anställdes juristen Marie Forssell samt departements- sekreteraren Patrik Zetterberg som sekreterare i utredningen. Den 1 mars 2020 deltidanställdes tandläkaren Barbro Hjärpe som sekre- terare i utredningen. Från och med den 1 mars 2020 anlätades tandläkaren Pia Gabre att som konsult utföra vissa arbetsuppgifter i utredningen.

Utredningens sakkunniga och experter har under hela utrednings- arbetet bidragit med värdefulla och konstruktiva synpunkter. Till betänkandet biläggs ett särskilt yttrande från Lars Olsson, Privat- tandläkarna. Utöver detta särskilda yttrande har utredningens sak- kunniga och experter uttryckt avvikande uppfattningar i enskilda frågor. När begreppet utredningen används i betänkandet avses den särskilda utredaren samt sekretariatet. Den särskilda utredaren svar- ar ensam för innehållet i betänkandet.

I och med detta betänkande (SOU 2021:8) är uppdraget slutfört.

Stockholm i mars 2021

Veronica Palm

/Martin Färnsten
Marie Forssell
Patrik Zetterberg
Barbro Hjärpe
Pia Gabre

Innehåll

Sammanfattning	25
1 Författningsförslag	53
1.1 Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	53
1.2 Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	59
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd	65
1.4 Förslag till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).....	82
1.5 Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)	83
1.6 Förslag till förordning om regionalt tandvårdsstöd i samverkan med hälso- och sjukvården för vuxna med särskilda behov	84
1.7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1984:908) om vissa statsbidrag för sjukvård m.m.....	88
1.8 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2003:766) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration	89
1.9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:1206) med instruktion för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	92
1.10 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2008:193) om statligt tandvårdsstöd.....	93

1.11	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2008:194) om tandhälsoregister hos Socialstyrelsen	111
2	Utredningens uppdrag och arbetssätt	113
2.1	Uppdraget	113
2.2	Arbetsätt	114
2.2.1	Expert- och sakkunniggrupp samt referensgrupper	114
2.2.2	Hearings och verksamhetsbesök	116
2.2.3	Övriga möten och arrangemang	116
2.2.4	Konferenser med workshops	117
2.3	Några reflektioner och kommentarer till uppdraget	117
2.4	Några frågor som enligt utredningen kan behöva utredas vidare	119
2.4.1	Tillståndsplikt	119
2.4.2	Lärosätenas förutsättningar att bedriva tandläkar- och tandhygienistutbildningar	120
2.4.3	Upphandling av regionfinansierad tandvård	120
2.4.4	Reformering av tandvårdslagstiftningen	121
2.4.5	Övrigt	123
2.5	Några centrala ord och begrepp	123
2.5.1	Oral hälsa och tandhälsa	123
2.5.2	Tandvård	125
2.5.3	Jämlig tandvård	126
2.5.4	Tandvårdssystemet	127
2.5.5	Utredningens definition av ett jämlikt tandvårdssystem	127
2.5.6	Tandvårdsförsäkring	128
2.5.7	Regioner och landsting	129
2.5.8	Ordlista	129
2.5.9	Förkortningar	131
2.6	Betänkandets disposition	131

3	Omvärldsfaktorer som påverkar tandhälsan och tandvården.....	133
3.1	Inledning.....	133
3.2	Den demografiska utvecklingen.....	133
3.3	Urbaniseringen.....	135
3.4	Migrationen.....	136
3.5	Välfärdssystemets utveckling och skillnader i livsvillkor ...	138
3.6	Ekonomisk fördelning, inkomster och förmögenheter.....	139
3.7	Förändrade levnadsvanor och konsumtionsmönster	141
3.7.1	Om barn och ungas matvanor	141
3.7.2	Sötsaker, godis och socker	142
3.7.3	Läsk och energidryck	143
3.7.4	Tobaksbruk	144
3.8	Covid-19-pandemin	145
4	Det svenska tandvårdssystemet.....	149
4.1	Det svenska tandvårdssystemets uppbyggnad	149
4.1.1	Gränsen mellan tandvård och övrig hälso- och sjukvård.....	150
4.1.2	Gränsen mellan rent estetisk tandvårdsbehandling och övrig tandvård	151
4.2	Tandvård till barn och unga vuxna.....	153
4.2.1	Framväxten av tandvårdsstöden till barn och unga vuxna	153
4.2.2	Dagens avgiftsfria tandvård till barn och unga vuxna	155
4.2.3	Tandvårdens ersättning och den tandvård som omfattas.....	156
4.3	Det statliga tandvårdsstödet.....	157
4.3.1	Framväxten av det statliga tandvårdsstödet.....	157
4.3.2	Dagens statliga tandvårdsstöd	161
4.3.3	Allmänt tandvårdsbidrag.....	162
4.3.4	Särskilt tandvårdsbidrag till vissa riskgrupper	162

4.3.5	Referenspriser.....	164
4.3.6	Skyddet mot höga kostnader.....	165
4.3.7	Avtal om abonnemangstandvård.....	166
4.4	Specialisttandvård	167
4.4.1	Framväxten av specialisttandvården.....	167
4.4.2	Dagens specialisttandvård.....	168
4.5	Regionernas särskilda tandvårdsstöd till vuxna	170
4.5.1	Särskilt tandvårdsstöd för oralkirurgiska åtgärder	171
4.5.2	Särskilt tandvårdsstöd som ett led i sjukdomsbehandling, under en begränsad tid	173
4.5.3	Särskilt tandvårdsstöd för personer med en långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning	177
4.5.4	Särskilt tandvårdsstöd för extremt tandvårdsrädda personer.....	182
4.5.5	Särskilt tandvårdsstöd för utbyte av tandfyllningar.....	183
4.5.6	Särskilt tandvårdsstöd för uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård för äldre och funktionshindrade	184
4.5.7	Tandvård till asylsökande och papperslösa.....	189
4.6	Andra stödformer för tandvård	191
4.6.1	Tandvård genom ekonomiskt bistånd	191
4.6.2	Tandvård via avtal och försäkringar	192
4.6.3	Organisationers bistånd till personer som inte har råd	194
4.6.4	Tandvård inom Försvarmakten	197
4.6.5	Tandvård inom Kriminalvården	197
4.7	Olika modeller för vårdgivarens ersättning från tandvårdssystemet.....	199
4.7.1	Kapitering inom tandvård till barn och unga vuxna.....	199
4.7.2	Ersättning per åtgärd inom statligt tandvårdsstöd	200
4.7.3	Ersättning per åtgärd inom särskilda tandvårdsstöden	201

4.8	Patientens ställning.....	201
4.8.1	När patienten inte blir nöjd	205
4.8.2	När behandlingens kvalitet brister	207
4.8.3	När patienten blir skadad.....	207
4.8.4	Avtalsförhållandet mellan patient och vårdgivare inom det statliga tandvårdsstödet.....	208
4.8.5	Patienternas kunskap om sin tandhälsa och om tandvårdssystemet.....	209
4.9	Nationella riktlinjer för tandvård.....	210
5	Tandhälsan i Sverige – utveckling och nuläge	213
5.1	Inledning.....	213
5.2	De vanligaste orala sjukdomarna.....	214
5.2.1	Karies är en av de vanligaste infektionssjukdomarna.....	214
5.2.2	En av tio personer har allvarlig parodontit	214
5.2.3	Erosion är ett allt vanligare tillstånd.....	215
5.3	Tandhälsans utveckling – en historisk översikt	216
5.4	Mått på tandhälsan i befolkningen.....	217
5.4.1	Antal kvarvarande och intakta tänder	218
5.4.2	Index för kariesförekomst	219
5.4.3	Kariesförekomst bland de svårast sjuka – SiC-index.....	220
5.4.4	Andel patienter med förekomst av parodontit	220
5.4.5	Patientens upplevelser av den egna tandhälsan....	221
5.4.6	Samband mellan tandhälsa och övrig hälsa	222
5.4.7	Levnadsvanor och tobaksanvändning.....	223
5.5	Barn och unga vuxnas tandhälsa.....	224
5.5.1	Positiv kariesutveckling bland barn men trendbrott för 6-åringar	224
5.5.2	Små skillnader i kariesförekomst mellan könen ..	226
5.5.3	Viss regional skillnad i kariesförekomst.....	226
5.5.4	Barn med karies har ytterligare ökat sin kariesförekomst	227
5.5.5	Kariesförekomsten bland små barn med mest sjukdom varierar över landet.....	229

5.5.6	Socioekonomi har betydelse för skillnader i barns tandhälsa	230
5.6	Kvarvarande och intakta tänder bland vuxna.....	230
5.6.1	Förbättrad tandhälsa bland unga vuxna 20–23 år ..	231
5.6.2	Befolkningen har fler kvarvarande tänder	233
5.6.3	Inga tydliga skillnader mellan kvinnor och män.....	235
5.6.4	Fler kvarvarande tänder bland äldre patienter	235
5.6.5	Skillnader i tandhälsa på befolkningsnivå minskar över tid men ökar med ålder	236
5.6.6	Inkomst har större betydelse för skillnader i tandhälsa bland äldre än bland yngre	238
5.6.7	Sämre tandhälsa för patienter med särskilt tandvårdsstöd	238
5.6.8	Socioekonomisk position har betydelse för tandhälsan	240
5.6.9	Tandhälsan hos nyanlända	244
5.7	Förekomst av karies hos vuxna.....	245
5.7.1	Historisk utveckling av kariesförekomsten visar på stadig förbättring under lång tid	245
5.7.2	Kariesförekomsten fortsätter att minska.....	247
5.8	Förekomst av parodontit bland vuxna	248
5.8.1	Förekomsten av parodontit har under lång tid minskat	248
5.8.2	Förekomsten av parodontit har ökat under 2010-talet	250
5.9	Den självskattade tandhälsan har förbättrats	250
5.9.1	Kvinnor och unga har bättre självskattad tandhälsa	251
5.9.2	Inkomst är en viktig faktor för den upplevda tandhälsan	252
5.9.3	Stora skillnader i självskattad tandhälsa mellan socioekonomiska grupper.....	253
5.9.4	Funktionsnedsättning och upplevd tandhälsa.....	255
5.9.5	Levnadsvanors betydelse för tandhälsan.....	256
5.9.6	Samband mellan upplevd tandhälsa och risk för oral sjukdom.....	257

5.10	Svensk tandhälsa är bra i ett internationellt perspektiv	258
5.10.1	Få personer med ett ej uppfyllt tandvårdsbehov i Sverige.....	259
5.10.2	En nordisk jämförelse av ej uppfyllt tandvårdsbehov.....	261
6	Svensk tandvård – utveckling och nuläge	263
6.1	Inledning.....	263
6.2	Register och undersökningar om tandvård och tandhälsa	264
6.2.1	Goda möjligheter till uppföljning av tandvård i det statliga tandvårdsstödet	265
6.2.2	Ingen sammanhållen uppföljning av den regionalt finansierade tandvården.....	265
6.2.3	Tandhälsoregistret har medfört förbättrade möjligheter att studera tandhälsans utveckling ...	266
6.2.4	FASIT används för att studera effekterna av tandvårdsreformer.....	267
6.2.5	Svenskt kvalitetsregister för Karies och Parodontit	268
6.2.6	Inget rikstäckande register för tandvård till barn och unga vuxna.....	269
6.3	Finansiering av tandvårdssystemets olika delar	269
6.3.1	Stabil utveckling av tandvårdskostnaderna	270
6.3.2	Finansiering inom det statliga tandvårdsstödet...	272
6.3.3	Regionfinansierad tandvård	275
6.4	Tandvårdsbranschen	282
6.4.1	Hälften av landets behandlare arbetar privat och hälften offentligt.....	283
6.4.2	Trend mot fler behandlare och färre vårdgivare i tandvården.....	285
6.4.3	Utförare inom tandvården	286
6.4.4	Den privata marknaden utvecklas mot allt färre vårdgivare men ökar sin omsättning.....	293
6.4.5	Folktandvården går med underskott i vissa regioner	296

6.4.6	Abonnemangstandvården omsätter en och en halv miljard kronor.....	297
6.5	Personalen i tandvården	298
6.5.1	De med tandvårdsutbildning är i stor utsträckning yrkesverksamma inom tandvården ..	300
6.5.2	Tandvården är en kvinnodominerad bransch	301
6.5.3	Tandvårdens personal blir allt äldre – och yngre	302
6.5.4	Antalet som examineras från tandvårdsutbildningarna varierar från år till år	304
6.5.5	Få tandhygienistlegitimationer utfärdades år 2019.....	305
6.5.6	Antalet privat anställda specialisttandläkare ökar	307
6.5.7	Fler behandlare i tandvården men många är nyligen examinerade	307
6.5.8	Regionala skillnader i tillgängligheten till behandlare.....	308
6.5.9	Tandvården upplever en brist på personal	314
6.6	Patienter inom tandvård till barn och unga vuxna.....	317
6.6.1	Listning sker vanligtvis vid 3 års ålder	318
6.6.2	De flesta barn besöker tandvården regelbundet.....	319
6.6.3	Regionala skillnader i hur ofta barn besöker tandvården	321
6.6.4	Besök för personer 20–23 år.....	321
6.7	Patienter inom statligt tandvårdsstöd	322
6.7.1	Regionala skillnader i besöksfrekvens.....	323
6.7.2	Ekonomi och socioekonomi har betydelse för besöksmönstret	326
6.7.3	Generell trend mot lägre besöksfrekvens i tandvården	327
6.7.4	En patient besöker tandvården i snitt två gånger per år	328
6.7.5	Vilka åtgärder utförs?	331
6.7.6	Relationen mellan basundersökning och efterföljande behandling.....	333

6.7.7	Vilka blir undersökta mer än statistiskt förväntat?	338
6.7.8	De som endast besöker tandvården vid akuta besvär.....	341
6.7.9	Patienternas behandlingspanorama förändras	345
6.7.10	Tandvårdskostnaden skiljer sig stort mellan patienter	353
6.7.11	Vilka tar del av det statliga högkostnadsskyddet? ..	359
6.7.12	Patienternas kännedom om ATB	364
6.7.13	Patienternas nyttjande av STB.....	368
6.7.14	Felaktiga utbetalningar i det statliga tandvårdsstödet.....	372
6.8	Patienter med abonnemangstandvård.....	373
6.8.1	Abonnemangstandvården ökar i omfattning	374
6.8.2	Unga kvinnor är mest benägna att ingå avtal om abonnemangstandvård	374
6.8.3	Regionerna tillämpar modellen i varierande grad	376
6.8.4	Abonnemangstandvård är mindre vanligt i socioekonomiskt utsatta grupper	377
6.8.5	Låg sjukdomsrisk bland patienter med abonnemang.....	379
6.9	Patienter inom särskilt tandvårdsstöd	380
6.9.1	Patienter inom oralkirurgiska åtgärder	382
6.9.2	Patienter inom nödvändig tandvård och uppsökande verksamhet.....	382
6.9.3	Patienter med långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning	385
6.9.4	Patienter med tandvård som led i sjukdomsbehandling.....	389
6.9.5	Personer med särskilt stöd besöker tandvården oftare.....	390
6.9.6	Tandvård för extremt tandvårdsrädda personer och utbyte av tandfyllningar.....	392
6.9.7	Behandlingspanoramat för patienter med mer långvarigt särskilt stöd	392
6.9.8	Kostnad per patient inom det särskilda tandvårdsstödet.....	395

6.10	Patienter som erbjuds sådan tandvård som inte kan anstå.....	397
6.11	De som inte besöker tandvården	399
6.11.1	En av tio vuxna har inte besökt tandvården på tio år	399
6.11.2	Grupper med sämre tandhälsa är överrepresenterade bland de som inte nyttjar tandvårdsstödet	401
6.11.3	Personer som uppger att de inte besöker tandvården trots behov	403
6.12	Prisutveckling på tandvårdsmarkanden.....	404
6.12.1	Ersättning till vårdgivare för tandvård till barn och unga vuxna.....	404
6.12.2	Utvecklingen av vårdgivarpriserna i det statliga tandvårdsstödet	407
6.12.3	Höjt ATB minskade patienternas kostnadsandel... ..	416
6.12.4	Kostnader enligt statistiken och de kostnader som inte syns	417
6.13	Svensk tandvård i ett internationellt perspektiv	419
7	Förutsättningar för vårdgivare, medarbetare och patienter i tandvården.....	423
7.1	Tandvårdens uppdrag och ansvar	424
7.1.1	En god tandhälsa och tandvård på lika villkor för hela befolkningen	424
7.1.2	Etiska principer inom tandvård.....	426
7.1.3	Regionala variationer i samverkan mellan offentlig och privat verksamhet	430
7.1.4	Utveckla arbetet med förebyggande insatser utanför klinikerna.....	435
7.1.5	Regionens ansvar för invånarnas tillgång till tandvård	437
7.1.6	Folktandvårdens särskilda ansvar för barn och unga vuxna	439
7.1.7	Folktandvårdens särskilda ansvar för specialisttandvården	440
7.1.8	Patientens behov av information	442

7.2	Tandvårdsmarknadens villkor	448
7.2.1	Den tudelade tandvårdsmarknaden	448
7.2.2	Olika ersättningsmodeller påverkar intresset och vilken tandvård som erbjuds	453
7.2.3	Regionens beslut påverkar förutsättningarna för all tandvård som utförs i regionen	460
7.2.4	Att jämföra pris och kvalitet	465
7.2.5	Prissättningens betydelse för en jämlik tandvård	472
7.3	Tandvårdens medarbetare	480
7.3.1	Några övergripande iakttagelser	480
7.3.2	Tandvården upplever personalbrist trots att behandlarna är fler	482
7.3.3	Inte påtagligt färre behandlare i de mest glesbefolkade länen – och inte heller större vårdtyngd	484
7.3.4	Kompetensförsörjningsproblemen kräver en förändrad organisation och nya arbetsätt	487
7.3.5	Tandvården bör ges möjlighet att medverka i initiativ på kompetensförsörjningsområdet	493
7.3.6	Ökad digitalisering kan fortsätta att bidra till ökad resurseffektivitet	495
7.3.7	Bristande samverkan mellan tandvård och övrig hälso- och sjukvård trots lagreglerat ansvar och goda juridiska förutsättningar	496
7.3.8	Bristande kvalitetsuppföljning utgör ett hinder för jämlik tandvård	498
7.3.9	Andra förutsättningar för kvalitetsutveckling och kunskapsstyrning i tandvården än i hälso- och sjukvården	501
7.3.10	Bristfälliga kunskaper om tandvårdssystemet och om journalsystemens uppbyggnad	504
7.4	Bedömningar och förslag	507
7.4.1	Inför etiska principer för tandvårdens prioriteringar	507
7.4.2	Inför principer för den offentligt finansierade tandvårdens organisering	516

7.4.3	Privata vårdgivare ska vid anmodan samverka med regionen i planeringen av tandvården	521
7.4.4	Tandvård ska stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet	524
7.4.5	Tandvårdens utvecklings- och förändringsarbete bör stimuleras	527
7.4.6	Vårdgivarens ansvar för information till patienten tydliggörs	530
7.4.7	Behandlarens tillvägagångssätt vid tillämpning av det statliga tandvårdsstödet tydliggörs.....	539
7.4.8	Regionen och inte folktandvården ska ansvara för tandvård för barn och unga vuxna samt specialisttandvård för vuxna	540
7.4.9	Avgifter vid uteblivande samt ersättning för tandvård som inte är regionens ansvar.....	541
8	Barn och unga vuxna.....	545
8.1	Höjd åldersgräns för tandvård till barn och unga vuxna innebär ett större åtagande för regionerna.....	546
8.2	Andra förutsättningar för datainsamling om barns och unga vuxnas tandvård och tandhälsa	547
8.2.1	Bristfälliga nationella data om annan oral ohälsa än karies hos barn och unga vuxna	547
8.2.2	Bristfällig kunskap om vilken tandvård som barn och unga vuxna får.....	548
8.3	Bättre tandhälsa bland barn men alltjämt kvarstår skillnader mellan grupper.....	550
8.3.1	Tandhälsan bland barn har förbättrats under lång tid	550
8.3.2	Indikationer på ökad ojämlikhet i yngre barns tandhälsa.....	551
8.3.3	Familiens socioekonomiska situation har betydelse för tandhälsan bland barn och unga vuxna.....	551
8.4	Unga vuxna mellan 20 och 23 år gör fler besök i tandvården efter den höjda åldersgränsen.....	553

8.5	Barn och unga vuxna som uteblir från tandvården.....	554
8.6	Regionala skillnader i tandvård till barn och unga vuxna ...	556
8.6.1	Innebörden av tandvård som är nödvändig för att uppnå ett funktionellt och utseendemässigt godtagbart resultat	556
8.6.2	Regionerna tillämpar olika revisionsintervall.....	557
8.6.3	Förebyggande insatser ser olika ut över landet ...	559
8.6.4	Utredningens sammanfattande bedömning.....	560
8.7	Tandvård till barn och unga vuxna som är folkbokförda i en annan region	560
8.7.1	Ungefär 10 procent är inte skrivna på sin studieort	562
8.7.2	Problemen med utomlänstandvård har aktualiserats av den höjda åldersgränsen för avgiftsfri tandvård.....	563
8.8	Avgiftsfri tandvård till unga vuxna – några sammanfattande iakttagelser	563
8.8.1	Positiv utveckling av tandhälsan bland unga vuxna	563
8.8.2	Effekter av höjd åldersgräns för avgiftsfri tandvård.....	564
8.8.3	Fler besök i tandvården efter reformen – men finns det ett behov?	565
8.8.4	Den höjda åldersgränsen har påverkat regionernas organisering av tandvården.....	566
8.8.5	Systematisk riskgruppering kan bidra till en effektivare fördelning av tandvårdens resurser....	566
8.9	Bedömningar och förslag.....	568
8.9.1	Avgiftsfri tandvård till barn och unga vuxna ska erbjudas till och med det år de fyller 19 år.....	568
8.9.2	Riskbedömning av barn och unga vuxna.....	571
8.9.3	Data om barn och unga vuxnas tandhälsa och tandvård till tandhälsoregistret	573
8.9.4	Nationella riktlinjer bör omfatta barn och unga vuxna	577

9	Vuxna utan särskilda behov.....	579
9.1	Analys.....	579
9.1.1	Vuxnas tandhälsa förbättras – men skillnaderna mellan grupper kvarstår	580
9.1.2	Både lägre besöksfrekvens och sämre tandhälsa bland personer med svag socioekonomisk position.....	581
9.1.3	Besöksfrekvens och konsumtionsmönster återspeglar inte fullt ut befolkningens behov.....	582
9.1.4	Inga betydande könsskillnader i tandhälsa – men kvinnor konsumerar mer tandvård än män.....	584
9.1.5	Fler besöker endast tandvården akut	585
9.1.6	Äldre konsumerar mer tandvård än yngre – och har sämre tandhälsa	586
9.1.7	Skyddet mot höga kostnader har en omfördelande effekt mellan inkomstgrupper.....	587
9.1.8	ATB har en begränsad stimulerande effekt för förebyggande och regelbunden tandvård.....	588
9.1.9	Flera samverkande faktorer bakom beslut att avstå tandvård.....	589
9.1.10	Abonnemangstandvårdens grundprinciper viktiga att bibehålla och utveckla	591
9.1.11	Tendens till överkonsumtion av basundersökningar	591
9.1.12	Målen i 2008 års tandvårdsreform alltså ändamålsenliga för att nå ett mer jämlikt tandvårdssystem.....	594
9.2	Bedömningar och förslag	595
9.2.1	Enhetlig individuell riskbedömning.....	595
9.2.2	Tandhälsoplan ska ersätta ATB, STB och undersökningsprotokoll	600
9.2.3	Tandhälsoplan, behandlingsplan och annan information om utförd tandvård ska tillgängliggöras via e-tjänsten Mina sidor	630
9.2.4	Försäkringskassan ska kontrollera att patienten erbjuds tandhälsoplan och skriftlig behandlingsplan.....	634

9.2.5	Patienter kan stödja Försäkringskassan i arbetet med att stävja fusk och bedrägerier	639
9.2.6	Myndigheters ansvar för utveckling, reglering och implementering av reformerna	639
10	Vuxna med särskilda behov.....	645
10.1	Funktionsnedsättning påverkar såväl upplevd som faktisk tandhälsa negativt	646
10.2	Personer med långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning konsumerar mer tandvård.....	647
10.3	Analys av brister och tillämpningsproblem med dagens särskilda tandvårdsstöd samt särskilt tandvårdsbidrag	648
10.3.1	Patienten saknar kunskap om de särskilda tandvårdsstöden som dessutom är svåra att förstå.....	649
10.3.2	Systemet är komplext och saknar detaljerade regler vilket ger variationer mellan regionerna	651
10.3.3	Det vetenskapliga stödet för vilka grupper som har särskilda behov är bristfälligt.....	652
10.3.4	Bristande kunskap om patientgruppers behov kan medföra felaktig exkludering eller inkludering	653
10.3.5	Glappet mellan regionalt och statligt tandvårdsstöd.....	654
10.3.6	Tillämpningssvårigheter inom respektive regionalt särskilt stöd	655
10.3.7	Regionernas erfarenheter behöver tillvaratas.....	672
10.4	Principiella utgångspunkter för ett reformerat selektivt stöd	673
10.4.1	Utredningens överväganden	676
10.4.2	Att skapa ett selektivt stöd som når avsedda patienter och som är lättare att tillämpa och följa upp	680
10.4.3	Målgrupp för selektivt stöd.....	682
10.4.4	Sköra äldre med ännu inte identifierat omsorgsbehov.....	685

10.5	Förslag om ett nytt selektivt tandvårdsstöd som en del av det statliga tandvårdsstödet.....	686
10.5.1	Skäl till förslaget om ett nytt selektivt stöd som en del av det statliga tandvårdsstödet	688
10.5.2	Bedömning av möjliga nackdelar med förslaget	693
10.5.3	Sammanvägd bedömning avseende ett förändrat huvudmannaskap	697
10.5.4	Myndigheternas ansvar för utveckling, reglering och administration.....	699
10.5.5	Hur det statliga tandvårdsstödet ska fungera för patienter i behov av selektivt stöd.....	706
10.5.6	Patienter som är 85 år och äldre ska omfattas av samma regler om patientavgift inom selektivt stöd	711
10.5.7	Bättre förutsättningar för att ett selektivt tandvårdsstöd ska nå avsedda patienter	712
10.5.8	Bättre förutsättningar för ökad kännedom om selektivt tandvårdsstöd	716
10.5.9	Bättre förutsättningar för enkel tillämpning och uppföljning med en minskad administrativ börda	719
10.5.10	Fortsatt fast åtgärdsersättning till vårdgivaren för patienter med selektivt stöd	723
10.6	Ett selektivt stöd för basal tandvård under lång tid	726
10.6.1	Målgrupp för ett långvarigt stöd för basal tandvård	728
10.6.2	Tillvägagångssätt för att få tillhörighet till långvarigt stöd för basal tandvård	730
10.6.3	Regler för tillämpning.....	746
10.6.4	Tandvård som omfattas av basal tandvård för lång tid	748
10.7	Uppsökande verksamhet upphör	751
10.7.1	Regionens ansvar för munvårdsutbildning till personal inom kommunalt finansierad omsorgsverksamhet ska upphöra	753

10.8	Ett selektivt stöd för viss behandling under viss tid	756
10.8.1	Målgrupp för stöd för viss behandling, under viss tid.....	759
10.8.2	Tillvägagångssätt för att pröva tillhörighet till selektivt tandvårdsstöd för viss behandling under viss tid.....	764
10.8.3	Regler för tillämpning	766
10.8.4	Tandvård som omfattas av selektivt stöd för viss behandling under viss tid	769
10.9	Särskilt tandvårdsbidrag upphör.....	773
10.10	Regionalt tandvårdsstöd i samverkan med hälso- och sjukvården för vuxna med särskilda behov.....	775
10.10.1	Målgrupp för regionernas tandvårdsstöd i samverkan med hälso- och sjukvården.....	780
10.10.2	Regler för tillämpning	788
10.10.3	Behandlingar som omfattas.....	791
10.10.4	Nationella data om vad som utförts	796
10.11	Fördelning av patienter med särskilda behov – en jämförelse mellan nuvarande system och utredningens förslag	798
11	Alternativa modeller för ett nytt eller justerat statligt högkostnadsskydd	805
11.1	Utredningens bedömning av förutsättningarna att utföra tilläggsuppdraget.....	805
11.1.1	Kommittéförordningens finansieringskrav.....	806
11.1.2	Nuvarande reglering av skyddet mot höga kostnader.....	807
11.1.3	Utredningens tids- och resursmässiga förutsättningar.....	809
11.2	Ett högkostnadsskydd mer likt hälso- och sjukvårdens system – vad betyder det?	809
11.2.1	Tandhälsa i det folkhälsopolitiska arbetet.....	812
11.2.2	Allmänt om nuvarande högkostnadsskydd.....	813
11.2.3	Om dynamiska effekter	816

11.2.4	Alternativa modeller för ett nytt eller justerat högkostnadsskydd.....	817
11.2.5	Fasta beloppsgränser eller indexering.....	841
11.2.6	Alternativ till ett statligt högkostnadsskydd – kompletterande beräkningar och diskussion....	843

12 Kostnadsberäkningar, finansieringsförslag och övriga konsekvenser 853

12.1	Förutsättningar för beräkningarna	854
12.1.1	FASIT som underlag för beräkningar av kostnader i det statliga tandvårdsstödet	855
12.1.2	Antaganden för beräkningar av kostnader för det nya selektiva tandvårdsstödet	857
12.1.3	Beräkning av framtida tandvårdskostnader givet ett oförändrat regelverk.....	859
12.1.4	Två beräkningsmetoder för uppskattning av kostnader för vissa reformer.....	860
12.1.5	Osäkerhet i kostnadsberäkningarna.....	862
12.2	Kostnadsberäkningar och ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag	863
12.2.1	Sammanfattning av de ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag	865
12.2.2	Totala effekter av införandet av tandhälsoplan ...	866
12.2.3	Totala effekter av nytt statligt selektivt tandvårdsstöd	867
12.2.4	Totala effekter av generellt statligt tandvårdsstöd till personer 20 år och äldre.....	870
12.2.5	Ekonomiska konsekvenser för staten	872
12.2.6	Ekonomiska konsekvenser för regionerna	873
12.2.7	Ekonomiska konsekvenser för patienter med generellt statligt tandvårdsstöd	874
12.2.8	Ekonomiska konsekvenser för patienter med selektivt statligt tandvårdsstöd.....	885
12.2.9	Konsekvenser för vårdgivare inom det generella statliga tandvårdsstödet.....	891
12.2.10	Konsekvenser för vårdgivare inom det selektiva statliga tandvårdsstödet	896
12.2.11	Konsekvenser i övrigt	897

12.3	Om dynamiska effekter.....	898
12.3.1	Hur beräknas en dynamisk effekt	898
12.3.2	Utredningens förslag har såväl statiska som dynamiska effekter	899
12.3.3	Vad är en önskvärd effekt?	899
12.3.4	Erfarenheter från tidigare tandvårdsreformer visar på svårigheten att skatta dynamiska effekter	900
12.3.5	Dynamiska effekter och FASIT	903
12.3.6	Faktorer som verkar i kostnadsdämpande riktning.....	903
12.3.7	Faktorer som verkar i kostnadsdrivande riktning.....	907
12.3.8	Effekten av fler besökare i det generella statliga tandvårdsstödet.....	908
12.4	Konsekvenser för utvecklings- och driftskostnader.....	910
12.4.1	Konsekvenser för myndigheter och regioner	910
12.5	Finansieringsförslag	912
12.6	Övriga konsekvensanalyser	916
12.6.1	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen...	916
12.6.2	Konsekvenser för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet.....	917
12.6.3	Konsekvenser för sysselsättning och service i olika delar av landet	918
12.6.4	Konsekvenser för små företag	918
12.6.5	Konsekvensen för jämställdheten mellan kvinnor och män	919
12.6.6	EU-rättsliga konsekvenser.....	921
12.6.7	Konsekvenser för att nå det integrationspolitiska målet.....	923
13	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	925
13.1	Ikraftträdande	925
13.2	Övergångsbestämmelser.....	926
13.2.1	Sänkt åldersgräns för barn- och ungdomstandvård	928

13.2.2	Allmänt tandvårdsbidrag upphör	928
13.2.3	Särskilt tandvårdsbidrag upphör	929
13.2.4	Övergång från regionalt särskilt tandvårdsstöd till statligt selektivt stöd	930
14	Författningskommentar	935
14.1	Förslaget till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	935
14.2	Förslaget till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	943
14.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.....	950
14.4	Förslaget till lag om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)	972
14.5	Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)	973
	Särskilt yttrande.....	975
	Referenser.....	979
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2018:16.....	993
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2020:1.....	1011
Bilaga 3	Kommittédirektiv 2020:115.....	1017
Bilaga 4	Selektivt stöd för basal tandvård under lång tid	1019
Bilaga 5	Selektivt stöd för viss behandling under viss tid	1049
Bilaga 6	Regionalt tandvårdsstöd för vuxna i samverkan med hälso- och sjukvården	1089
Bilaga 7	Underlag för beräkning av differentierade subventioner	1119

Sammanfattning

Svensk tandhälsa och det svenska tandvårdssystemet – nuläge och utveckling

Tandhälsan allt bättre på befolkningsnivå

Tandhälsan i Sverige har förbättrats markant under de senaste ett-hundra åren. Utbyggnaden av folktandvården under 1940- och 1950-talen, en ökad fluoranvändning och tandborstning samt en successivt ökad medvetenhet i befolkningen om betydelsen av förebyggande insatser har bidragit till detta. Exempelvis minskade antalet personer som var helt tandlösa markant under 1970- och 1980-talen. En bidragande orsak till den positiva tandhälsoutvecklingen har sannolikt även varit den förbättrade tillgängligheten till tandvård. Mellan åren 1974 och 1983 ökade antalet tandläkare med 30 procent. Ett allmänt ökat välbefinnande, tandvårdens utbyggnad och utvecklingen av nya metoder och teknik medförde att tänder kunde behandlas och tandlöshet rehabiliteras i större utsträckning än tidigare.

Den positiva utvecklingen av tandhälsan på befolkningsnivå bland dem som besöker tandvården har fortsatt under 2000-talets första årtionden. Även skillnaderna i tandhälsa har minskat över tid. Exempelvis var skillnaderna mellan de med bäst och sämst tandhälsa mindre år 2018 än år 2009. De som år 2018 hade den jämförelsevis sämsta tandhälsan i befolkningen, hade också en något bättre tandhälsa än de som hade den sämsta tandhälsan år 2009.

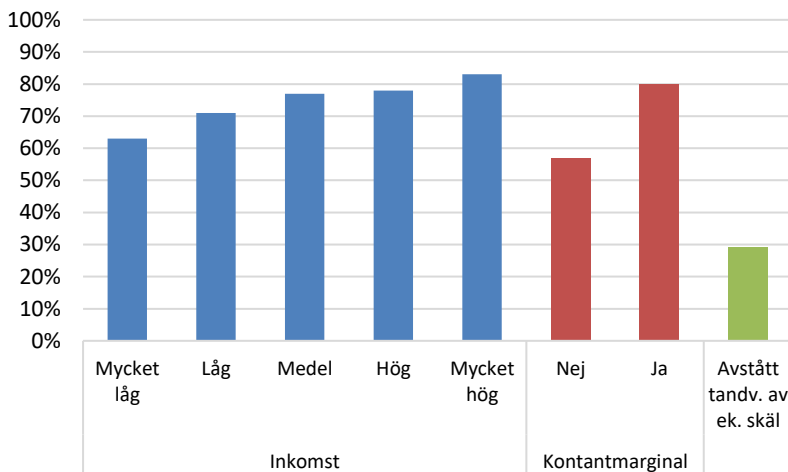
Det finns en trend mot att äldre har allt fler egna tänder kvar högre upp i åldrarna. Detta är något som förändrar vård- och behandlingsbehovet.

Tydliga socioekonomiska skillnader i tandhälsa

Samtidigt som utvecklingen på befolkningsnivå är positiv, finns tydliga socioekonomiska skillnader i tandhälsa. Inkomstskillnader förstärker skillnader i tandhälsa. Personer med lägre utbildningsnivå har en sämre tandhälsa. Även den självskattade tandhälsan är sämre bland personer i en socioekonomiskt utsatt position. Socioekonomi har också betydelse för skillnader i barns tandhälsa, mätt som kariesförekomst.

Figur 1 Självskattad tandhälsa efter inkomstgrupper, år 2018

Andel i befolkningen 16–84 år i respektive grupp som skattat sin tandhälsa som god

Källa: Folkhälsomyndigheten. Anmärkningar: Värdet för de som avstått tandvård på grund av ekonomiska skäl avser perioden 2004–2014. Ett hushåll med kontantmarginal klarar av att betala en oväntad utgift på 11 000 kronor inom en månad utan att låna eller be om hjälp.

Funktionsnedsättning påverkar såväl upplevd som faktisk tandhälsa negativt. Andelen som upplever sin tandhälsa som ganska eller mycket bra, minskar i takt med funktionsnedsättningens omfattning. För de med starkt nedsatt funktion skattar endast 56 procent sin tandhälsa som ganska eller mycket bra, att jämföra med cirka 80 procent för personer utan nedsatt funktion.

Tandvårdspatienterna betalar störst andel av kostnaden

De totala utgifterna för all tandvårdsverksamhet uppgick till cirka 29,4 miljarder kronor år 2018. Sedan lång tid tillbaka står patienterna för merparten av tandvårdskostnaderna. Att tandvårdssystemet reformerats ett antal gånger de senaste 10–15 åren har endast till viss del påverkat patienternas andel av de totala kostnaderna. Patienterna betalade sammanlagt 16,6 miljarder kronor för tandvård år 2018, vilket motsvarar 57 procent, jämfört med år 2002 då patienternas andel var 69 procent. Staten står för knappt 25 procent av de totala tandvårdsutgifterna, en nivå som varit ungefär densamma sedan införandet av det statliga tandvårdsstödet år 2008. Sett i ett längre historiskt perspektiv har statens utgifter dock ökat kraftigt. Regionernas utgifter för tandvård till barn och unga vuxna och det särskilda tandvårdsstödet har också ökat över tid och var år 2018 cirka 5,5 miljarder, vilket motsvarar knappt 20 procent av de totala tandvårdsutgifterna.

Under de senaste årtiondena har utvecklingen av tandvårdsutgifterna varit stabil. Per invånare var den genomsnittliga tandvårdskostnaden 2 860 kronor år 2018 vilket kan jämföras med 2 650 kronor år 2002 uttryckt i 2018 års priser. Med tandvårdskostnad avses här både den offentliga subventionen och det patienten själv betalar. Det var endast under de första åren efter det nuvarande statliga tandvårdsstödet införande som kostnaden per invånare tillfälligt ökade.

Totalt 4,5 miljarder kronor betalades ut i högkostnadsskydd år 2019, vilket motsvarade 70 procent av den statliga tandvårdsersättningen. En betydligt större andel av den statliga ersättningen betalas ut till privata vårdgivares patienter än till offentliga vårdgivares patienter, 72 procent jämfört med 28 procent. En relativt sett större andel av ersättningen går också till storstadsregionerna.

Regionernas kostnader för tandvård har ökat under senare år, framför allt som en följd av en ökad omfattning av de särskilda tandvårdsstöden. Tandvård till barn och unga vuxna är den enskilt största verksamheten inom den regionfinansierade tandvården. Den regionfinansierade tandvården går med underskott i 8 av 21 regioner. Folk-tandvårdens andel av tandvårdsmarknaden i det statliga tandvårdsstödet är cirka 30 procent mätt i vårdgivarpriser – en andel som har varit i princip oförändrad de senaste åren.

Tandvården är den mest lönsamma vårdsektorn

De privata tandvårdsföretagen består av ett stort antal mindre bolag samt ett fåtal större aktörer. Utvecklingen går mot allt färre och större vårdgivare och den privata tandvården ökar sin omsättning. Sedan flera år är tandvården den vårdsektor där privata företag har högst lönsamhet. Åren 2006 och 2007 var rörelsemarginalen för de privata tandvårdsföretagen omkring 7 procent, vilket var i linje med andra vårdsektorer i jämförelsen. Efter reformen år 2008 ökade lönsamheten för de privata aktörerna och sedan dess har den årliga rörelsemarginalen varit mellan 11 och 13 procent. År 2019 var rörelsemarginalen 12,7 procent, vilket till exempel kan jämföras med 5,6 procent för de privata företagen inom primärvården och 3,7 procent för privata assistansbolag. Det bör i sammanhanget påpekas att resultatet för år 2020 varit avsevärt sämre för såväl privata som offentliga vårdgivare på grund av covid-19-pandemin.

Tandvården upplever personalbrist trots fler behandlare

Generellt upplever tandvården en brist på personal. Samtidigt finns det fler behandlare i tandvården per invånare i dag än för exempelvis tio år sedan. Tandvården utmärker sig också som en bransch där en stor andel arbetar inom yrket. Drygt 80 procent av landets sysselsatta personer med en tandvårdsutbildning är kliniskt verksamma. Även om antalet tandläkare är flest i de tre storstadsregionerna Stockholm, Västra Götaland och Skåne, finns inte något tydligt mönster av lägre antal behandlare per invånare i glesbygdsregionerna.

Tandläkarkåren blir allt äldre – och samtidigt allt yngre. Unga mindre erfarna tandläkare producerar i snitt 10–25 procent mindre tandvård än äldre mer erfarna, vilket betyder att för varje tandläkare som går i pension behövs mer än en nyexaminerad tandläkare för att bibehålla tandvårdens kapacitet. En behandlare tar i snitt emot färre besök i dag än för 10 år sedan. En konsekvens av detta är att, trots att det ojusterade utbudet av arbetskraft har ökat de senaste åren, motsvaras inte detta av en utökad, eller ens bibehållen, kapacitet i tandvården.

Tandvården är en kvinnodominerad bransch. Hälften av landets legitimerade behandlare arbetar privat och hälften offentligt. Folk-tandvårdens patienter är yngre än de privata vårdgivarnas patienter.